

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ,
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ
ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ

«Ένα σπίτι για κάθε παιδί»

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΥΠΟΨΗΦΙΩΝ ΘΕΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ

ΑΘΗΝΑ 2019

«Ένα βήμα για κάθε παιδί»

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΥΠΟΨΗΦΙΩΝ ΘΕΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ

Έργο:

Καθορισμός διδακτέας ύλης των προγραμμάτων επιμόρφωσης υποψηφίων αναδόχων και θετών γονέων καθώς και της διδακτέας ύλης των μαθημάτων κατάρτισης των ατόμων που θα επιμορφώσουν τους ανάδοχους και θετούς γονείς (2019)

Φορέας Υλοποίησης:

Τμήμα Κοινωνικής Διοίκησης και Πολιτικής Επιστήμης, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Επιστημονικός Υπεύθυνος:

Χαράλαμπος Πουλόπουλος, Καθηγητής Κοινωνικής Εργασίας, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Συγγραφική Ομάδα:

Εισαγωγή, Μεθοδολογία, Αξιολόγηση του Εκπαιδευτικού Προγράμματος:

Χαράλαμπος Πουλόπουλος, Καθηγητής Κοινωνικής Εργασίας, ΔΠΘ

Ελευθερία Κοκκίνη, Ψυχολόγος-Κοινωνική Λειτουργός, MSc, Υποψήφια Διδάκτωρ ΔΠΘ

Θεματική Ενότητα Α:

Νικόλαος Κουλούρης, Επίκουρος Καθηγητής Κοινωνικής Πολιτικής και Ιδρυματικής και Εξωιδρυματικής Μεταχείρισης Εγκληματιών, ΔΠΘ

Θεματική Ενότητα Β:

Ειρήνη Κατσαμά, Επίκουρη Καθηγήτρια Κοινωνικής Εργασίας στην Εκπαίδευση, ΔΠΘ

Θεματική Ενότητα Γ:

Ειρήνη Κατσαμά, Επίκουρη Καθηγήτρια Κοινωνικής Εργασίας στην Εκπαίδευση, ΔΠΘ

Θεματική Ενότητα Δ:

Νικόλαος Τσέργας, Επίκουρος Καθηγητής Θεραπευτικών Προσεγγίσεων μέσω της Τέχνης στον τομέα της Ψυχικής Υγείας, ΔΠΘ

Θεματική Ενότητα Ε:

Ειρήνη Κατσαμά, Επίκουρη Καθηγήτρια Κοινωνικής Εργασίας στην Εκπαίδευση, ΔΠΘ

Θεματική Ενότητα ΣΤ:

Θεανώ Καλλινικάκη, Καθηγήτρια Κοινωνικής Εργασίας, ΔΠΘ

Σχεδιασμός Εγχειριδίου: Ζωή & Δήμητρα Κόλλια ΕΕ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ,
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ
ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΛΛΗΛΕΓΥΗΣ

Περιεχόμενα

Εισαγωγή,	9
Στόχοι και Μεθοδολογία του Εκπαιδευτικού Προγράμματος.	
Θεματική Ενότητα Α:	17
Ο χάρτης δικαιωμάτων των παιδιών. Το θεσμικό πλαίσιο προστασίας των ανηλίκων στην Ελλάδα και στην ΕΕ. Διαδικαστικά και νομικά θέματα.	
Θεματική Ενότητα Β:	43
Προσωπικά κίνητρα και προσδοκίες. Στάσεις, αντιλήψεις σε σχέση με το θεσμό της υιοθεσίας και την ανατροφή των παιδιών.	
Θεματική Ενότητα Γ:	55
Ιδιαίτερες ανάγκες παιδιών προς υιοθεσία. Οι αντιξοότητες στη ζωή της φυσικής οικογένειας και επιπτώσεις τους για γονείς και παιδιά. Μηχανισμοί προστασίας, ψυχικής ανθεκτικότητας και ανάκαμψης.	
Θεματική Ενότητα Δ:	67
Στάδια σωματικής και ψυχικής ανάπτυξης των παιδιών. Προσαρμογή στη σχέση και ανάπτυξη ψυχικού δεσμού με το παιδί. Αποδοχή της διαφορετικότητας.	
Θεματική Ενότητα Ε:	89
Το δικαίωμα του παιδιού στην ενημέρωση για την προέλευσή του και την υιοθεσία. Ζητήματα ταυτότητας στην υιοθεσία. Πρόσβαση σε εξειδικευμένες υπηρεσίες μετά την υιοθεσία.	
Θεματική Ενότητα ΣΤ:	105
Φροντίδα παιδιών με αυξημένες ανάγκες στην υγεία, αναπηρία, με εμπειρία κακοποίησης κ.λπ. Διαπολιτισμικά ζητήματα.	
Αξιολόγηση του Εκπαιδευτικού Προγράμματος.	130

Εισαγωγή

Το παρόν εκπαιδευτικό εγχειρίδιο απευθύνεται σε όλους όσους θα επιθυμούσαν να υιοθετήσουν ένα παιδί και έχει ως σκοπό να τους εισάγει σε βασικά ζητήματα, που αφορούν τόσο την υιοθεσία όσο και την ανάπτυξη και τα δικαιώματα των παιδιών, έτσι ώστε να είναι κατάλληλα προετοιμασμένοι για το νέο ρόλο που θα ήθελαν να αναλάβουν.

Στο πλαίσιο του εγχειριδίου αλλά και του προγράμματος εκπαίδευσης που το συνοδεύει, θα συζητηθούν θέματα που αφορούν τον χάρτη των δικαιωμάτων των παιδιών, το θεσμικό πλαίσιο προστασίας των ανηλίκων στην Ελλάδα και στην ΕΕ αλλά και τα διαδικαστικά και νομικά θέματα που συνοδεύουν την υιοθεσία. Πέραν όμως αυτών, ζητήματα που αφορούν τα προσωπικά κίνητρα και τις προσδοκίες των υποψήφιων θετών γονέων αλλά και οι στάσεις, οι αντιλήψεις και ενδεχομένως οι προκαταλήψεις σε σχέση με το θεσμό της υιοθεσίας και την ανατροφή των παιδιών συζητούνται εκτενώς.

Ένα άλλο σημαντικό κεφάλαιο στο οποίο εστιάζει το εγχειρίδιο αφορά τις ιδιαίτερες ανάγκες των παιδιών προς υιοθεσία. Οι αντιξοότητες στη ζωή της φυσικής οικογένειας και επιπτώσεις τους για γονείς και παιδιά αναλύονται σε συνδυασμό με την ανάπτυξη των μηχανισμών προστασίας, ψυχικής ανθεκτικότητας και ανάκαμψης.

Παράλληλα, έμφαση δίνεται στα στάδια σωματικής και ψυχικής ανάπτυξης των παιδιών έτσι ώστε να είναι σε θέση οι θετοί γονείς να κατανοούν και να διαφοροποιούν τις φυσιολογικές αναπτυξιακές αλλαγές από συμπτώματα που μπορεί να σχετίζονται με δυσλειτουργικές συμπεριφορές ιδιαίτερα κατά την εφηβεία. Έμφαση δίνεται επίσης στην προσαρμογή στη σχέση και ανάπτυξη ψυχικού δεσμού με το παιδί αλλά και στην κατανόηση και αποδοχή της διαφορετικότητας.

Το δικαίωμα του παιδιού στην ενημέρωση για την προέλευσή του και την υιοθεσία, επίσης αποτελούν σημαντικά κεφάλαια τα οποία σχετίζονται τόσο με ζητήματα ταυτότητας στην υιοθεσία όσο και με τα δικαιώματα των παιδιών. Παράλληλη αναφορά γίνεται και σε θέματα πρόσβασης σε εξειδικευμένες υπηρεσίες μετά την υιοθεσία αλλά και στη φροντίδα παιδιών με αυξημένες ανάγκες στην υγεία, αναπηρία καθώς και παιδιών με εμπειρία κακοποίησης. Τέλος, αναλύονται διαπολιτισμικά ζητήματα που απασχολούν τις σύγχρονες κοινωνίες και πολλές φορές αποτελούν πεδίο συζητήσεων αλλά και κριτικού στοχασμού επί των πρότερων δυσλειτουργικών παραδοχών.

Το εγχειρίδιο διαφοροποιεί επίσης ανάμεσα στα είδη παιδικής φροντίδας και προστασίας που σήμερα είναι αποδεκτά σε σχέση με το παρελθόν, καθώς καθίστανται ευρέως γνωστές πλέον οι επιπτώσεις της ιδρυματοποίησης στα παιδιά που καταλήγουν σε ιδρύματα παιδικής προστασίας και παραμένουν εκεί για μακρύ χρονικό διάστημα.

Η υιοθεσία ως θεσμός έρχεται να επιλύσει μεταξύ άλλων, ένα πολύ σημαντικό ζήτημα κατά την ανατροφή των παιδιών, που αφορά τον κίνδυνο του ιδρυματισμού καθώς όπως έχει πλέον καταστεί σαφές από αρκετές μελέτες, σχεδόν τα $\frac{3}{4}$ των παιδιών που είναι σε ιδρύματα αντιμετωπίζουν δυσκολί-

ες στην ανάπτυξη των βασικών δεξιοτήτων οργάνωσης, ενώ αισθάνονται ανασφάλεια με αποτέλεσμα να δυσκολεύονται να δημιουργήσουν σταθερές και μακρόχρονες σχέσεις. Αρκετά μάλιστα παιδιά δυσκολεύονται να αναπτύξουν βαθύτερες σχέσεις και συναισθηματικούς δεσμούς με το προσωπικό των ιδρυμάτων, καθώς τα πρόσωπα που διεκπεραιώνουν τη φροντίδα τους συχνά εναλλάσσονται λειτουργώντας στα στενά όρια ενός εργασιακού ρόλου που απαιτεί τη διεκπεραίωση συγκεκριμένων εργασιών. Επιπλέον, παιδιά που μεγαλώνουν σε ιδρύματα έχουν σαφώς λιγότερα ερεθίσματα και εμπειρίες, που είναι αναγκαίες σε αυτή την αναπτυξιακή φάση της ζωής του ανθρώπου και που σχετίζονται με την κοινωνική ζωή, σε σχέση με άλλους συνομηλίκους τους.

Η έκθεση σε πολλά και ποικίλα ερεθίσματα και η επαφή με το εξωτερικό περιβάλλον είναι απαραίτητη για όλα τα παιδιά προκειμένου να επιτευχθεί μία φυσιολογική ανάπτυξη. Ωστόσο, τα παιδιά στα ιδρύματα περνούν τον περισσότερο χρόνο τους μονότονα, μέσα σε άδεια και ψυχρά κτήρια, έχοντας μικρή αλληλεπίδραση με το εξωτερικό περιβάλλον αλλά και δυσκολίες στην ανάπτυξη των απαραίτητων για την ανατροφή ψυχικών δεσμών. Υπάρχουν μάλιστα μελέτες που έχουν δείξει ότι έξι μήνες σε ένα ορφανοτροφείο είναι αρκετοί για να αναπτυχθούν μακρόχρονα προβλήματα τόσο γνωστικής ανάπτυξης όσο και ψυχικής υγείας, απομόνωσης ή επιθετικότητας.

Συνεπώς, οι δομές κλειστής φροντίδας εμπεριέχουν αρκετούς κινδύνους και θα πρέπει να αποφεύγεται, όπου είναι εφικτό, η τοποθέτηση παιδιών εκεί και ιδιαίτερα για μακρό χρονικό διάστημα. Σειρά μελετών που δημοσιεύθηκαν σε επιστημονικά περιοδικά παιδιατρικής και παιδοψυχιατρικής σε διάστημα εκατό ετών και οι οποίες αφορούν παιδιά που μεγάλωσαν σε ορφανοτροφεία, ανέδειξε ότι τα παιδιά αυτά εκτός από τα προβλήματα που αφορούν στην σωματική ανάπτυξη και διατροφή καθώς και στη γνωστική, συναισθηματική και κοινωνική τους ανάπτυξη, αντιμετωπίζουν επιπλέον κινδύνους για σωματική ή/και σεξουαλική κακοποίηση καθώς δεν υπάρχει συχνά το απαραίτητο δίκτυο προστασίας που θα προφύλασσε από την έκθεση σε ακραίες συμπεριφορές ενηλίκων. Βρέφη και παιδιά που μεγαλώνουν σε ιδρύματα, είναι επίσης ιδιαίτερα ευάλωτα σε ιατρικά και ψυχοκοινωνικά προβλήματα ακόμη και όταν παραμένουν σε ένα ίδρυμα, για σχετικά μικρό χρονικό διάστημα. Η μακρόχρονη παραμονή παιδιών και εφήβων σε κλειστά ιδρύματα, συνδέεται επίσης και με σοβαρά ψυχιατρικά προβλήματα αλλά και με χρόνιο άγχος, το οποίο οφείλεται κυρίως στις συνθήκες ανατροφής σε ένα μη-κανονικό ή/και συχνά ακραίο περιβάλλον. Το άγχος προκαλείται ακόμη και στα βρέφη καθώς η παρεχόμενη φροντίδα συχνά στερείται ευαισθησίας, ζεστασίας και σταθερότητας. Το χρόνιο στρες που γίνεται βίωμα σε αυτή την αναπτυξιακή φάση συνδέεται και με μία σειρά άλλων αναπτυξιακών προβλημάτων αλλά ακόμη και με χαμηλό ανοσοποιητικό και με σειρά προβλημάτων υγείας. Επίσης σχετίζεται με την κακή σχολική επίδοση αλλά και με περιορισμένο έλεγχο των συναισθημάτων.

Η υιοθεσία φαίνεται να αποτελεί την καλύτερη πρακτική για την αποκατάσταση των παραπάνω προβλημάτων και τη διασφάλιση της δημιουργίας ενός οικογενειακού προτύπου που θα συντελέσει στην ομαλή ανάπτυξη των παιδιών που για διάφορους λόγους έχουν τοποθετηθεί σε φορείς παιδικής προστασίας.

Αρκετές μελέτες έχουν ερευνήσει τα οφέλη της υιοθεσίας. Μερικές από αυτές έχουν αναδείξει ότι παιδιά που είναι σε υιοθεσία εμφανίζουν περισσότερες θετικές συμπεριφορές σε σχέση ακόμη και με παιδιά που μπορεί να έχουν επανασυνδεθεί με τους βιολογικούς γονείς. Σύμφωνα δε με άλλη μελέτη επιβεβαιώνονται τα πλεονεκτήματα της υιοθεσίας ως προς τα υψηλότερα επίπεδα συναισθηματικής ασφάλειας, την αίσθηση του ανήκειν και την γενικότερη ευημερία των υιοθετημένων παιδιών, ενώ θετικά αποτελέσματα αναδεικνύει μελέτη και ως προς τη διαμόρφωση της ταυτότητας, την ανάπτυξη ψυχικού δεσμού με τους θετούς γονείς, την ψυχική υγεία των παιδιών και τη λειτουργία της οικογένειας (Howard et al., 2004).

Επιπλέον, παρά τα ζητήματα προσαρμογής των παιδιών στη θετή οικογένεια, σχετικές έρευνες δείχνουν ότι πάνω από το 90% των θετών γονέων δηλώνουν ικανοποιημένοι από την εμπειρία της υιοθεσίας, με το 93%-95% μάλιστα των θετών γονέων να δηλώνουν ότι θα υιοθετούσαν και πάλι το ίδιο παιδί έπειτα από την εμπειρία που είχαν μαζί του (Howard et al., 2004).

Στη Ελλάδα μέχρι στιγμής, η διαδικασία της υιοθεσίας ενός παιδιού από ένα ίδρυμα παιδικής προστασίας, είναι ιδιαίτερα μακρόχρονη και απαιτητική. Ο πρόσφατος Νόμος 4538/2018 για την Αναδοχή και την Υιοθεσία, βελτιώνει σημαντικά τους θεσμούς παιδικής προστασίας και ενισχύει τη μέριμνα και την ιδιαίτερη φροντίδα εκ μέρους του κράτους μειώνοντας αισθητά το χρονικό όριο για την ολοκλήρωση των διαδικασιών της υιοθεσίας με την επίσπευση των διαδικασιών.

Προκειμένου να επιτευχθεί η υιοθεσία απαραίτητη προϋπόθεση αποτελεί η εγγραφή των υποψηφίων που πληρούν τις κατά το νόμο προϋποθέσεις στο Ειδικό Μητρώο Υποψηφίων Θετών Γονέων (άρθρο 20, παρ. 2 του ν.4538/18). Για την ολοκλήρωση ωστόσο της εγγραφής προαπαιτούμενη είναι η επιτυχής ολοκλήρωση του ειδικού προγράμματος επιμόρφωσης/ εκπαίδευσης υποψηφίων θετών γονέων όπως έχει οριστεί στην 4489/11.10.2019 υπουργική απόφαση.

Το πρόγραμμα διάρκειας 30 ωρών, καλύπτει 6 θεματικές ενότητες που αναμένεται ότι θα βοηθήσουν τους υποψηφίους θετούς γονείς να ανταποκριθούν στις προκλήσεις της ανατροφής των παιδιών στη σύγχρονη εποχή αλλά και να αντιμετωπίσουν επαρκώς τα ιδιαίτερα θέματα που μπορεί να προκύψουν από την ειδική κατάσταση της υιοθεσίας. Στο σύνολο των ωρών περιλαμβάνεται και η αρχική δώωρη ομαδική ενημέρωση των ενδιαφερομένων.

Οι θεματικές ενότητες του προγράμματος περιλαμβάνουν τα εξής:

Θεματική Ενότητα Α: Ο χάρτης δικαιωμάτων των παιδιών. Το θεσμικό πλαίσιο προστασίας των ανηλίκων στην Ελλάδα και στην ΕΕ. Διαδικαστικά και νομικά θέματα.

Θεματική Ενότητα Β: Προσωπικά κίνητρα και προσδοκίες. Στάσεις, αντιλήψεις σε σχέση με το θεσμό της υιοθεσίας και την ανατροφή των παιδιών.

Θεματική Ενότητα Γ: Ιδιαίτερες ανάγκες παιδιών προς υιοθεσία. Οι αντιξοότητες στη ζωή της φυσικής οικογένειας και επιπτώσεις τους για γονείς και παιδιά. Μηχανισμοί προστασίας, ψυχικής ανθεκτικότητας και ανάκαμψης.

Θεματική Ενότητα Δ: Στάδια σωματικής και ψυχικής ανάπτυξης των παιδιών. Προσαρμογή στη σχέση και ανάπτυξη ψυχικού δεσμού με το παιδί. Αποδοχή της διαφορετικότητας.

Θεματική Ενότητα Ε: Το δικαίωμα του παιδιού στην ενημέρωση για την προέλευση του και την υιοθεσία. Ζητήματα ταυτότητας στην υιοθεσία. Πρόσβαση σε εξειδικευμένες υπηρεσίες μετά την υιοθεσία.

Θεματική Ενότητα ΣΤ: Φροντίδα παιδιών με αυξημένες ανάγκες στην υγεία, αναπηρία, με εμπειρία κακοποίησης κ.λπ. Διαπολιτισμικά ζητήματα.

Εν κατακλείδι, η εκπαίδευση βασίζεται σε κάποιες βασικές αρχές αλλά και παραδοχές αναφορικά με τις ανάγκες και τα δικαιώματα των παιδιών, καθώς και της δυναμικής του συστήματος της υιοθεσίας (Brodzinsky, 2008). Οι αρχές αυτές περιλαμβάνουν τα παρακάτω:

- Όλα τα παιδιά έχουν το δικαίωμα σε μια στοργική και μόνιμη οικογένεια.
- Όταν τα παιδιά δεν μπορούν να ζήσουν με την βιολογική τους οικογένεια, η υιοθεσία είναι ένα θετικό μέτρο για την διασφάλιση της σωματικής και συναισθηματικής τους ευημερίας.
- Η υιοθεσία είναι μία διά βίου εμπειρία που δύναται να επηρεάσει όλα τα μέλη της οικογένειας σε όλα τα στάδια ανάπτυξης.
- Η υιοθεσία περιλαμβάνει τη σύνδεση του παιδιού με τουλάχιστον δύο οικογένειες.
- Η ανατροφή ενός παιδιού σε μια θετή οικογένεια διαφέρει από αυτή στη βιολογική οικογένεια και μπορεί να είναι πιο περίπλοκη.
- Η υιοθεσία σχετίζεται με μοναδικές προκλήσεις στην ανατροφή των παιδιών.
- Η υιοθεσία συνδέεται με την εμπειρία της απώλειας, που πρέπει να γίνει κατανοητή, αποδεκτή και σεβαστή.
- Η απώλεια και η θλίψη στην υιοθεσία είναι φυσιολογικές διεργασίες.
- Τα υιοθετημένα παιδιά έχουν το δικαίωμα να γνωρίζουν την καταγωγή και την προέλευση τους καθώς και λεπτομέρειες για τις συνθήκες της υιοθεσίας τους.
- Ο σεβασμός για την βιολογική οικογένεια του παιδιού είναι σημαντικός για την συναισθηματική του ευεξία.
- Τα μέλη της βιολογικής οικογένειας θα πρέπει να αντιμετωπίζονται ως δυνητικοί πόροι.
- Τα παιδιά έχουν δικαίωμα για την ουσιαστική σχέση με την φυλετική ή πολιτιστική τους προέλευση και έχουν δικαίωμα να υπερηφανεύονται για την κληρονομιά τους.
- Η ρεαλιστική άποψη για την υιοθεσία είναι δείγμα υπευθυνότητας των θετών γονέων.
- Οι φορείς ή τα άτομα που συμμετέχουν στις διαδικασίες της υιοθεσίας έχουν δεοντολογική και επαγγελματική ευθύνη να διασφαλίσουν ότι οι γονείς είναι προετοιμασμένοι και εκπαιδευμένοι για την ανάληψη του ρόλου τους.

Το πλαίσιο της υιοθεσίας

Η έννοια της υιοθεσίας αναφέρεται στην νομική πράξη βάση της οποίας δημιουργείται μεταξύ δύο προσώπων η έννομη σχέση γονέα και τέκνου. Πρόκειται δηλαδή για την πράξη βάσει της οποίας η φροντίδα ενός παιδιού που προέρχεται από άλλους γονείς αναλαμβάνεται από ένα άλλο πρόσωπο, που δεν είναι το ίδιο, ο βιολογικός του γονέας. Η πρόθεση της ανάληψης της φροντίδας εμπεριέχει και την παροχή σταθερότητας και μονιμότητας σε παιδιά που αντιμετωπίζουν πρώιμες αντιξοότητες (Palacios et al., 2019).

Ένας από τους σημαντικότερους θεσμούς της κρατικής παιδικής προστασίας είναι η υιοθεσία. Η υιοθεσία αποσκοπεί στην οικογενειακή και κοινωνική αποκατάσταση των παιδιών που χρήζουν της μέριμνας της πολιτείας. Ως θεσμός, έχει μάλιστα χαμηλό κόστος για το κράτος, που σύμφωνα με ορισμένες μελέτες είναι το ήμισυ του κόστους της μακροχρόνιας παιδικής φροντίδας για παιδιά των οποίων η επιμέλεια έχει στερηθεί από τους βιολογικούς τους γονείς. Παράλληλα, τα οφέλη για τα παιδιά αυτά είναι πολλαπλά και όπως έχει αποδειχθεί επιστημονικώς καλύπτουν διάφορους τομείς της σωματικής και συναισθηματικής τους ανάπτυξης (Eschelbach Hansen, 2007).

Η υιοθεσία προτείνεται ως σαφώς καλύτερος θεσμός από την παραμονή των παιδιών σε φορείς παιδικής προστασίας καθώς η σχέση που θα αναπτυχθεί ανάμεσα στους θετούς γονείς και στο παιδί και η αίσθηση της οικογενειακής θαλπωρής αναμένεται ότι θα συντελέσουν στην ομαλή ανάπτυξη των παιδιών και στην αίσθηση συναισθηματικής ασφάλειας. Η σχέση αυτή ωστόσο είναι σημαντικό να διέπεται από την αρχή από ειλικρίνεια και αμοιβαία εμπιστοσύνη, έτσι ώστε να χτιστούν ουσιαστικά γερά θεμέλια για την ανάπτυξη ενός υγιούς οικογενειακού δεσμού. Αντίθετα, η παραμονή παιδιών σε ιδρύματα, σύμφωνα με διάφορες έρευνες, προκαλεί δυσμενείς συνέπειες στην ανάπτυξη τους αλλά και στην ανάπτυξη ψυχικών δεσμών. Ωστόσο, οι αρνητικές συνέπειες είναι αναστρέψιμες σε παιδιά που έχουν τοποθετηθεί σε θετή οικογένεια καθώς τα οφέλη της υιοθεσίας μπορεί να αποβούν ιδιαίτερα σημαντικά (Palacios & Brodzinsky, 2010).

Ο πρόσφατος Νόμος 4538/2018 μπορεί να συμβάλλει στην μείωση της παραμονής των παιδιών σε φορείς παιδικής προστασίας και ως επακόλουθο την μείωση των δυσμενών συνεπειών αυτής της παραμονής μέσα από την διαδικασία της υιοθεσίας. Όσοι επιθυμούν λοιπόν να υιοθετήσουν παιδί μπορούν να εγγραφούν στο Εθνικό Μητρώο Υποψήφιων Θετών Γονέων. Ο ανωτέρω Νόμος, δίνει τη δυνατότητα να καταρτιστεί ένα Εθνικό Μητρώο Υποψήφιων Θετών Γονέων από το Ε.Κ.Κ.Α., στο οποίο οι υποψήφιοι θετοί γονείς μπορούν να εγγραφούν υποβάλλοντας σχετική αίτηση. Για την βεβαίωση της καταλληλότητας των υποψηφίων θετών γονέων διενεργείται κοινωνική έρευνα από την αρμόδια κοινωνική υπηρεσία.

Όπως αναφέρεται στην παράγραφο 2 του άρθρου 21 του ν. 4538/2018, το Ε.Κ.Κ.Α. τηρεί Εθνικό Μητρώο Υιοθεσιών στο οποίο εισάγονται τα στοιχεία του υιοθετούμενου ανηλίκου, τα στοιχεία των φυσικών γονέων και τα στοιχεία των θετών γονέων. Απαραίτητη προϋπόθεση για την ολοκλήρωση της εγγραφής των υποψήφιων θετών γονέων στο Εθνικό Μητρώο Υποψήφιων Θετών Γονέων είναι η

επιτυχής παρακολούθηση του ειδικού προγράμματος εκπαίδευσης, που όπως ορίζεται στο άρθρο 24 παρέχεται από εξειδικευμένους επιστήμονες που ορίζει η αρμόδια κοινωνική υπηρεσία, ιδίως νομικούς, ψυχολόγους και κοινωνικούς λειτουργούς.

Η κατάλληλη προετοιμασία των υποψήφιων θετών γονέων δια μέσου της εκπαίδευσης και της υποστήριξης που θα λάβουν, διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην σταθερότητα της υιοθεσίας και στην μακροχρόνια συναισθηματική ευημερία όλης της οικογένειας (Brodzinsky, 2008). Εξάλλου, σχετικές μελέτες δείχνουν ότι οικογένειες που έλαβαν υποστηρικτικές υπηρεσίες ως προς την υιοθεσία βοηθήθηκαν ουσιαστικά ώστε να ανταπεξέλθουν στις προκλήσεις και στις δυσκολίες του ρόλου τους, να κατανόησουν καλύτερα τις συμπεριφορές των παιδιών και να ανταπεξέλθουν στην κάλυψη των αναγκών τους (Zosky et al., 2005).

Στόχοι και μεθοδολογία της εκπαίδευσης υποψήφιων θετών γονέων

Στόχος του προγράμματος είναι η κατάλληλη προετοιμασία των υποψηφίων θετών γονέων ώστε να κατανόησουν σημαντικά ζητήματα που σχετίζονται με την ανατροφή βρεφών, παιδιών και εφήβων, ηλικίας από 0-18 ετών και να προετοιμαστούν κατάλληλα για την αντιμετώπιση κάθε θέματος που μπορεί να προκύψει και που μπορεί να σχετίζεται με την υιοθεσία.

Η εκπαίδευση απευθύνεται σε όλα τα σχήματα υποψήφιων θετών γονέων που πληρούν τις κατά νόμο προϋποθέσεις της υιοθεσίας, έχουν κριθεί κατάλληλοι από το φορέα εποπτείας και έχουν εγγραφεί στο Ειδικό Μητρώο Υποψήφιων Θετών Γονέων (άρθρο 20, παρ. 2 του ν.4538/18).

Η χρονική διάρκεια των προγραμμάτων επιμόρφωσης ανέρχεται σε 30 ώρες, που θα υλοποιηθούν σε διάστημα 5-8 συναντήσεων και θα ακολουθούν την μεθοδολογία της εκπαίδευσης ενηλίκων.

Η εκπαίδευση θα στηρίζεται εκτός από διαλέξεις, σε εργασία σε μικρές ομάδες, ανάλυση περιστατικών, παιχνίδια ρόλων, προβολή ταινιών με συναφές περιεχόμενο και αξιοποίηση μορφών τέχνης, μαρτυριών και εμπειριών. Στόχος του προγράμματος αυτού, είναι να αποκτήσουν οι Υποψήφιοι Θετοί Γονείς μέσα από βιωματικές δράσεις, εφόδια για τον ιδιαίτερο ρόλο που καλούνται να αναλάβουν.

Προσδοκώμενα αποτελέσματα

Σύμφωνα με την 4489/11.10.2018 υπουργική απόφαση, αναφορικά με τα προσδοκώμενα αποτελέσματα, με την ολοκλήρωση του προγράμματος, οι υποψήφιοι θετοί γονείς αναμένεται να έχουν κατανοήσει:

- α)** τα κατοχυρωμένα από το Σύνταγμα και τις Διεθνείς Συμβάσεις δικαιώματα κάθε παιδιού ανεξάρτητα από φυλή, φύλο, σωματική ή διανοητική κατάσταση,
- β)** τα κίνητρα και την ετοιμότητά τους για την ανάληψη του νέου ρόλου καθώς και τα ιδιαίτερα ζητήματα που συνεπάγεται η υιοθεσία,
- γ)** το δικαίωμα της ενημέρωσης του παιδιού για την υιοθεσία του και τα ζητήματα ταυτότητας και μελλοντικής αναζήτησης των ριζών του,
- δ)** τους τρόπους ενθάρρυνσης της έκφρασης των συναισθημάτων και της θετικής αντιμετώπισης τόσο αυτών όσο και τυχόν συμπεριφορών ανασφάλειας ή/και φόβου που προκαλεί η προσαρμογή στο νέο περιβάλλον,
- ε)** τους τρόπους δημιουργίας και διατήρησης θετικού και ασφαλούς οικογενειακού κλίματος, και την κατάλληλη προετοιμασία αυτών ώστε να μπορούν να καλύψουν τα πρόσθετα ερωτήματα του παιδιού για την προέλευσή του και τα σημαντικά γεγονότα της ζωής του.

Βιβλιογραφία

- Brodzinsky, D. (2008). Adoptive Parent Preparation Project. Phase 1: Meeting the mental health and developmental needs of adopted children. Policy & Practice Perspective. Available at: https://adoptioninstitute.org/old/publications/2008_02_Parent_Preparation.pdf
- Eschelbach Hansen, M. (2007). The Value of Adoption. *Adoption Quarterly*, 10(2): 65-87.
- Howard, J., Smith, S. & Ryan, S. (2004). A Comparative Study of Child Welfare Adoptions with Other Types of Adopted Children and Birth Children. *Adoption Quarterly*, 7(3): 1-30.
- Palacios, J. & Brodzinsky, D. (2010). Adoption research: Trends, topics, outcomes. *International Journal of Behavioral Development*, 34(3): 270-284.
- Palacios, J., Rolock, N., Selwyn, J. & Barbosa-Ducharme, M. (2019). *Research on Social Work Practice*, Vol. 29(2): 130-142.
- Zosky D.L., Howard, J., Livingston Smith, S., Howard, A. & Shelvin, K. (2005). Investing in Adoptive Families. *Adoption Quarterly*, 8(3): 1-23.

Θεματική Ενότητα Α:

Ο χάρτης δικαιωμάτων των παιδιών.

**Το θεσμικό πλαίσιο προστασίας των ανηλίκων
στην Ελλάδα και στην ΕΕ.**

Διαδικαστικά και νομικά θέματα.

1. Υποενότητες

- ➔ Παιδική προστασία. Το δικαίωμα του παιδιού να μεγαλώνει στη βιολογική οικογένειά του και οι περιπτώσεις απομάκρυνσής του από αυτήν.
- ➔ Η προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο.
- ➔ Η προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού στην ελληνική έννομη τάξη.
- ➔ Η εξασφάλιση εναλλακτικού οικογενειακού περιβάλλοντος στα παιδιά με την υιοθεσία.

2. Σύντομη Εισαγωγή

Στην εποχή μας αναγνωρίζεται διεθνώς ότι τα παιδιά είναι αυθύπαρκτες προσωπικότητες και έχουν διακριτά δικαιώματα. Στο πλαίσιο αυτό δίδεται προτεραιότητα στο *δικαίωμα του κάθε παιδιού να ζει με τη βιολογική οικογένειά του*. Εάν, όμως, τούτο δεν μπορεί να γίνει και εφόσον το παιδί εκτίθεται σε κινδύνους ζώντας με τη βιολογική οικογένειά του, αποτελεί υποχρέωση του Κράτους να βρεθεί ένα άλλο περιβάλλον, κατά προτίμηση μια εναλλακτική οικογένεια, όπως είναι η *θετή οικογένεια*, που θα εξασφαλίσει στο παιδί την ομαλή ανάπτυξή του και την οριστική αποκατάστασή του, εξυπηρετώντας το συμφέρον του μετά την απομάκρυνση από τη βιολογική οικογένειά του. Προφανώς μια αλλαγή αυτού του είδους παρουσιάζει ιδιαιτερότητες και για τα ίδια τα παιδιά και για την εναλλακτική οικογένεια της οποίας αποτελούν μέλη και η οποία αναλαμβάνει όλο το φάσμα της φροντίδας και της προαγωγής των συμφερόντων τους: η οικογένεια αυτή καλείται να μεγαλώσει ένα παιδί που προέρχεται από άλλη οικογένεια. Για να βοηθηθούν οι άνθρωποι που επιθυμούν να αναλάβουν αυτό το δύσκολο έργο και να είναι σε θέση να ανταποκριθούν σ' αυτό, γνωρίζοντας ποιος ο λόγος που δικαιολογεί την υιοθεσία, ποιος είναι ο ρόλος τους και ποιες είναι οι σχέσεις που δημιουργούνται με αυτήν, η νομοθεσία (άρθρο 24 Ν 4538/2018) προβλέπει ότι παρακολουθούν ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα, η ολοκλήρωση του οποίου μάλιστα αποτελεί προϋπόθεση για την εγγραφή των ενδιαφερόμενων σε Εθνικό Μητρώο Υποψήφιων Θετών Γονέων. Χωρίς (αυτήν την επιμόρφωση και) την εγγραφή στο προαναφερθέν Εθνικό Μητρώο δεν είναι δυνατό να γίνει δεκτή από το αρμόδιο δικαστήριο η αίτηση υιοθεσίας, όπως συνάγεται από την αιτιολογική έκθεση του Ν 4538/2018, αν ληφθεί υπόψη και το άρθρο 25 του ίδιου νόμου, με το οποίο τροποποιείται το άρθρο 7 του Ν 2447/1996 («προϋπόθεση για την παράδοση του παιδιού στους υποψήφιους θετούς γονείς είναι η εγγραφή τους στο Εθνικό Μητρώο Υποψήφιων Θετών Γονέων»). Ελλείψει, πάντως, ρητής νομοθετικής πρόβλεψης όσον αφορά την ύπαρξη κωλύματος για την απαγγελία της υιοθεσίας σε περίπτωση μη εγγραφής στο Εθνικό Μητρώο, δημιουργούνται ερμηνευτικά προβλήματα ως προς τη δεσμευτικότητα των σχετικών ρυθμίσεων (Περάκη, 2018, 45-48).

Λέξεις κλειδιά:

αναδοχή, γονείς/ γονική μέριμνα, εναλλακτική επιμέλεια/τοποθέτηση, επιμέλεια, επίτροπος/ επιτροπεία, οικογένεια, παιδί, παιδική προστασία, συμφέρον του παιδιού, υιοθεσία.

3. Προσδοκώμενα αποτελέσματα

Σκοπός της θεματικής ενότητας, αφού τεθεί το ζήτημα της επιμόρφωσης των υποψήφιων θετών γονέων και των λόγων που την καθιστούν αναγκαία, είναι:

- α.** Να γίνει κατανοητή η θέση του παιδιού στην κοινωνία σύμφωνα με τις σύγχρονες αντιλήψεις, όπως αποτυπώνονται σε διεθνή και ευρωπαϊκά κείμενα, δεσμευτικά ή μη, καθώς και στην εθνική νομοθεσία, και το καθιστούν φορέα (υποκείμενο) δικαιωμάτων.
- β.** Να καταστεί σαφές ότι απόλυτη προτεραιότητα στη λήψη αποφάσεων για το παιδί δίδεται στο συμφέρον του, για τον καθορισμό του οποίου έχει σημασία και η άποψη του ίδιου του παιδιού.
- γ.** Να αναδειχθεί ότι το παιδί έχει δικαίωμα να ζει με τη βιολογική οικογένειά του και ότι μόνο κατ' εξαίρεση μπορεί να απομακρυνθεί από αυτήν, εφόσον λόγω της κατάστασής της το ίδιο το παιδί εκτίθεται σε συνθήκες που δεν συνάδουν με τα δικαιώματά του.
- δ.** Να εξηγηθεί ότι στις περιπτώσεις που ενδείκνυται, κατά τα ανωτέρω, η απομάκρυνση του παιδιού από τους βιολογικούς γονείς του, αυτή πρέπει να επιτυγχάνεται με την τοποθέτησή του σε ένα εναλλακτικό οικογενειακό περιβάλλον και όχι σε ιδρυματικούς χώρους.
- ε.** Να αποσαφηνιστεί ότι ένας από τους τρόπους με τους οποίους εξασφαλίζεται η σύμφωνη με το συμφέρον του παιδιού απομάκρυνσή του από τους βιολογικούς γονείς του αφορά τη διακοπή κάθε νομικού δεσμού του με τη φυσική του οικογένεια και την πλήρη ένταξή του σε μια άλλη οικογένεια, δηλαδή με την υιοθεσία, μια μορφή τεχνητής συγγένειας, με τελικό στόχο ο ανήλικος να μεγαλώσει σε ένα περιβάλλον που θα συμβάλλει στην πνευματική και ψυχική του ανάπτυξη.
- στ.** Να παρουσιαστεί ο τρόπος με τον οποίο οργανώνεται η υιοθεσία, τα είδη της, το περιεχόμενό της και οι συνέπειές της, με έμφαση στις αλλαγές που επιφέρει το νομοθετικό πλαίσιο που τη διέπει μετά την ψήφιση του Ν 4538/2018, ώστε οι υποψήφιοι θετοί γονείς να έχουν μια σφαιρική αντίληψη για τον θεσμό και τα όρια του εξαιρετικής κοινωνικής σημασίας έργου που ενδιαφέρονται να αναλάβουν.

4. Στόχοι

Στόχοι της θεματικής ενότητας είναι:

- α.** Να προσφέρει στους υποψήφιους θετούς γονείς τις γνώσεις που απαιτούνται ώστε να έχουν:
 - (i)** σαφή αντίληψη για τη θέση του παιδιού ως φορέα δικαιωμάτων και των προτεραιοτήτων της έννομης τάξης όσον αφορά την εξυπηρέτηση του συμφέροντός του, το οποίο συνδέεται με την παραμονή του στη βιολογική οικογένειά του και, συνεπώς,
 - (ii)** πλήρη επίγνωση για τον εξαιρετικό χαρακτήρα της απομάκρυνσής του από αυτήν που, όταν καθίσταται αναγκαία, επιδιώκεται κατά προτίμηση με θεσμούς οι οποίοι αποτελούν εναλλακτικές επιλογές και μοιάζουν με το οικογενειακό περιβάλλον, προκειμένου να μην καταλήγει το παιδί σε διάφορα απρόσωπα, αφύσικα και συνθήως στιγματιστικά ιδρυματικά περιβάλλοντα.
- β.** Να αναδείξει τα χαρακτηριστικά και το περιεχόμενο της υιοθεσίας, τη σημασία της για το παιδί και να επιτρέψει στους ενδιαφερόμενους υποψήφιους θετούς γονείς να αντιληφθούν τη σχέση που θα δημιουργηθεί με το παιδί του οποίου ενδέχεται να αναλάβουν τη γονική μέριμνα καθώς και τις συνέπειες για τη βιολογική οικογένειά του, ώστε να αποφεύγονται ή να περιορίζονται προβλήματα που μπορεί να προκύπτουν με την απομάκρυνση του παιδιού από αυτήν, που διέπεται από ρυθμισμένη μυστικότητα προκειμένου να αποφευχθεί ενδεχόμενος ψυχικός τραυματισμός του ίδιου του παιδιού και άλλες αρνητικές καταστάσεις μεταξύ των βιολογικών και των θετών γονέων και, έτσι,
- γ.** Να αποτελέσει τη βάση για την ανάπτυξη των λοιπών θεματικών ενοτήτων οι οποίες περιλαμβάνονται στην επιμόρφωση των υποψήφιων θετών γονέων, παρουσιάζοντας το προαπαιτούμενο γενικό και το ειδικό θεσμικό πλαίσιο της παιδικής προστασίας και της υιοθεσίας.

5. Ανάλυση της θεματικής ενότητας

Παιδική προστασία. Το δικαίωμα του παιδιού να μεγαλώνει στη βιολογική οικογένειά του και οι περιπτώσεις απομάκρυνσής του από αυτήν

«Ως παιδική προστασία νοείται η προστασία παιδιού από τη βία, την κακοποίηση, την παραμέληση, την εγκατάλειψη και την εκμετάλλευση, σε κάθε πεδίο ζωής (εντός και εκτός οικογένειας) μέσω ενός εθνικού συστήματος, με έμφαση στην πρόληψη, την υποστήριξη και την αποκατάσταση, το οποίο πρέπει να λειτουργεί στη βάση της νομοθεσίας, πολιτικών, κανονισμών, υπηρεσιών και πρακτικών, υπό την οπτική των Δικαιωμάτων του Παιδιού, όπως αυτά κατοχυρώνονται στη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (N 2101/1992) και τα λοιπά συναφή διεθνή νομικά κείμενα κυρωμένα από την Ελλάδα.». (Απόσπασμα

από το κείμενο «Η παιδική προστασία δεν είναι πολυτέλεια! Κείμενο Αρχών για την Παιδική Προστασία στην Ελλάδα» που υπογράφηκε από εκπροσώπους δημοσίων και μη κυβερνητικών φορέων παιδικής προστασίας, επαγγελματίες και εμπειρογνώμονες που ασχολούνται με την προστασία των ανηλίκων και των δικαιωμάτων τους. www.O-18.gr/downloads/Keimeno_Arxon.pdf).

Όλα τα παιδιά, δηλαδή κάθε πρόσωπο ηλικίας έως δεκαοκτώ ετών, χρειάζεται να λαμβάνουν διαρκώς υποστήριξη και βοήθεια για να μεγαλώνουν και να απολαμβάνουν απρόσκοπτα τα δικαιώματά τους, όπως αυτά κατοχυρώνονται από τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΔΣΔΠ, Ν 2101/1992) και τη λοιπή εθνική νομοθεσία.

Το δικαίωμα κάθε παιδιού να μεγαλώνει στην οικογένειά του παραμένει πρωταρχικό και όλες οι προσπάθειες πρέπει, πρωτίστως, να στηρίζουν και να ενδυναμώνουν την οικογένεια ώστε να φροντίζει επαρκώς το παιδί.

Για την ανάπτυξη ενός αποτελεσματικού συστήματος παιδικής προστασίας απαραίτητη είναι η λειτουργία κατάλληλα στελεχωμένων υπηρεσιών ψυχικής υγείας και κοινωνικής πρόνοιας στην κοινότητα σε όλη τη χώρα. Οι υπηρεσίες αυτές πρέπει να είναι συνδεδεμένες με τα σχολεία, τους παιδικούς σταθμούς, τις δομές φιλοξενίας και φροντίδας για παιδιά με ή χωρίς αναπηρίες καθώς και την πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας, να είναι προσβάσιμες από κάθε άποψη και να μπορούν να υποστηρίζουν τις οικογένειες στους τόπους διαμονής τους, ιδίως δε αυτές που διαβιούν σε δύσκολες συνθήκες (ακραίας φτώχειας και ανέχειας, κακώς στεγασμένες ή άστεγες, κ.λπ.), αυτές των οποίων τα παιδιά διακόπτουν πρόωρα τη σχολική φοίτηση ή φοιτούν ελλιπώς και αυτές των οποίων τα μέλη αντιμετωπίζουν ιδιαίτερες δυσκολίες, όπως μακροχρόνια ανεργία, συγκρούσεις, ενδοοικογενειακή βία, προβλήματα σωματικής και ψυχικής υγείας, αλκοολισμό, τοξικοεξάρτηση, αναπηρίες, κ.λπ..

Σε όλες τις οικογένειες, με έμφαση τις παραπάνω, θα πρέπει να παρέχεται διαρκής και συστηματική υποστήριξη, στο πλαίσιο μιας πολιτικής πρόληψης για τη διασφάλιση της προστασίας των παιδιών και την αποτροπή της απομάκρυνσής τους από αυτές. (Σημείο 1. «Υποστήριξη και Βοήθεια σε Όλα τα Παιδιά» του κειμένου «Η παιδική προστασία δεν είναι πολυτέλεια! Κείμενο Αρχών για την Παιδική Προστασία στην Ελλάδα»)

Όταν επαγγελματίες που εργάζονται με παιδιά, σε οποιοδήποτε πλαίσιο, αντιληφθούν ότι κάποιο πρόβλημα ή σύμπτωμα ενός παιδιού μπορεί να αποτελεί ένδειξη ή συνέπεια οικογενειακής δυσλειτουργίας, παραμέλησης ή κακοποίησης, θα πρέπει να ενεργοποιούνται άμεσα και να συνεργάζονται με τις αρμόδιες υπηρεσίες παιδικής προστασίας, βάσει ενιαίων ειδικών πρωτοκόλλων, για την κατάλληλη εκτίμηση και αντιμετώπιση του προβλήματος, σε συνεργασία με την οικογένεια, όπου αυτό είναι εφικτό και προς το συμφέρον του παιδιού.

Οι κατά τόπους υπηρεσίες εκπαίδευσης, κοινωνικής πρόνοιας, σωματικής και ψυχικής υγείας, θα πρέπει να συνεργάζονται μεταξύ τους, να εκπονούν και να παρακολουθούν εξατομικευμένα σχέδια δράσης για κάθε παιδί που βρίσκεται σε ανάγκη και ιδίως για κάθε οικογένεια που βρίσκεται σε κρίση, λαμβάνοντας υπόψη τυχόν πιθανούς παράγοντες αυξημένης ευαλωτότητας των παιδιών. Ιδιαίτερη μέριμνα θα πρέπει να υπάρχει για την παροχή υπηρεσιών σε νησιωτικές και απομακρυσμένες περιοχές.

Για τις ενέργειες των επαγγελματιών με στόχο την προστασία των παιδιών από οποιαδήποτε μορφή κακοποίησης ή παραμέλησης, σύμφωνα με το νόμο, θα πρέπει να υπάρχουν προβλέψεις κατοχύρωσης και νομικής προστασίας. (Σημείο 4. «Άμεση Ενεργοποίηση και Συνεργασία Επαγγελματιών» του κειμένου «Η παιδική προστασία δεν είναι πολυτέλεια! Κείμενο Αρχών για την Παιδική Προστασία στην Ελλάδα»)

Σε περιπτώσεις όπου ένα παιδί εγκαταλείπεται ή κρίνεται ότι πρέπει να απομακρυνθεί προσωρινά από το οικογενειακό που περιβάλλον, θα πρέπει να υπάρχει η δυνατότητα άμεσης προσωρινής ρύθμισης της επιμέλειάς του και τοποθέτησής του σε ανάδοχη οικογένεια ή σε ειδική δομή επείγουσας φιλοξενίας, για τη φάση αξιολόγησης της κατάστασης και των αναγκών του μέχρι την οριστική λήψη αποφάσεων για την επιμέλεια και τη φροντίδα του. Όταν κρίνεται αναγκαία η απομάκρυνση του παιδιού από την οικογένειά του θα πρέπει να ενημερώνεται και να προετοιμάζεται το ίδιο κατάλληλα, ανάλογα με την ηλικία και την ωριμότητά του. Η αξιολόγηση θα πρέπει να ολοκληρώνεται γρήγορα και να οδηγεί στη διατύπωση ενός «εξατομικευμένου» σχεδίου για την μακροπρόθεσμη τοποθέτηση του παιδιού σε ανάδοχη ή θετή οικογένεια ή σε μικρές δομές (σπίτια) που να προσομοιάζουν με οικογένειες, ή για την επιστροφή στη φυσική του οικογένεια, όπου αυτό είναι εφικτό και προς το συμφέρον του παιδιού.

Η πρακτική της εισαγωγής και παραμονής παιδιών και ιδίως βρεφών τα οποία δεν χρήζουν νοσηλείας σε παιδιατρικές ή παιδοψυχιατρικές κλινικές νοσοκομείων με εισαγγελική εντολή για κοινωνικούς λόγους ή λόγω εγκατάλειψης, εξαιτίας της απουσίας δομών άμεσης υποδοχής, θα πρέπει να εκλείψει άμεσα. Παρόμοια πρέπει να εκλείψει η δια βίου εισαγωγή παιδιών με αναπηρίες σε ιδρύματα-άσυλα όπως και να σταματήσει άμεσα η ιδρυματική φιλοξενία βρεφών και νηπίων, όπως, άλλωστε, από ετών επιτάσσει και η σχετική παγκόσμια κατευθυντήρια οδηγία του Ο.Η.Ε.. (Σημείο 7. «Εγκατάλειψη και Προσωρινή Απομάκρυνση Παιδιού από την Οικογένειά του» του κειμένου «Η παιδική προστασία δεν είναι πολυτέλεια! Κείμενο Αρχών για την Παιδική Προστασία στην Ελλάδα»)

Στις περιπτώσεις όπου ένα παιδί χρειάζεται να παραμείνει μακριά από την οικογένειά του για μεγάλο χρονικό διάστημα, λόγω κακοποίησης ή αδυναμίας της οικογένειας να το φροντίσει επαρκώς, θα πρέπει να εξετάζεται πρωτίστως η δυνατότητα τοποθέτησής του σε ανάδοχη οικογένεια, ιδίως για παιδιά προσχολικής ηλικίας. Αναγκαία προϋπόθεση για αυτό είναι η διεύρυνση της εφαρμογής του θεσμού της αναδοχής συνολικά. Θα πρέπει να διασφαλίζεται ότι οι ανάδοχοι γονείς αξιολογούνται επαρκώς, πιστοποιούνται, εντάσσονται σε μητρώα και λαμβάνουν κατάλληλη εκπαίδευση, εποπτεία και υποστήριξη από τις αρμόδιες κοινωνικές υπηρεσίες της κοινότητας. Σε περίπτωση αναδοχής παιδιού με αναπηρία ή

άλλες ιδιαιτερότητες, θα πρέπει κατά την αξιολόγηση να διασφαλίζεται η καταλληλότητα των αναδόχων σε σχέση με τις συγκεκριμένες ειδικές ανάγκες του παιδιού.

Οι δομές φιλοξενίας παιδιών θα πρέπει να είναι μικρές, ολιγομελείς, να βρίσκονται κατά προτίμηση μέσα στον οικιστικό ιστό και να προσομοιάζουν με οικογένεια (σπίτια), αποφεύγοντας το ιδρυματικό μοντέλο. Πρέπει να θεσπιστούν ελάχιστες εθνικές προδιαγραφές για τη στελέχωση και λειτουργία των μικρών αυτών μονάδων καθώς και ένας Κώδικας Δεοντολογίας, για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων των παιδιών που διαβιούν είτε σε αυτές είτε σε ανάδοχη φροντίδα, με πρόνοια για τη συμμετοχή στη λήψη των αποφάσεων και των ίδιων των επωφελούμενων παιδιών.

Η τοποθέτηση παιδιού σε μικρά σπίτια ή σε ανάδοχη οικογένεια πρέπει να αναθεωρείται περιοδικά, καθώς και να διατηρείται η επικοινωνία του με τη φυσική οικογένεια, όπου αυτό είναι εφικτό και προς το συμφέρον του παιδιού. Κατά τη διάρκεια παραμονής ενός παιδιού εκτός της φυσικής οικογένειας, πρέπει να του παρέχεται διαρκώς υποστήριξη από εξειδικευμένους/-ες επαγγελματίες και να του δίνεται η δυνατότητα έκφρασης παραπόνων και αιτημάτων, λαμβάνοντας υπόψη τυχόν ειδικές ανάγκες του.

Όλες οι υπηρεσίες παιδικής προστασίας θα πρέπει να ελέγχονται και να εποπτεύονται διαρκώς από τις αρμόδιες κρατικές υπηρεσίες και από ανεξάρτητα όργανα, ως προς την ποιοτική τους λειτουργία και τη διασφάλιση των δικαιωμάτων των φιλοξενούμενων παιδιών. Σε περίπτωση μετάβασης παιδιών με ή χωρίς αναπηρίες από δομή κλειστής φροντίδας σε δομή φροντίδας στην κοινότητα, θα πρέπει να διασφαλίζεται η φροντίδα του παιδιού στον τόπο διαβίωσης των φυσικών γονιών και η επικοινωνία μαζί τους εφόσον είναι προς το συμφέρον του. Ως έσχατο μέτρο και όταν η επανένωση με την βιολογική οικογένεια του παιδιού έχει κριθεί ακατάλληλη και αδύνατη, τότε θα πρέπει να εξετάζεται το ενδεχόμενο της τοποθέτησης του παιδιού σε θετή οικογένεια μέσα από διαδικασίες αξιολόγησης των εξατομικευμένων αναγκών του κάθε παιδιού, ενώ η ανεύρεση, αξιολόγηση, εκπαίδευση, υποστήριξη και επίβλεψη των θετών γονιών θα πρέπει να γίνεται συστηματικά από δημόσιες υπηρεσίες. (Σημείο 9. «Μακροχρόνια Απομάκρυνση του Παιδιού από την Οικογένειά του» του κειμένου «Η παιδική προστασία δεν είναι πολυτέλεια! Κείμενο Αρχών για την Παιδική Προστασία στην Ελλάδα»)

Η προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο

Οι ανήλικοι («παιδιά», δηλαδή άνθρωποι ηλικίας μέχρι δεκαοκτώ ετών σύμφωνα με τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού – βλ. κατωτέρω) έχουν αποτελέσει θέμα μέριμνας στο έργο διεθνών οργανισμών, όπως του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, του Συμβουλίου της Ευρώπης και (λιγότερο) της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σε γενικές γραμμές αυτό το έργο περιλαμβάνει διεθνείς νομοθετικές πράξεις ή κείμενα, που αποτελούν «εργαλεία» για τη ρύθμιση των δικαιωμάτων των ανηλίκων και οργανώνουν τη θεσμική προστασία τους, δημιουργώντας το δίκαιο ανηλίκων με ευρεία έννοια.

Όσες από αυτές τις νομοθετικές πράξεις έχουν κυρωθεί με νόμο από τη χώρα μας, έχουν συμβατικό (δεσμευτικό) χαρακτήρα, όπως, π.χ. η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το νομικό καθεστώς των τέκνων χωρίς γάμο των γονέων τους (Συμβούλιο της Ευρώπης, 1975, που επικυρώθηκε από τη χώρα μας με τον Ν 1702/1987), ενώ όσες δεν έχουν ενσωματωθεί στο εσωτερικό μας δίκαιο, έχουν περισσότερο καθοδηγητική και ερμηνευτική αξία, χωρίς να είναι συμβατικές (δεσμευτικές), όπως π.χ. η Ευρωπαϊκή Χάρτα των Δικαιωμάτων του Παιδιού (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 1992).

Μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο εκδηλώθηκε έντονο ενδιαφέρον για τη δημιουργία μηχανισμών διεθνούς προστασίας των δικαιωμάτων του παιδιού και την επεξεργασία διακηρυκτικών κειμένων για τα δικαιώματα αυτά (Διακήρυξη της Γενεύης για τα δικαιώματα του παιδιού, Κοινωνία των Εθνών, 1924· Διακήρυξη των δικαιωμάτων του παιδιού, Γενική Συνέλευση ΟΗΕ, 1959). Στα προαναφερθέντα κείμενα το παιδί αντιμετωπίζεται κατά κανόνα ως παθητικός αποδέκτης ή «αντικείμενο» προστασίας, χωρίς να συμμετέχει το ίδιο στη διαμόρφωση των σχέσεών του και των θεμάτων που το αφορούν. Ωστόσο, η αναγνώριση της παιδικότητας στα κείμενα αυτά, αποτέλεσε τον προθάλαμο για την αυτονόμηση της προστασίας του παιδιού και την αντιμετώπισή του ως φορέα δικαιωμάτων, που συντελέστηκε τις επόμενες δεκαετίες.

Η αμφισβήτηση σχετικά με την ικανότητα του παιδιού να ασκεί (και) αυτοπροσώπως δικαιώματα που αναγνωρίζονται σε κάθε άνθρωπο και κατοχυρώνονται σε νεότερα, δεσμευτικά και όχι απλώς διακηρυκτικά κείμενα (Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα) φαίνεται ότι λύθηκε με τη δημιουργία νομοθετικών κειμένων επίσης δεσμευτικού χαρακτήρα, που αφορούν αποκλειστικά τα παιδιά. Ένα από τα κείμενα αυτά είναι η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΟΗΕ, 1989, που επικυρώθηκε από τη χώρα μας με τον Ν 2101/1992), στην οποία, μεταξύ άλλων, γίνεται συχνά αναφορά στο οικογενειακό περιβάλλον και τις εναλλακτικές μορφές προστασίας. Οι ρυθμίσεις της σύμβασης συνδέονται με την ικανοποίηση βασικών αναγκών του παιδιού (υγεία, παιχνίδι, μόρφωση), με την προστασία του από βλαπτικές πράξεις ή καταστάσεις (κακοποίηση, εκμετάλλευση) και με τη συμμετοχή του, ανάλογα με τον βαθμό ωριμότητάς του, στη λήψη αποφάσεων που το αφορούν (έκφραση απόψεων, προηγούμενη ακρόαση).

Η Σύμβαση απαρτίζεται από 54 άρθρα και περιλαμβάνει τρία Μέρη. Στο πρώτο μέρος (άρθρα 1-41) αναπτύσσεται το ουσιαστικό ανθρωπιστικό δίκαιο του παιδιού, δηλαδή τυποποιείται η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του. Στο δεύτερο μέρος (άρθρα 42-45) περιέχεται το δικονομικό ανθρωπιστικό δίκαιο του παιδιού στο οποίο προβλέπεται η συγκρότηση και λειτουργία Επιτροπής για τα δικαιώματα του παιδιού, με σκοπό την έρευνα της προόδου που έχει συντελεστεί στα Συμβαλλόμενα Κράτη όσον αφορά την εκ μέρους τους τήρηση των υποχρεώσεων που απορρέουν από τη Σύμβαση. Στο τρίτο μέρος (άρθρα 46-54) ρυθμίζονται θέματα διαδικασιών για την επικύρωση της Σύμβασης ή την προσχώρηση σ' αυτήν. Για τους σκοπούς της ορίζεται ότι παιδί είναι κάθε ανθρώπινο ον μικρότερο των δεκαοκτώ ετών, εκτός εάν η ενηλικίωση επέρχεται νωρίτερα, σύμφωνα με την νομοθεσία κάθε συμβαλλόμενου μέρους. Σύμφωνα με τη Σύμβαση, τα Κράτη:

- 1) Υποχρεούνται να σέβονται τα δικαιώματα που αναφέρονται σ' αυτήν και να τα εγγυώνται σε κάθε παιδί που υπάγεται στη δικαιοδοσία τους, χωρίς καμία διάκριση φυλής, χρώματος, φύλου, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων του παιδιού ή των γονέων του ή των νόμιμων εκπροσώπων του ή της εθνικής, εθνικιστικής ή κοινωνικής καταγωγής τους, της περιουσιακής τους κατάστασης, της ανικανότητάς τους, της γέννησής τους ή οποιασδήποτε άλλης κατάστασης. Σε όλες τις αποφάσεις που αφορούν τα παιδιά, είτε αυτές λαμβάνονται από δημόσιους ή ιδιωτικούς οργανισμούς κοινωνικής προστασίας, είτε από δικαστήρια, διοικητικές αρχές ή από νομοθετικά όργανα, πρέπει να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη το συμφέρον του παιδιού.
- 2) Αναγνωρίζουν ότι κάθε παιδί έχει εγγενές δικαίωμα στη ζωή και εξασφαλίζουν, στο μέτρο του δυνατού, την επιβίωση και την ανάπτυξή του. Επίσης, εγγυώνται στο παιδί, που έχει ικανότητα διάκρισης, το δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης της γνώμης του και σέβονται το δικαίωμα του παιδιού για ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας. Αναγνωρίζουν τα δικαιώματά του στην ελευθερία του να συνεταιρίζεται και να συνέχεται ειρηνικά. Κανένα παιδί δεν επιτρέπεται να αποτελέσει αντικείμενο αυθαίρετης ή παράνομης επέμβασης στην ιδιωτική του ζωή, την οικογένειά του, την κατοικία του ή την αλληλογραφία του, ούτε παράνομων προσβολών της τιμής και της υπόληψής του. Στο ίδιο πλαίσιο, αναγνωρίζουν σε κάθε παιδί το δικαίωμα να επωφελείται από την κοινωνική πρόνοια, το δικαίωμα στην εκπαίδευση, το δικαίωμα στην ανάπαυση και στις δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου και υποχρεούνται να λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα, νομοθετικά, διοικητικά, κοινωνικά και εκπαιδευτικά μέτρα για να προστατεύσουν τα παιδιά από την παράνομη χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών, όπως αυτές προσδιορίζονται στις σχετικές διεθνείς συμβάσεις, και για να εμποδίσουν τη χρησιμοποίηση των παιδιών στην παραγωγή και την παράνομη διακίνηση αυτών των ουσιών. Αναλαμβάνουν, επίσης, την υποχρέωση να προστατεύουν κάθε παιδί από οποιαδήποτε μορφή σεξουαλικής εκμετάλλευσης και βίας.
- 3) Επαγρυπνούν ώστε:
 - α) Κανένα παιδί να μην υποβάλλεται σε βασανιστήρια ή σε άλλες σκληρές, απάνθρωπες ή εξευτελιστικές τιμωρίες ή μεταχείριση. Θανατική ποινή ή ισόβια κάθειρξη χωρίς δυνατότητα απελευθέρωσης δεν πρέπει να απαγγέλλονται για παραβάσεις τις οποίες έχουν διαπράξει πρόσωπα κάτω των δεκαοκτώ ετών.
 - β) Κανένα παιδί να μην στερείται την ελευθερία του κατά τρόπο παράνομο ή αυθαίρετο. Η σύλληψη, κράτηση ή φυλάκιση ενός παιδιού πρέπει να είναι σύμφωνη με το νόμο, να μην αποτελεί παρά ένα έσχατο μέσο (ultima ratio) που να έχει τη μικρότερη δυνατή χρονική διάρκεια.
 - γ) Κάθε παιδί που στερείται την ελευθερία του να αντιμετωπίζεται με ανθρωπισμό και με τον οφειλόμενο στην αξιοπρέπεια του ανθρώπου σεβασμό και κατά τρόπο που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες της ηλικίας του. Ειδικότερα, κάθε παιδί που στερείται την ελευθερία του θα κρατείται χωριστά από τους ενήλικες, εκτός εάν θεωρηθεί ότι είναι προτιμότερο να μη γίνει αυτό για το συμφέρον του παι-

διού και έχει το δικαίωμα να διατηρήσει την επαφή με την οικογένειά του δι' αλληλογραφίας και με επισκέψεις, εκτός εξαιρετικών περιστάσεων.

- δ) Τα παιδιά που στερούνται την ελευθερία τους να έχουν το δικαίωμα για ταχεία πρόσβαση σε νομική ή σε άλλη κατάλληλη συμπαράσταση, καθώς και το δικαίωμα να αμφισβητούν τη νομιμότητα της στέρησης της ελευθερίας τους ενώπιον ενός δικαστηρίου ή μιας άλλης αρμόδιας, ανεξάρτητης και αμερόληπτης αρχής και για τη λήψη μιας ταχείας απόφασης πάνω σ' αυτό το ζήτημα (Δημόπουλος-Κοσμάτος, 2017, Δίκαιο Ανηλίκων, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 4 επ.).

Με τη σύμβαση αυτή επιβεβαιώνεται η ιδιαιτερότητα της παιδικής ηλικίας και συντελείται ή ολοκληρώνεται η μετάβαση στο παιδί «υποκείμενο δικαιωμάτων» που μπορεί να αυτοκαθορίζει το συμφέρον του, ένα συμφέρον που συνεχώς «αυτονομεύεται» και δεν ταυτίζεται εκ προοιμίου με το συμφέρον άλλων μελών της ίδιας οικογένειας. Αυτή η αλλαγή νομιμοποιεί το Κράτος και το καθιστά υπεύθυνο να αναλαμβάνει τον ρόλο του υπερασπιστή του συμφέροντος του παιδιού, στο οποίο δίδεται προτεραιότητα έναντι του συμφέροντος άλλων π.χ. των γονέων ή και άλλων συγγενών.

Ειδικότερα, το Κράτος καλείται να υποστηρίξει την άσκηση των δικαιωμάτων του παιδιού βοηθώντας γονείς ή άλλα πρόσωπα που είναι υπεύθυνα γι' αυτό και να προσφέρει ακόμη και υλική βοήθεια όταν υπάρχει ανάγκη, ώστε η αξιοπρεπής διαβίωση του παιδιού να μην εξαρτάται από την οικογενειακή κατάστασή του. Ιδιαίτερη σημασία έχει η καθιέρωση της αρχής της από κοινού ευθύνης (και όχι «εξουσίας») των γονέων (και όχι μόνο του πατέρα) για την απρόσκοπτη ανατροφή του παιδιού με σκοπό τη διάπλυσή του ως μιας ολοκληρωμένης και αυτόνομης προσωπικότητας. Έτσι, το παιδί καθίσταται αυθύπαρκτο μέλος της οικογένειας, που μπορεί να χρειάζεται προστασία ακόμη και εντός αυτής (Κουτσούκου, 2013, 29 επ.).

Οι διεθνείς συμβάσεις και άλλα κείμενα που αφορούν την κατάσταση των παιδιών περιλαμβάνουν θέματα σχετικά με την προστασία του παιδιού στο οικογενειακό περιβάλλον (π.χ. Πολυμερής Σύμβαση «Περί διεκδικήσεως διατροφής στην αλλοδαπή», 1956· Διεθνής Σύμβαση «Περί αποδείξεως της γνησιότητας των φυσικών τέκνων έναντι της μητρός», 1962· Σύμβαση για το εφαρμοστέο δίκαιο, την αναγνώριση, εκτέλεση και συνεργασία σχετικά με τη γονική μέριμνα και άλλα μέτρα για την προστασία των παιδιών, 1996), την κοινωνική προστασία του (Διεθνής Σύμβαση «Περί του κατωτάτου ορίου ηλικίας εισόδου εις την απασχόλησιν», 1973· Διεθνής Σύμβαση «Περί ελαχίστων ορίων κοινωνικής ασφάλειας, 1952), την προστασία του από σοβαρά προβλήματα με διεθνείς διαστάσεις (Διεθνής Σύμβαση για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών, 1980· Συμβάσεις περί προστασίας του άμαχου πληθυσμού εν καιρώ πολέμου, 1949) και την αντιμετώπιση της εμπλοκής του σε παραβατικές συμπεριφορές (Στοιχειώδεις Κανόνες των ΗΕ για την απονομή της δικαιοσύνης σε ανηλίκους, 1985· Κατευθυντήριες γραμμές των ΗΕ για την πρόληψη της παραβατικότητας των ανηλίκων, 1990).

Σε περιφερειακό (και, συγκεκριμένα, ευρωπαϊκό) επίπεδο, όσον αφορά το έργο του Συμβουλίου της Ευρώπης, αναπτύσσεται μια «Πολιτική για το Παιδί» ως μέλος μιας κοινωνικής ομάδας στα συμφέ-

ροντα της οποίας τα Κράτη πρέπει να δίνουν προτεραιότητα. Η πολιτική αυτή αποτυπώνεται στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την άσκηση των δικαιωμάτων των παιδιών που κυρώθηκε με τον Ν 2502/1997 και σε άλλα, μη δεσμευτικά κείμενα, αποφάσεις και συστάσεις της Επιτροπής Υπουργών όπως η Απόφαση (77) 33 για την τοποθέτηση του παιδιού, η Σύσταση (79) 17 που αφορά την προστασία του παιδιού από την κακομεταχείριση, η Σύσταση (84) 4 για τα γονικά καθήκοντα, η Σύσταση (87) 6 για την ανάδοχη οικογένεια, η Σύσταση (87) 20 για τις κοινωνικές αντιδράσεις στην παραβατικότητα ανηλίκων, η Σύσταση (94) 14 για συνεκτικές και ολοκληρωμένες οικογενειακές πολιτικές, η Σύσταση (98) 8 για τη συμμετοχή του παιδιού στην οικογενειακή και την κοινωνική ζωή, η Σύσταση (2001)16 για την προστασία του παιδιού ενάντια στη σεξουαλική εκμετάλλευση, η Σύσταση (2003)19 για τη βελτίωση της πρόσβασης στα κοινωνικά δικαιώματα, η Σύσταση (2003)20 για τους νέους τρόπους αντιμετώπισης της παραβατικότητας των ανηλίκων και το ρόλο της δικαιοσύνης για ανηλίκους, η Σύσταση (2011)12 για τα δικαιώματα των παιδιών και τις φιλικές προς τα παιδιά και τις οικογένειες κοινωνικές υπηρεσίες, η Σύσταση (2012)2 για τη συμμετοχή των παιδιών και των νέων ανθρώπων ηλικίας κάτω των 18 ετών, η Σύσταση (2018)5 για τα παιδιά των οποίων οι γονείς είναι κρατούμενοι κ.λπ..

Η νέα (επεξεργασμένη για τρίτη φορά) Στρατηγική του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα δικαιώματα του παιδιού (2016-2021) βασίζεται στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και σε άλλα κείμενα προτύπων και προδιαγραφών του Συμβουλίου της Ευρώπης. Προσδιορίζει πέντε προτεραιότητες για τα 47 κράτη μέλη όσον αφορά τις εγγυήσεις που πρέπει να εξασφαλιστούν για τα δικαιώματα του παιδιού: Ίσες ευκαιρίες, συμμετοχή των παιδιών, ζωή χωρίς βία, φιλική δικαιοσύνη για τα παιδιά και δικαιώματα των παιδιών στο ψηφιακό περιβάλλον. Η στρατηγική αναπτύχθηκε με συμμετοχική διακυβερνητική διαδικασία, στην οποία συνέπραξαν κυβερνήσεις, διεθνείς οργανισμοί, φορείς της κοινωνίας των πολιτών, εμπειρογνώμονες και παιδιά.

Στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για πολλά χρόνια δεν μπορούσε να γίνει λόγος για μια συνεκτική πολιτική για το παιδί, καθώς τα θέματα της παιδικής προστασίας, όπως και τα θέματα της κοινωνικής πολιτικής γενικά αποτελούσαν πεδία του λεγόμενου «κοινωνικού ελλείμματος». Ήδη το άρθρο 3 παρ. 3 της Συνθήκης για την ΕΕ (Συνθήκη της Λισαβόνας, 2007) θεσπίζει ως στόχο της Ένωσης την προώθηση της προστασίας των δικαιωμάτων του παιδιού και ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ (Νίκαια 2000, έγινε νομικά δεσμευτικός όταν τέθηκε σε ισχύ η Συνθήκη της Λισαβόνας τον Δεκέμβριο του 2009 και τώρα έχει την ίδια νομική ισχύ με τις συνθήκες της ΕΕ) στο άρθρο 24 κατοχυρώνει την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού από τα θεσμικά της όργανα και από τα Κράτη μέλη στο πλαίσιο της εφαρμογής του δικαίου της ΕΕ και αναγνωρίζει την πρωταρχική σημασία του συμφέροντός του. Όλα (και τα 28) τα κράτη μέλη αποτελούν συμβαλλόμενα μέρη στη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Ο Συντονιστής του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για τα Δικαιώματα του Παιδιού εργάζεται με γνώμονα το συμφέρον του παιδιού για να διασφαλίσει την προώθηση και την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού σε όλες τις πολιτικές και στη νομοθεσία της ΕΕ. Συνεργάζεται με τους βουλευτές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, τις αρμόδιες κοινοβουλευτικές επιτροπές και τη διακομματική ομάδα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για τα δικαιώματα των παιδιών και παρακολουθεί τη

νομοθεσία της ΕΕ και τις μη νομοθετικές πρωτοβουλίες στο Κοινοβούλιο προκειμένου να διασφαλίζει ότι τα δικαιώματα του παιδιού τυχάνουν της δέουσας προσοχής. Επιδιώκει να βοηθήσει τους πολίτες που βρίσκονται αντιμέτωποι με απαγωγή παιδιού από γονέα και άλλες διασυνοριακές οικογενειακές διαφορές και υποστηρίζει τη στενότερη συνεργασία με τους δικαστικούς και διοικητικούς φορείς και επιδιώκει να προαγάγει τη διαμεσολάβηση σε διασυνοριακές οικογενειακές υποθέσεις.

Η προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού στην ελληνική έννομη τάξη

Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού αποτελεί ένα «νέο κοινωνικό συμβόλαιο μεταξύ ενηλίκων και ανηλίκων» (Κουτσούκου, 2013: 27) και έρεισμα για τις μεταρρυθμίσεις του Οικογενειακού Δικαίου στη χώρα μας. Έχει σηματοδοτήσει διεθνώς τη στροφή προς την αντίληψη ότι το παιδί είναι φορέας δικαιωμάτων, εγκαταλείποντας την παραδοσιακή προσέγγιση για την παθητική προστασία του ανηλίκου. Η επίδραση της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού υπήρξε καταλυτική: θεωρείται ο θεμελιώδης χάρτης για την παιδική προστασία. Μετά την κύρωσή της με τον Ν 2101/1992, έχει υπερνομοθετική ισχύ, δηλαδή υπερισχύει κάθε αντίθετης διάταξης κοινού νόμου, οι διατάξεις του οποίου πρέπει να ερμηνεύονται υπό το φως των θεμελιωδών εννοιών της και, όπου χρειάζεται, να τροποποιούνται.

Πριν από την έγκριση και την επικύρωση της Διεθνούς Σύμβασης, στο Ελληνικό Σύνταγμα του 1975 κατοχυρώθηκε αυτοτελώς η προστασία της παιδικής ηλικίας, χωρίς, ωστόσο, να αρκεί για να αναδειχθεί η απομάκρυνση από την «παθητική προστασία» της παιδικής ηλικίας προς την αυτοκαθοριστική διάσταση των δικαιωμάτων του παιδιού που εκφράζει η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού.

Σχετικές με τη συνταγματική προστασία της παιδικής ηλικίας είναι οι διατάξεις των άρθρων 9 παρ. 1 εδ. β του Συντάγματος («η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστη»), 21 παρ. 1 του Συντάγματος («η οικογένεια, ως θεμέλιο της συντήρησης και προαγωγής του έθνους, καθώς και ο γάμος, η μητρότητα και η παιδική ηλικία τελούν υπό την προστασία του κράτους»), όπως επίσης και το αντίστοιχο άρθρο 8 παρ. 1 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου («παν πρόσωπο δικαιούται εις τον σεβασμόν της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του»).

Συνεπώς, η απομάκρυνση του παιδιού από τη φυσική του οικογένεια, η αποκοπή των μεταξύ τους νομικών δεσμών και η εγκαθίδρυση μιας νέας συγγενικής σχέσης με την υιοθεσία, είναι μέτρο τέτοιας βαρύτητας, ώστε η λήψη του να είναι θεμιτή συνταγματικά κατ' εξαίρεση και υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις και εγγυήσεις.

Η εξασφάλιση εναλλακτικού οικογενειακού περιβάλλοντος στα παιδιά με την υιοθεσία

Στο Προοίμιο της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, **η σημασία της οποίας ήδη εκτέθηκε, ως δεσμευτικό για τη χώρα μας κείμενο με αυξημένη τυπική ισχύ**, καθίσταται σαφές ότι η οικογένεια αποτελεί θεμελιώδη μονάδα της κοινωνίας και, ως εκ τούτου, είναι το φυσικό περιβάλλον για την ανάπτυξη και την ευημερία όλων των μελών της, και ιδιαίτερα των παιδιών. Γι' αυτό και πρέπει να έχει την προστασία και την υποστήριξη που χρειάζεται για να μπορέσει να διαδραματίσει πληρέστερα το ρόλο της στην κοινότητα. Σε αυτό το πλαίσιο, αναγνωρίζεται ότι το παιδί, για την αρμονική ανάπτυξη της προσωπικότητάς του, πρέπει να μεγαλώνει μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον, σε ένα κλίμα ευτυχίας, αγάπης και κατανόησης. Στο άρθρο 3 της ΔΣΔΠ προβλέπεται η αρχή της εξυπηρέτησης του απόλυτου συμφέροντος του παιδιού, η οποία διατρέχει όλο το θεσμικό πλαίσιο της παιδικής προστασίας. Συγκεκριμένα:

«1. Σε όλες τις αποφάσεις που αφορούν τα παιδιά, είτε αυτές λαμβάνονται από δημόσιους ή ιδιωτικούς οργανισμούς κοινωνικής προστασίας, είτε από τα δικαστήρια, τις διοικητικές αρχές ή από τα νομοθετικά όργανα, πρέπει να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη το συμφέρον του παιδιού. 2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη υποχρεούνται να εξασφαλίζουν στο παιδί την αναγκαία για την ευημερία του προστασία και φροντίδα, λαμβάνοντας υπόψη τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των γονέων του, των επιτρόπων του ή των άλλων προσώπων που είναι νόμιμα υπεύθυνα γι' αυτό, και παίρνουν για το σκοπό αυτόν όλα τα κατάλληλα νομοθετικά και διοικητικά μέτρα. 3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη μεριμνούν ώστε η λειτουργία των οργανισμών, των υπηρεσιών και των ιδρυμάτων που αναλαμβάνουν παιδιά και που είναι υπεύθυνοι για την προστασία τους να είναι σύμφωνη με τους κανόνες που έχουν θεσπιστεί από τις αρμόδιες αρχές, ιδιαίτερα στον τομέα της ασφάλειας και της υγείας και σε ό,τι αφορά τον αριθμό και την αρμοδιότητα του προσωπικού τους, καθώς και την ύπαρξη μιας κατάλληλης εποπτείας».

Όσον αφορά την υιοθεσία, κρίσιμες είναι οι διατάξεις των άρθρων 9 και 20 της Σύμβασης. Στην παρ. 1 του άρθρου 9 ορίζεται ότι:

«Τα συμβαλλόμενα κράτη μεριμνούν ώστε το παιδί να μην αποχωρίζεται από τους γονείς του παρά τη θέλησή τους, εκτός εάν οι αρμόδιες αρχές αποφασίσουν, με την επιφύλαξη δικαστικής αναθεώρησης και σύμφωνα με τους εφαρμοζόμενους νόμους και διαδικασίες, ότι ο χωρισμός αυτός είναι αναγκαίος για το συμφέρον του παιδιού».

Στο άρθρο 20 προβλέπεται ότι:

«κάθε παιδί που στερείται προσωρινά ή οριστικά το οικογενειακό του περιβάλλον ή το οποίο για δικό του συμφέρον δεν είναι δυνατό να παραμείνει στο περιβάλλον αυτό δικαιούται ειδική προστασία και φροντίδα εκ μέρους του Κράτους» (παρ. 1). Περαιτέρω, «Τα συμβαλλόμενα κράτη υποχρεούνται να προβλέπουν γι' αυτό το παιδί μια εναλλακτική επιμέλεια σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία τους» (παρ. 2). Τέλος, «αυτή

η επιμέλεια μπορεί να έχει, μεταξύ άλλων, τη μορφή της τοποθέτησης σε μια οικογένεια, της ΚΑΦΑΛΗ του ισλαμικού δικαίου, της υιοθεσίας ή, σε περίπτωση ανάγκης, της τοποθέτησης σε ένα κατάλληλο για την περίπτωση ίδρυμα για παιδιά» (παρ. 3).

Η παρ. 3 προτάσσει σαφώς την τοποθέτηση σε οικογένεια ως λύση στην οποία η Πολιτεία οφείλει να δίδει προτεραιότητα έναντι της τοποθέτησης ενός παιδιού σε ίδρυμα, αφού η τελευταία χαρακτηρίζεται ως «περίπτωση ανάγκης».

Επομένως, στις υποθέσεις υιοθεσίας με την οποία εξασφαλίζεται η εναλλακτική φροντίδα παιδιών που δεν είναι δυνατό να παραμείνουν με τις βιολογικές τους οικογένειες, πρωταρχική σημασία δίδεται στο υπέρτατο συμφέρον του παιδιού.

Άλλες γενικές αρχές της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού που καθοδηγούν και διέπουν την εφαρμογή της στο πλαίσιο της υιοθεσίας είναι η απαγόρευση διακρίσεων, το δικαίωμα στη ζωή, την επιβίωση και την ανάπτυξη, και ο σεβασμός των απόψεων των παιδιών.

Ένας από τους στόχους της Σύμβασης της Χάγης για την Προστασία των Παιδιών και τη Συνεργασία σχετικά με τη Διακρατική Υιοθεσία είναι «να καθιερώσει εγγυήσεις για να εξασφαλίσει ότι οι διακρατικές υιοθεσίες γίνονται για το συμφέρον του παιδιού και με σεβασμό προς τα θεμελιώδη δικαιώματά του, όπως αυτά αναγνωρίζονται στο διεθνές δίκαιο».

Στην ΕΕ, τα δικαιώματα και οι σχετικές νομικές υποχρεώσεις που προβλέπονται στο Άρθρο 24 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ εφαρμόζονται και στην υιοθεσία. Στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης, το δικαίωμα σεβασμού της οικογενειακής ζωής όπως εκφράζεται στο Άρθρο 8 της ΕΣΔΑ εφαρμόζεται και προβάλλεται σε υποθέσεις υιοθεσίας.

Σχετικές είναι δύο ακόμη συμβάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης:

- α)** η Ευρωπαϊκή Σύμβαση περί της Υιοθεσίας Παιδιών του 1967 που έχει κυρωθεί στην Ελλάδα με τον Ν 1049/1980 και
- β)** η (αναθεωρημένη) Ευρωπαϊκή Σύμβαση περί της Υιοθεσίας Παιδιών του 2008 (την οποία η Ελλάδα δεν έχει υπογράψει ούτε έχει κυρώσει με νόμο).

Οι πράξεις αυτές προβλέπουν ότι η προσέγγιση του θέματος της υιοθεσίας πρέπει να βασίζεται στα δικαιώματα των παιδιών. Η (αναθεωρημένη) Ευρωπαϊκή Σύμβαση περί της Υιοθεσίας Παιδιών, ορίζει ότι η «*αρμόδια αρχή δεν εγκρίνει μια υιοθεσία εάν δεν πεισθεί ότι η υιοθεσία εξυπηρετεί το υπέρτατο συμφέρον του παιδιού*».

Ομοίως, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου υπογραμμίζει ότι το υπέρτατο συμφέρον του παιδιού δύναται να υπερισχύει του συμφέροντος των γονέων σε ορισμένες περιπτώσεις, στις οποίες περιλαμβάνεται και η υιοθεσία. Η (αναθεωρημένη) Ευρωπαϊκή Σύμβαση περί της Υιοθεσίας

Παιδιών ορίζει επίσης ότι η αρμόδια αρχή δεν πρέπει να εγκρίνει την υιοθεσία *«χωρίς τη συγκατάθεση του παιδιού όταν θεωρείται εκ του νόμου ότι διαθέτει επαρκή αντίληψη»*. Επίσης, όταν το παιδί δεν θεωρείται ότι διαθέτει επαρκή αντίληψη, *«στον βαθμό του δυνατού, θα ζητείται η γνώμη του και θα λαμβάνονται υπόψη οι απόψεις και οι επιθυμίες του ανάλογα με τον βαθμό ωριμότητάς του»*. Τέλος, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου επικεντρώνει την προσοχή του επί της ουσίας της συμμόρφωσης με το πνεύμα και τον σκοπό του διεθνούς δικαίου που διέπει τη διαδικασία λήψης απόφασης σε θέματα υιοθεσίας.

Ο Θεσμός της Υιοθεσίας στην Ελλάδα

Στην ελληνική νομοθεσία, ο θεσμός της υιοθεσίας ρυθμίζεται κυρίως από τις διατάξεις των άρθρων 1542-1588 του Αστικού Κώδικα, οι οποίες εισήχθησαν με τον Ν 2447/1996 «Κύρωση ως Κώδικα του σχεδίου Νόμου Υιοθεσία, Επιτροπεία και αναδοχή ανηλίκου, κ.λπ.» (τα άρθρα 1542-1578Α όπως ισχύουν μετά από κατά καιρούς τροποποιήσεις, αφορούν την υιοθεσία ανηλίκων), από το άρθρο 800 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, άλλες ρυθμίσεις του Ν 2447/1996 που αφορούν την υιοθεσία χωρίς να εντάσσονται στον ΑΚ, και το ΠΔ 226/1999 για τις υπηρεσίες και οργανώσεις που είναι αρμόδιες για τη διεξαγωγή κοινωνικής έρευνας και τη διαδικασία προπαρασκευής και πραγματοποίησης των υιοθεσιών. Έχουν επίσης κυρωθεί με νόμο η Διεθνής Σύμβαση «περί υιοθεσίας ανηλίκων» (Ν 1049/1980, όπως προαναφέρθηκε) και η Σύμβαση για την προστασία των παιδιών και τη συνεργασία σχετικά με τη διακρατική υιοθεσία (Ν 3765/2009). Πρόσφατα, με τον Ν 4538/2018, επιχειρούνται παρεμβάσεις οργανωτικού και διαδικαστικού χαρακτήρα για την προώθηση του θεσμού. Οι σχετικές ρυθμίσεις αφορούν την κοινωνική έρευνα που προηγείται της υιοθεσίας, τις κοινωνικές υπηρεσίες που αναλαμβάνουν τη διεξαγωγή της, τα νέα Μητρώα (Εθνικό και Ειδικά) Υποψήφιων Θετών Γονέων και την επιμόρφωσή τους. Ο νόμος αυτός δεν επιφέρει τροποποιήσεις στις ήδη ισχύουσες διατάξεις περί υιοθεσίας (Περάκη, 2018, 9-10, 44-45).

Ορισμός της υιοθεσίας

Η υιοθεσία ορίζεται ως νομική πράξη με την οποία δημιουργείται τεχνητή συγγένεια και διακόπτεται κάθε νομικός δεσμός του παιδιού με την φυσική του οικογένεια, διατηρουμένου μόνο του κωλύματος για τη σύναψη γάμου. Το παιδί εντάσσεται πλήρως στην οικογένεια του θετού γονέα και εξομοιώνεται με τα φυσικά τέκνα του (άρθρο 1561 ΑΚ). Το υιοθετημένο παιδί παίρνει το επώνυμο των θετών γονέων. Επίσης, μπορεί μετά τη σύναψη της υιοθεσίας να αλλάξει το κύριο όνομά του ή να προστεθεί και ένα ακόμη στο ήδη υπάρχον με απόφαση του Δικαστηρίου, σύμφωνα με την επιθυμία των θετών γονέων και του παιδιού που υιοθετείται.

Κίνητρα υιοθεσίας

Η υιοθεσία είναι ένα μέτρο κοινωνικής προστασίας του ανηλίκου, μια εναλλακτική μορφή οικογένειας που εκφράζει την τάση της αποϊδρυματοποίησης. Πρωτεύων στόχος είναι η εξασφάλιση του συμφέροντος του παιδιού που δεν μπορεί να ζήσει με τη φυσική του οικογένεια και με την υιοθεσία μπορεί

να μεγαλώσει σε ένα υγιές περιβάλλον, ικανό να συμβάλλει στην πνευματική και ψυχική του ανάπτυξη. Πρόκειται για μια κατάσταση πολύπλοκων διαπροσωπικών ενδοοικογενειακών και κοινωνικών σχέσεων που μπορεί να επηρεάζουν θετικά και αρνητικά τη συμπεριφορά του παιδιού, των θετών γονέων και των φυσικών γονέων.

Η άποψη που είχε διαμορφωθεί παλαιότερα και αποτυπωνόταν στη σχετική νομοθεσία, δηλαδή ότι η υιοθεσία αποσκοπεί στην ανακούφιση των άτεκνων ζευγαριών, έχει υποχωρήσει τις τελευταίες δεκαετίες υπό την επίδραση των νέων, παιδοκεντρικών αντιλήψεων για την προστασία του παιδιού.

Πλήρης Υιοθεσία

Ο Ν 2447/1996 καθιερώνει την *πλήρη υιοθεσία*. Αυτό σημαίνει ότι ο υιοθετημένος ανήλικος αποκτάται από τη φυσική του οικογένεια (το δικαίωμα επικοινωνίας των φυσικών γονέων με το θετό παιδί αποκλείεται ρητά στο άρθρο 1566 εδ. 2 ΑΚ, ρύθμιση ευθυγραμμισμένη με το άρθρο 10 παρ. 2 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την υιοθεσία παιδιών του 1967) και εντάσσεται ως συγγενής στην οικογένεια των θετών του γονέων, έχοντας όλα τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τέκνου γεννημένου σε γάμο. Στο πλαίσιο αυτό οι θετοί γονείς υποκαθιστούν αυτοδίκαια τους φυσικούς γονείς του παιδιού στην άσκηση της γονικής μέριμνας. Επιπρόσθετα, η δημιουργία του τεχνητού νομικού συγγενικού δεσμού ανάμεσα στο παιδί και στο θετό γονέα και τους συγγενείς του έχει ως ειδικότερο αποτέλεσμα ότι δικαιούχοι και υπόχρεοι διατροφής απέναντι στο θετό παιδί είναι πια μόνο οι θετοί γονείς και συγγενείς του ανηλίκου, και το ίδιο ισχύει και ως προς το κληρονομικό δικαίωμα (το θετό παιδί κληρονομεί τους θετούς γονείς και συγγενείς του και κληρονομείται μόνο από αυτούς). Με τον ίδιο νόμο επιτρέπεται η υιοθεσία ενηλίκων, όταν το υιοθετούμενο πρόσωπο είναι συγγενής του υιοθετούντος εξ αίματος ή εξ αγχιστείας μέχρι τον τέταρτο βαθμό.

Διευκρινίζεται ότι:

- Η *γονική μέριμνα* είναι καθήκον και δικαίωμα των γονέων, οι οποίοι την ασκούν από κοινού (άρθρο 1510 παρ. 1 ΑΚ). Η γονική μέριμνα περιλαμβάνει την επιμέλεια του παιδιού, τη διοίκηση της περιουσίας του και την εκπροσώπηση του σε κάθε υπόθεση ή δικαιοπραξία ή δίκη, που αφορούν το πρόσωπο ή την περιουσία του.
- Η *επιμέλεια* του προσώπου του παιδιού (άρθρο 1518 ΑΚ) περιλαμβάνει ιδίως την ανατροφή, την επίβλεψη, τη μόρφωση και την εκπαίδευσή του, καθώς και τον προσδιορισμό του τόπου της διαμονής του.

Κρατικές και Ιδιωτικές Υιοθεσίες

Ο νομοθέτης επιλέγει το σύστημα των κρατικών και των ιδιωτικών υιοθεσιών (στη δεύτερη περίπτωση με υποχρέωση των φυσικών γονέων και των υποψήφιων θετών γονέων, οι οποίοι βρίσκονται σε μεταξύ τους συνεννόηση, να ανακοινώνουν την πρόθεσή τους στις αρμόδιες κοινωνικές υπηρεσίες πριν

από την παράδοση του παιδιού από τους μεν στους δε ή εντός μηνός από την παράδοση: άρθρο 21 Ν 3719/2008). Στις ιδιωτικές υιοθεσίες, η κοινωνική έρευνα διεξάγεται αφού έχει βρεθεί το προς υιοθεσία παιδί, συνεπώς είναι προσανατολισμένη στο ερώτημα εάν με αυτήν εξυπηρετείται το συμφέρον του συγκεκριμένου παιδιού. Στις κρατικές υιοθεσίες η κοινωνική έρευνα διεξάγεται σε δύο στάδια: αρχικά αφορά την καταλληλότητα των υποψήφιων θετών γονέων και στη συνέχεια εξειδικεύεται στην εξυπηρέτηση του συμφέροντος συγκεκριμένου προς υιοθεσία παιδιού.

Δικαστική κρίση και απόφαση

Η υιοθεσία, ως συνεπαγόμενη μια εξαιρετικά σοβαρή μεταβολή στην προσωπική ζωή των μερών της, τελείται πάντοτε με δικαστική απόφαση (1549 ΑΚ) ύστερα από αίτημα των υποψήφιων θετών γονέων, το οποίο κρίνεται εάν ανταποκρίνεται στο συμφέρον του υιοθετούμενου ανηλίκου (άρθρο 1542 ΑΚ) και τα αποτελέσματά της επέρχονται όταν τελεσιδικήσει. Η σχετική κρίση διαμορφώνεται αφού εκτιμηθούν η προσωπικότητα, η υγεία, η οικογενειακή και η περιουσιακή κατάσταση του υιοθετούντος και του υιοθετούμενου καθώς και η αμοιβαία ικανότητά τους για προσαρμογή (άρθρο 1558 ΑΚ).

Τήρηση εχεμύθειας

Για το γεγονός της υιοθεσίας τηρείται εχεμύθεια (που αποτελεί υπηρεσιακό καθήκον δικαστών, υπαλλήλων, κοινωνικών υπηρεσιών κ.λπ.) και ισχύει το απόρρητο της ταυτότητας των θετών γονέων έναντι των βιολογικών (η τέλεση της υιοθεσίας παραμένει μυστική και τα στοιχεία των εμπλεκόμενων προσώπων δεν γνωστοποιούνται).

Δικαίωμα ενημέρωσης θετού παιδιού

Περαιτέρω, κατοχυρώνεται δικαίωμα του θετού παιδιού έναντι των θετών γονέων του και κάθε αρμόδιας αρχής μετά την ενηλικίωσή του να πληροφορηθεί για τους βιολογικούς γονείς του και να τους αναζητήσει (άρθρο 1559 ΑΚ και άρθρα 8-9 Ν 2447/1996). Οι σχετικές ρυθμίσεις εκφράζουν το ενδιαφέρον του νομοθέτη για να αποφευχθεί η επαφή των φυσικών γονέων με το υιοθετημένο παιδί που θα μπορούσε να είναι βλαπτική γι' αυτό, π.χ. σε περίπτωση που οι φυσικοί γονείς άρχιζαν να παρεμβαίνουν αντίθετα με το συμφέρον του ανηλίκου στη σχέση του με τους θετούς γονείς του. Επίσης επιχειρούν να εξασφαλίσουν ότι το θετό παιδί, που υιοθετήθηκε ως βρέφος, θα πληροφορηθεί πως είναι υιοθετημένο από τους ίδιους τους θετούς γονείς του, σε χρόνο και με τρόπο που αυτοί θα κρίνουν ως κατάλληλο, και πως δε θα το μάθει τυχαία και με τραυματικά αποτελέσματα από κάποιον τρίτο.

Δικαίωμα υιοθεσίας

Σύμφωνα με το άρθρο 1545 ΑΚ η υιοθεσία γίνεται κατά κανόνα από ένα πρόσωπο, εκτός εάν πρόκειται για συζύγους, οπότε επιτρέπεται η από κοινού υιοθεσία. Οι νομοθετικές μεταρρυθμίσεις των τελευταίων ετών (Ν 3719/2008, Ν 4356/2015, Ν 4538/2018) δεν περιέλαβαν πρόβλεψη για κοινή υιοθεσία από μέρη συμφώνου συμβίωσης. Σε αυτές τις περιπτώσεις, όπως και στις περιπτώσεις έγγαμης συμ-

βίωσης, κάθε μέρος ή κάθε σύζυγος μπορεί να υιοθετήσει ως μεμονωμένο πρόσωπο (στην τελευταία περίπτωση μετά από συναίνεση του άλλου συζύγου). Υποστηρίζεται πάντως και η άποψη οι ρυθμίσεις του ΑΚ για την υιοθεσία από συζύγους να εφαρμόζονται αναλογικά και στα μέρη συμφώνου συμβίωσης (Δανηλάτου, 2016, 143-144, σε Δανηλάτου, Πολυζωίδου, Μπιστούνα, Δίκαιο προστασίας ανηλίκου).

Ηλικιακά όρια θετών γονέων

Η υιοθεσία επιτρέπεται εφόσον οι υποψήφιοι θετοί γονείς έχουν συμπληρώσει τα τριάντα χρόνια τους και δεν έχουν υπερβεί τα εξήντα. Πρέπει επίσης να έχουν διαφορά ηλικίας από το υιοθετούμενο παιδί τουλάχιστον κατά δεκαοκτώ και όχι περισσότερο από πενήντα χρόνια (άρθρα 1543-1544 ΑΚ, Ν 2447/1996, Ν 2721/1999). Σε περίπτωση από κοινού υιοθεσίας τα όρια ηλικίας και διαφοράς ηλικίας αρκεί να συντρέχουν σε έναν από τους υιοθετούντες συζύγους. Στην από κοινού υιοθεσία επιτρέπεται η υιοθεσία περισσότερων είτε με την ίδια πράξη είτε διαδοχικά.

Συναίνεση φυσικών γονέων και ανηλίκου

Για την υιοθεσία απαιτείται η συναίνεση των φυσικών γονέων (ή του ενός από αυτούς, εάν ο άλλος έχει εκπέσει από τη γονική μέριμνα) του παιδιού που πρόκειται να υιοθετηθεί και του υιοθετούντος. Η συναίνεση δηλώνεται αυτοπροσώπως ενώπιον μέλους της σύνθεσης του αρμόδιου δικαστηρίου, χωρίς δημοσιότητα και για να δοθεί πρέπει να έχουν περάσει τουλάχιστον τρεις μήνες από τη γέννηση του παιδιού. Αν το παιδί είναι γεννημένο εκτός γάμου και δεν έχει αναγνωριστεί, η συναίνεση δίδεται από τη μητέρα του. Αν έχουν εκπέσει από τη γονική μέριμνα και οι δύο γονείς, η συναίνεσή τους αναπληρώνεται από το δικαστήριο. Δικαστική αναπλήρωση προβλέπεται και σε περίπτωση που οι γονείς του παιδιού είναι άγνωστοι ή έχουν άγνωστη διαμονή, ή το παιδί είναι έκθετο κ.λπ.. Συναίνεση των γονέων απαιτείται και για να κινηθεί η διαδικασία αναζήτησης κατάλληλης θετής οικογένειας από τις αρμόδιες κοινωνικές υπηρεσίες και αφού βρεθεί η οικογένεια αυτή.

Ο ανήλικος που υιοθετείται, καλείται επίσης να δηλώσει τη συναίνεσή του ενώπιον του δικαστηρίου εφόσον έχει συμπληρώσει το δωδέκατο έτος της ηλικίας του (μετά την τροποποίηση του άρθρου 614 ΚΠολΔ με το άρθρο 36 του Ν 2447/1996, το θετό παιδί που συμπλήρωσε το δωδέκατο έτος της ηλικίας του έχει πλήρη ικανότητα να παρίσταται αυτοπροσώπως στο δικαστήριο με την ιδιότητα του ενάγοντος ή του εναγομένου, να επιχειρεί όλες τις διαδικαστικές πράξεις, να ασκεί ή να παραιτείται από τα ένδικα μέσα: Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, 2018, 349). Η γνώμη του ανηλίκου, ανάλογα με την ωριμότητά του, πρέπει να ακούγεται στο δικαστήριο. Εάν ο υιοθετών είναι έγγαμος, απαιτείται και η συναίνεση του συζύγου.

Εάν η συναίνεση οποιουδήποτε από τα πρόσωπα που ο νόμος ορίζει ότι πρέπει να συναινέσουν είναι άκυρη ή δόθηκε υπό την επήρεια πλάνης ως προς την ταυτότητα του υιοθετούντος ή του υιοθετού-

μενου ή απάτης ως τα πραγματικά περιστατικά ή απειλής, η δικαστική απόφαση με έφεση (από διάδικο στη δίκη) ή τριτανακοπή (σε κάθε άλλη περίπτωση). Το δικαστήριο αποφασίζει αφού ακούσει και τους πλησιέστερους συγγενείς, αν αυτό είναι εφικτό, καθώς και τα τέκνα αυτού που υιοθετεί, ανάλογα με την ωριμότητά τους. Οι φυσικοί γονείς δεν μπορούν να αλλάξουν την τετελεσμένη με την υιοθεσία νομική κατάσταση ανακαλώντας τη συναίνεσή τους που δόθηκε έγκυρα.

Λύση της υιοθεσίας

Λύση της υιοθεσίας, είτε δικαστική (συναινετικά ή μη), είτε αυτοδίκαιη, προβλέπεται μόνο για τις περιπτώσεις στο νόμο αναφερόμενες περιπτώσεις και υπό αυστηρές προϋποθέσεις.

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 1571 ΑΚ, η υιοθεσία λύεται με δικαστική απόφαση αν ο θετός γονέας εκπέσει από τη γονική μέριμνα ή αν του αφαιρεθεί η άσκησή της λόγω του ότι παραβαίνει τα καθήκοντα που επιβάλλει το λειτούργημά του για την επιμέλεια του προσώπου του παιδιού ή τη διοίκηση της περιουσίας του ή αν ασκεί το λειτούργημα αυτό καταχρηστικά ή δεν είναι σε θέση να ανταποκριθεί σε αυτό (άρθρο 1532 ΑΚ). Επίσης, λύση υιοθεσίας μπορεί να αποφασιστεί αν συντρέχει λόγος αποκλήρωσης του θετού παιδιού, αν δηλαδή αυτό επιβουλεύθηκε τη ζωή του γονέα ή άλλου κατιόντος του, αν προκάλεσε με πρόθεση σωματικές κακώσεις στο θετό γονέα, καθώς και αν έγινε ένοχος κακουργήματος ή σοβαρού πλημμελήματος με πρόθεση, κατά του θετού γονέα. για μια από τις περιπτώσεις (περ. 1, 2 και 3 άρθρου 1840 ΑΚ). Η τέλεση κάποιου σοβαρού παραπτώματος από την πλευρά του θετού παιδιού (υπαίτιας προσβολής ηθικών αρχών που επιτρέπει τον χαρακτηρισμό του ως «αχάριστου») επιτρέπει τη λύση της υιοθεσίας.

Η απόφαση για λύση της υιοθεσίας λαμβάνεται ύστερα από αγωγή του θετού παιδιού που συμπλήρωσε το δωδέκατο έτος της ηλικίας του και αν δεν το συμπλήρωσε, του ειδικού επιτρόπου του, ή του θετού γονέα ή του εισαγγελέα ή και αυτεπαγγέλτως (άρθρο 1572 ΑΚ). Η λύση της υιοθεσίας δεν εξομοιώνεται με την προσβολή της τέλεσης της υιοθεσίας, την οποία δικαιούται να προσβάλει, εάν δεν συντρέχουν οι νόμιμες προϋποθέσεις, όποιος έχει νόμιμο συμφέρον, συνεπώς και οι κληρονόμοι του υιοθετήσαντος.

Η υιοθεσία μπορεί να λυθεί και συναινετικά σύμφωνα με το άρθρο 1573 ΑΚ. Στην περίπτωση αυτή απαιτείται πρώτα ενηλικίωση του θετού παιδιού και ακολουθεί η υποβολή κοινού αιτήματος (με τον θετό γονέα) προς το δικαστήριο. Η υιοθεσία πρέπει να έχει διαρκέσει τουλάχιστον ένα χρόνο πριν από την κατάθεση της αίτησης και η συμφωνία των μερών να δηλωθεί στο δικαστήριο αυτοπροσώπως σε δυο συνεδριάσεις που να απέχουν μεταξύ τους τουλάχιστον έξι μήνες. Εφόσον από την πρώτη συνεδρίαση πέρασαν δυο χρόνια, η δήλωση της συμφωνίας παύει να ισχύει. Παρά το ότι η υιοθεσία σε περίπτωση έγγαμων ζευγαριών γίνεται μόνο από κοινού από τους συζύγους, η λύση της μπορεί να γίνει και μόνο ως προς τον ένα σύζυγο (άρθρο 1574 ΑΚ).

Τα αποτελέσματα της λύσης επέρχονται με αμετάκλητη δικαστική απόφαση. Η υιοθεσία αίρεται για το μέλλον, παύει η σχέση συγγένειας του θετού παιδιού και των κατιόντων του με αυτόν που το υιοθέτησε και τους έως τότε συγγενείς του και αναβιώνουν οι δεσμοί με τη φυσική οικογένεια. Το δικαστήριο όμως μπορεί να αναθέτει σε αυτήν την περίπτωση την άσκηση της γονικής μέριμνας του ανήλικου θετού παιδιού σε τρίτον, αν το επιβάλλει το συμφέρον του.

Τέλος, η υιοθεσία λύεται αυτοδικαίως και αίρεται αναδρομικά η σχέση που απορρέει από αυτήν, αν ο θετός γονέας και το θετό παιδί τελέσουν γάμο ή συνάψουν σύμφωνο συμβίωσης, κατά παράβαση του νόμου. Αν ο γάμος ή το σύμφωνο συμβίωσης ακυρωθούν, διατηρούνται από τη σχέση υιοθεσίας μόνο τα περιουσιακά δικαιώματα του θετού τέκνου (άρθρο 1576 ΑΚ).

Εθνικό Μητρώο Υποψήφιων Θετών Γονέων

Με τα άρθρο 20 του Ν 4538/2018 συνιστώνται Εθνικό Μητρώο Υποψήφιων Θετών Γονέων, τηρούμενο στο Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ), και Ειδικά Μητρώα Υποψήφιων Θετών Γονέων, τηρούμενα στις εξειδικευμένες υπηρεσίες που διεξάγουν (α) την προβλεπόμενη από το άρθρο 1557 ΑΚ κοινωνική έρευνα για τους υποψήφιους θετούς γονείς σε υιοθεσίες ανηλίκων που τελούνται στο εσωτερικό της χώρας, καθώς και να διαμεσολαβούν για την πραγματοποίηση των υιοθεσιών ανηλίκων που έχουν υπό την προστασία τους και (β) την προβλεπόμενη στο άρθρο 4 του ν. 2447/1996 κοινωνική έρευνα για τις περιπτώσεις υιοθεσιών ανηλίκων στις οποίες είτε αυτοί είτε οι υποψήφιοι θετοί γονείς έχουν τη συνήθη διαμονή τους στο εξωτερικό (διακρατικές υιοθεσίες), καθώς και για τη διαμεσολάβηση προς πραγματοποίηση αυτών των υιοθεσιών όταν πρόκειται για ανηλίκους που έχουν υπό την προστασία τους.

Στην πρώτη περίπτωση οι υπηρεσίες αυτές είναι οι Διευθύνσεις Κοινωνικής Μέριμνας ή, κατά περίπτωση, τα Τμήματα Κοινωνικής Αλληλεγγύης των Διευθύνσεων Δημόσιας Υγείας και Κοινωνικής Μέριμνας των Περιφερειών/ Περιφερειακών Ενοτήτων, οι Κοινωνικές Υπηρεσίες των Κέντρων Κοινωνικής Πρόνοιας Περιφερειών, όπως αυτά ορίζονται στην παρ. 3 του άρθρου 9 του Ν 4109/2013 και τα Δημοτικά Βρεφοκομεία. Στη δεύτερη περίπτωση οι υπηρεσίες είναι η Διεύθυνση Κοινωνικής Μέριμνας κάθε Περιφέρειας για τις Περιφερειακές Ενοότητες που ανήκουν στη χωρική τους αρμοδιότητα (ειδικά για την Περιφέρεια Αττικής, η Διεύθυνση Κοινωνικής Μέριμνας του Κεντρικού Τομέα και οι Διευθύνσεις Δημόσιας Υγείας και Κοινωνικής Μέριμνας κάθε Περιφερειακής Ενοότητας αυτής), ο Ελληνικός Κλάδος της Διεθνούς Κοινωνικής Υπηρεσίας, με έδρα την Αθήνα, τα Κέντρα Κοινωνικής Πρόνοιας Περιφερειών, όπως αυτά ορίζονται στην παρ. 3 του άρθρου 9 του ν. 4109/2013 και τα Δημοτικά Βρεφοκομεία μόνο για τα παιδιά που έχουν υπό την προστασία τους και για τα οποία αποδεδειγμένα δεν μπορούν να υιοθετηθούν στο εσωτερικό της χώρας.

Προϋποθέσεις Εγγραφής

Για την εγγραφή στα Ειδικά Μητρώα οι ενδιαφερόμενοι πρέπει να έχουν ολοκληρώσει με επιτυχία τα προγράμματα επιμόρφωσης υποψήφιων θετών γονέων. Την ευθύνη εγγραφής στο Εθνικό Μητρώο φέρει η εκάστοτε αρμόδια για τη διεξαγωγή της κοινωνικής έρευνας κοινωνική υπηρεσία.

Ο υποψήφιος θετός γονέας ο οποίος καταθέτει αίτηση υιοθεσίας σύμφωνα με το άρθρο 1549 ΑΚ, υποχρεούται εντός πέντε ημερών από την κατάθεσή της, να την κοινοποιήσει στην αρμόδια κατά περίπτωση κοινωνική υπηρεσία στην οποία έχει υποβάλει αίτηση ενδιαφέροντος. Στο ίδιο χρονικό διάστημα υποχρεούται επιπλέον να συνυποβάλει στοιχεία που διαθέτει για τον ανήλικο και τους φυσικούς γονείς του, τον ασκούντα τη γονική μέριμνα του ανηλίκου ή την επιμέλειά του ή τον επίτροπο που έχει οριστεί και για άλλα. συγγενικά πρόσωπα. Η αρμόδια υπηρεσία προβαίνει σε καταχώριση της αίτησης και των λοιπών στοιχείων στο Ειδικό Μητρώο Υποψήφιων Θετών Γονέων και στο Ειδικό Μητρώο Ανηλίκων, εντός 48 ωρών (άρθρο 117 παρ. 10 Ν 4604/2019).

Στο ΕΚΚΑ τηρείται και Εθνικό Μητρώο Υιοθεσιών, στο οποίο καταχωρίζονται από τις προαναφερθείσες υπηρεσίες τα απολύτως αναγκαία στοιχεία που σχετίζονται με την υιοθεσία, και συγκεκριμένα το ονοματεπώνυμο του υιοθετούμενου ανηλίκου και τα στοιχεία ταυτότητας, όπως ημερομηνία γέννησης, φύλο, ιθαγένεια, το ονοματεπώνυμο των φυσικών γονέων και των συγγενών εξ αίματος ως τρίτου βαθμού, το επάγγελμα, η κατοικία και τα πλήρη δημογραφικά του στοιχεία, όπως ημερομηνία γέννησης, φύλο, ιθαγένεια, ληξιαρχική πράξη γάμου και γέννησης τέκνων, εφόσον υπάρχουν, καθώς και η κατάσταση υγείας των φυσικών γονέων με έγγραφη συναίνεσή τους, το ονοματεπώνυμο των θετών γονέων, το επάγγελμα, η κατοικία και τα πλήρη δημογραφικά τους στοιχεία, όπως ημερομηνία γέννησης, φύλο, ιθαγένεια, καθώς και η κατάσταση υγείας των θετών γονέων και ο αριθμός της δικαστικής απόφασης που κηρύσσει την υιοθεσία (άρθρο 21 Ν 4538/2018, όπως τροποποιήθηκε με την παρ. 11 του άρθρου 117 Ν 4604/2019). Η απόφαση αυτή διαβιβάζεται με πιστοποιητικό τελεσιδικίας από τον εισαγγελέα του δικαστηρίου που κήρυξε την υιοθεσία ή από υπηρεσίες και οργανώσεις που είναι εξειδικευμένες σε θέματα διακρατικών υιοθεσιών της παρ. 2 του άρθρου 1 του π.δ. 226/1999 στο Εθνικό Μητρώο Υιοθεσιών εντός δεκαημέρου από την τελεσιδικία της.

Η κοινωνική υπηρεσία που διεξάγει την κοινωνική έρευνα για την υιοθεσία, μετά την ολοκλήρωση της κοινωνικής έρευνας και εφόσον η έκβαση είναι θετική, εγγράφει τον υποψήφιο θετό γονέα στο μητρώο που τηρεί και προχωρεί στη διεξαγωγή προγράμματος εκπαίδευσης / επιμόρφωσης, μετά το πέρας του οποίου οι συμμετέχοντες υποψήφιοι θετοί γονείς λαμβάνουν βεβαίωση παρακολούθησης για να εγγραφούν στο Εθνικό Μητρώο Υποψήφιων Θετών Γονέων. Μετά και την επιτυχή παρακολούθηση του προγράμματος, η αρμόδια κοινωνική υπηρεσία υποχρεούται να μεριμνά για την εγγραφή των ενδιαφερομένων στο μητρώο αυτό.

Πληροφοριακό Σύστημα Αναδοχής και Υιοθεσίας

Με την αριθ. 13734/538/2019 υπουργική απόφαση «Ανάπτυξη και Λειτουργία Πληροφοριακού Συστήματος Ειδικών και Εθνικών Μητρώων Ανηλίκων, Αναδοχής και Υιοθεσίας» προβλέπεται η σύσταση και λειτουργία στην Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση Κοινωνικής Ασφάλισης Α.Ε. (Η.ΔΙ.Κ.Α. Α.Ε.) το Πληροφοριακό Σύστημα Αναδοχής και Υιοθεσίας, στο οποίο καταχωρίζονται ηλεκτρονικά τα δεδομένα, στοιχεία και αρχεία που αφορούν το Εθνικό και τα Ειδικά Μητρώα Ανηλίκων, το Εθνικό και τα Ειδικά Μητρώα Υποψήφιων Αναδόχων Γονέων, το Εθνικό και τα Ειδικά Μητρώα Εγκεκριμένων Αναδόχων Ανηλίκων, το Εθνικό και τα Ειδικά Μητρώα Υποψήφιων Θετών Γονέων, το Εθνικό Μητρώο Υιοθεσιών και το Ειδικό Μητρώο Επαγγελματιών Αναδόχων.

6. Μέθοδοι και εργαλεία εκπαίδευσης για την κατανόηση της ύλης

Στο πλαίσιο της υλοποίησης του Ν 4538/2018 για την επιμόρφωση υποψηφίων θετών γονέων και για την κατανόηση της διδακτέας ύλης που αφορά το θεσμικό πλαίσιο της παιδικής προστασίας και της υιοθεσίας ως μιας από τις μορφές της, όταν προκύπτει ανάγκη απομάκρυνσης του παιδιού από τους βιολογικούς γονείς του, είναι σκόπιμο να αξιοποιηθεί η εμπειρία των φορέων που εμπλέκονται στην υλοποίηση της υιοθεσίας και, γενικότερα, των αρμόδιων υπηρεσιών παιδικής προστασίας, υγείας, πρόνοιας και ψυχικής υγείας.

Η παρουσίαση σχετικού ενημερωτικού υλικού, άλλων κειμένων και εκθέσεων που έχουν επεξεργαστεί και συντάξει δημόσιοι και μη κυβερνητικοί φορείς παιδικής προστασίας, επαγγελματίες και εμπειρογνώμονες που ασχολούνται με την προστασία των ανηλίκων και των δικαιωμάτων τους, ιδίως στο πλαίσιο πρωτοβουλιών δικτύωσης και συνεργασίας που συμβάλλουν στην ολοκληρωμένη παροχή φροντίδας και την υποστήριξη των υιοθετημένων παιδιών και των θετών οικογενειών, θα βοηθήσει στην καλύτερη κατανόηση αφενός της νομικής θέσης των παιδιών και αφετέρου των αρχών που διέπουν την παιδική προστασία γενικά και την υιοθεσία ειδικότερα. Έτσι, προτείνεται η παρουσίαση σχετικού υλικού κατά προτίμηση από πρόσωπα που εργάζονται στο πεδίο και έχουν συμβάλει στην παραγωγή τέτοιου υλικού, ενδείκνυται για την καλύτερη εμπέδωση του πνεύματος και του γράμματος του νόμου από τους ενδιαφερόμενους υποψήφιους θετούς γονείς, όπως:

- το φυλλάδιο του Συνηγόρου του Παιδιού με συνοπτική παρουσίαση της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού που απευθύνεται σε παιδιά και ενήλικες www.O-18.gr/downloads/entiposimbasiex.pdf,
- η ιστοσελίδα του Δικτύου Δικαιωμάτων του Παιδιού για την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο <https://ddp.gr/nomoi-k-dikaiomata/>,
- η ιστοσελίδα του Υπουργείου Εσωτερικών για την υιοθεσία <http://www.ypes.gr/el/eidlitypes/archiki/Genniseis/Yiothesia/> και <http://www.ypes.gr/el/Ministry/Actions/astikhdsdhmotikhskatastashs/>

themataastikisdhmotikhskatastasis/syxneserotiseisastikisdhmotikhskatastasis/N_4144_lixiarxikespraxeis_syxnewerotiseis/yiothesia/,

- η ιστοσελίδα του Κέντρου Βρεφών ΜΗΤΕΡΑ για το πρόγραμμα υιοθεσίας https://kvmhtera.gr/index.php?detail_id=81&pid=8.

Η αξιοποίηση αυτού του υλικού μπορεί να συνδυάζεται με την παρουσίαση των σχετικών νομοθετικών ρυθμίσεων με εξήγηση βασικών εννοιών (π.χ. παιδική προστασία, συμφέρον του παιδιού, εναλλακτική επιμέλεια, γονική μέριμνα) και με ανάλυση παραδειγμάτων από τη νομολογία που είναι διαθέσιμη σε νομικά περιοδικά και σε τράπεζες Νομικών Πληροφοριών όπως ΝΟΜΟΣ, ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ κ.λπ. (π.χ. ΣτΕ 902/20009 για τη διακοπή κάθε δεσμού του υιοθετημένου ανηλίκου από τη φυσική οικογένειά του με εξαίρεση τις ρυθμίσεις των άρθρων 1356 και 1357 ΑΚ περί κωλυμάτων γάμου, ΠΠρ Αργινίου 5/2017 για την υιοθεσία τέκνου συζύγου από σύζυγο που έχει διαφορά ηλικίας άνω των 50 ετών με το ανήλικο υπό υιοθεσία τέκνο που έκρινε ότι το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας της διάταξης του άρθρου 1544 εδ. α' ΑΚ έχει σχετική και επιβλητική σημασία και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ως αυστηρή προϋπόθεση της υιοθεσίας, ούτε να θεωρηθεί ότι καθιερώνει απαράβατο τυπικό κώλυμα υιοθεσίας).

Αυτοαξιολόγηση των συμμετεχόντων

Η αυτοαξιολόγηση των συμμετεχόντων περιλαμβάνει την εκ μέρους τους επιβεβαίωση της συνειδητής και τεκμηριωμένης επιθυμίας τους να γίνουν θετοί γονείς έχοντας εμπεδώσει τις απαραίτητες γνώσεις για το γενικό θεσμικό πλαίσιο δικαιωμάτων του παιδιού και της προστασίας του, όταν αυτή καθιστά αναγκαία την απομάκρυνση από τη βιολογική οικογένειά του με τοποθέτησή του στο εναλλακτικό οικογενειακό περιβάλλον της υιοθεσίας, με πλήρη επίγνωση του ρόλου του θετού γονέα και των σχέσεων του με το παιδί.

Σύνοψη

Αφετηρία της παρούσας θεματικής ενότητας αποτελεί η αντικατάσταση της παραδοσιακής προσέγγισης περί της παθητικής προστασίας του ανηλίκου με την αντίληψη ότι το παιδί είναι φορέας δικαιωμάτων, όπως εκφράζεται υπό την επίδραση της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Με αναφορές στη νομική αντιμετώπιση του ανηλίκου, εξηγείται η μετάβαση από το παιδί-αντικείμενο προστασίας στο παιδί-υποκείμενο δικαιωμάτων και η επεξεργασία της θέσης του όχι πλέον μέσα από κείμενα διακηρυκτικού χαρακτήρα, αλλά με συμβατικά, δεσμευτικά κείμενα αυξημένης τυπικής ισχύος, που αποτελούν προϊόντα της δράσης διεθνών και ευρωπαϊκών οργανισμών (Ηνωμένα Έθνη, Συμβούλιο της Ευρώπης, Ευρωπαϊκή Ένωση), συμπληρώνονται με αποφάσεις και συστάσεις των οργανισμών αυτών και αποτυπώνονται στην εθνική νομοθεσία ή ενσωματώνονται σ' αυτήν ή καθοδηγούν τον νομοθέτη και διευκολύνουν τον εφαρμοστή του δικαίου. Στο πλαίσιο αυτό παρουσιάζονται τα θέματα της παιδικής προστασίας με τις προτεραιότητες που υποδεικνύει και υπό το πρίσμα που υπαγορεύει το απόλυτο συμφέρον του παιδιού και οι επιταγές για συμμετοχή του στη λήψη των αποφάσεων που το αφορούν. Προτάσσεται, έτσι, το δικαίωμα του παιδιού να ζει με τη βιολογική οικογένειά του και, σε περίπτωση που αυτό δεν είναι δυνατό ή δεν ενδείκνυται, προτιμάται η απομάκρυνσή του με την τοποθέτησή του σε μια εναλλακτική οικογένεια, όπως είναι η θετή οικογένεια, αντί σε ένα απρόσωπο ιδρυματικό περιβάλλον που θεωρείται καταστροφικό για την ομαλή ανάπτυξη του παιδιού. Τέλος, περιγράφεται το θεσμικό πλαίσιο της υιοθεσίας, με αναφορές στις βασικές νομοθετικές ρυθμίσεις, όπως αυτές διαμορφώθηκαν με τον Ν 4538/2018 με σκοπό να προωθηθεί ο θεσμός που εξασφαλίζει προσωποκεντρική και εξατομικευμένη φροντίδα και να επιταχυνθούν οι διαδικασίες (ανεπιθύμητης) διαβίωσης του προς υιοθεσία παιδιού σε ακατάλληλο οικογενειακό περιβάλλον ή σε κλειστές ιδρυματικές δομές.

Ευχαριστίες οφείλονται στην κυρία Κατερίνα (Νίνα) Αγγελοπούλου, δικηγόρο, για την πολύτιμη βοήθειά της, τις προτάσεις της και τη γόνιμη ανταλλαγή απόψεων.

Προτεινόμενη βιβλιογραφία και παραπομπές στο διαδίκτυο για περαιτέρω εμβάθυνση

Δανηλάτου, Α., Πολυζωίδου, Β. & Μπιστούνα Υ. (2016). *Δίκαιο προστασίας ανηλίκου. Αστικό, Ποινικό και Δημόσιο*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Δημόπουλος, Χ. & Κοσμάτος, Κ. (2017). *Δίκαιο Ανηλίκων*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, Ε. (2018). *Οικογενειακό Δίκαιο, τόμ. 2*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.

Κουτσούκου, Η. (2013). *Η νομική προστασία του παιδιού στην Ελλάδα. Ποινικές και Συνταγματικές Διαστάσεις*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Περάκη, Β. (2018). *Δίκαιο υιοθεσίας και αναδοχής*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Φουντεδάκη, Κ. (2010). *Υιοθεσία. Ο Ν 2447/1996, οι τροποποιήσεις και η εφαρμογή του*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.

Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Παιδιά <http://www.nchr.gr/index.php/2013-04-03-10-23-48/2013-04-03-10-41-35> και Κείμενο Αρχών για την Παιδική Προστασία στην Ελλάδα http://www.nchr.gr/images/pdf/nea_epikairothta/Paidiki_Prostasia.pdf

Συνήγορος του Πολίτη, Δικαιώματα του Παιδιού, Υιοθεσία <https://www.synigoros.gr/?i=childrens-rights.el.io8esia>

Ηνωμένα Έθνη, Απόφαση της Γενικής Συνέλευσης 64/142. Κατευθυντήριες γραμμές για την εναλλακτική φροντίδα των παιδιών [https://www.unicef.org/protection/alternative_care_Guidelines-English\(2\).pdf](https://www.unicef.org/protection/alternative_care_Guidelines-English(2).pdf)

Συμβούλιο της Ευρώπης, Δικαιώματα του παιδιού <https://www.coe.int/en/web/children> και, ειδικά, Στρατηγική για τα δικαιώματα του παιδιού 2016-2021 <https://www.coe.int/en/web/children/children-s-strategy>, Εναλλακτική φροντίδα <https://www.coe.int/en/web/children/alternative-care>

Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και Συμβούλιο της Ευρώπης, 2015, Εγχειρίδιο σχετικά με την ευρωπαϊκή νομοθεσία για τα δικαιώματα του παιδιού https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_rights_child_ELL.pdf

Η παιδική προστασία δεν είναι πολυτέλεια! Κείμενο Αρχών για την Παιδική Προστασία στην Ελλάδα www.O-18.gr/downloads/Keimeno_Arxon.pdf

Θεματική Ενότητα Β:

Προσωπικά κίνητρα και προσδοκίες.

**Στάσεις, αντιλήψεις σε σχέση με το θεσμό της υιοθεσίας
και την ανατροφή των παιδιών.**

1. Υποενότητες

- ➔ Προσδοκίες για την υιοθεσία
- ➔ Κίνητρα για την υιοθεσία
- ➔ Στάσεις και αντιλήψεις αναφορικά με τον θεσμό της υιοθεσίας
- ➔ Ανατροφή των παιδιών
- ➔ Προϋποθέσεις για τη δημιουργία θετικών σχέσεων
- ➔ Η σημασία των κανόνων και των ορίων για την ανατροφή του παιδιού

2. Σύντομη Εισαγωγή

Στη παρούσα θεματική ενότητα παρουσιάζονται ζητήματα που συνδέονται με την υιοθεσία και στόχο έχουν να συμβάλουν στη διερεύνηση των απόψεων, των στάσεων και των συναισθημάτων των θετών γονέων, παράλληλα με την απόκτηση βασικών γνώσεων για θέματα ανατροφής των παιδιών.

Λέξεις κλειδιά:

κίνητρα, προσδοκίες, προκαταλήψεις, επικοινωνία, όρια.

3. Προσδοκώμενα αποτελέσματα

Να διερευνήσουν οι θετοί γονείς τις προσδοκίες και τα κίνητρα τους αναφορικά με την υιοθεσία παιδιού.

Να μοιραστούν και να έχουν την ευκαιρία να αναστοχαστούν τις στάσεις και τις αντιλήψεις τους αναφορικά με τον θεσμό της υιοθεσίας.

Να συνειδητοποιήσουν τις προκλήσεις και τις ανάγκες που προκύπτουν στη διαδικασία ανατροφής των παιδιών.

4. Στόχοι

Η αύξηση της ενημερότητας αναφορικά με τις προσδοκίες και τα κίνητρα που οδήγησαν στην απόφαση για την υιοθεσία.

Η ευαισθητοποίηση για τη διαμόρφωση στάσης αναφορικά με τον θεσμό της υιοθεσίας απαλλαγμένης από στερεότυπα και προκαταλήψεις.

Η απόκτηση γνώσεων αναφορικά με ζητήματα ανατροφής παιδιών

5. Ανάλυση της θεματικής ενότητας

Προσδοκίες για την υιοθεσία

Η υιοθεσία είναι μια διαδικασία που φέρνει σαρωτικές αλλαγές στη ζωή όλων των εμπλεκόμενων μερών καθώς φέρνει χαρά και αγάπη σε παιδιά και γονείς σε όλο τον κόσμο. Όσο προετοιμασμένος και να είναι κανείς, και όσες γνώσεις και να έχει γύρω από το θέμα της υιοθεσίας, η εμπειρία είναι μοναδική για το κάθε μέλος της οικογένειας και σε κάθε περίπτωση, βιώνεται με διαφορετικό και πολύ προσωπικό τρόπο. Ωστόσο, υπάρχουν ζητήματα για τα οποία είναι σημαντικό να έχει κανείς εικόνα ώστε να ανταποκριθεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο στις προκλήσεις αυτής της υπέροχης εμπειρίας. Η υιοθεσία διαφέρει σε πολλά σημεία από τη φυσική διαδικασία απόκτησης παιδιού ωστόσο, προσομοιάζει με αυτήν ακριβώς τη φυσική διαδικασία σε πάρα πολλά σημεία.

Οι προσδοκίες και οι φαντασιώσεις των γονέων για τον γιο ή την κόρη που πρόκειται να αποκτήσουν είτε φυσικά, είτε με υιοθεσία, συχνά προετοιμάζουν για μια κατάσταση που μπορεί να απέχει από την πραγματικότητα. Πολλοί γονείς θετοί και φυσικοί, περιγράφουν την στιγμή που αντικρίζουν το παιδί τους ως στιγμή που αντικρίζουν ένα απόλυτα άγνωστο και ξένο πλάσμα που καθόλου δεν το είχαν φανταστεί έτσι και άλλοι, περιγράφουν ότι ένιωσαν σύνδεση αυτοστιγμεί.

Σε κάθε περίπτωση, χρειάζεται να διερευνηθούν και να εντοπιστούν οι προσδοκίες καθώς διαδραματίζουν καίριο ρόλο στη διαδικασία της ανατροφής του παιδιού. Εκείνες ακριβώς οι προσδοκίες μπορεί να εμπνεύσουν το παιδί να κάνει σπουδαία πράγματα, μπορούν όμως και να σταθούν εμπόδιο στην εξέλιξη του. Ως εκ τούτου αξίζει τον κόπο να συνειδητοποιήσουν οι θετοί γονείς τις προσδοκίες και να αναγνωρίσουν τα δυνητικά οφέλη αλλά και τους δυνητικούς κινδύνους για κάθε μέλος της οικογένειας.

Το φύλο, η ηλικία, τα εξωτερικά χαρακτηριστικά, το χρώμα του δέρματος καλούν και τους δύο γονείς να αναθεωρήσουν την αρχική φανταστική εικόνα. Οι γονείς ωστόσο, ακόμη και μετά την απόκτηση του θετού παιδιού μπορεί να εξακολουθούν να το βλέπουν μέσα από το πρίσμα των δικών τους επιθυμιών, ονείρων και φόβων. Είναι πολύ πιθανόν το μωρό που βρίσκεται στην αγκαλιά της θετής μητέρας, ή το παιδί που κοιμάται στο παιδικό δωμάτιο του σπιτιού να μην είναι το ίδιο με αυτό που κατοικεί στη σκέψη της.

Είναι χρήσιμο να αποδεχτεί κανείς την αρχική του έκπληξη, απογοήτευση, ανησυχία για το αν το παιδί που αντικρίζει θα το νιώσει πραγματικά παιδί του. Ωστόσο, αυτό που βοηθάει πολύ σε αυτή τη φάση είναι η επαφή με τα συναισθήματα, τους φόβους, τις ανησυχίες, την πιθανή ματαίωση. Πιθανά να πάρει χρόνο η διαδικασία της προσαρμογής σε μια απόλυτα νέα κατάσταση αλλά η φροντίδα και έγνοια, δεν είναι μόνο συνθήκη της βιολογικής μητρότητας, ούτε κυοφορείται μόνο σε συμβατικές οικογένειες. Είναι απεριόριστη η αγάπη που μπορεί αναπτυχθεί για ένα πλάσμα που έχει ανάγκη από φροντίδα και πρέπει κανείς να το ερωτευτεί για να αντέξει τις δυσκολίες, τα ξενύχτια και τις αγωνίες του μεγαλώματος του (Stern, 2018).

Βλ. Προτεινόμενη Δραστηριότητα 1

Κίνητρα για την υιοθεσία

Η διερεύνηση των κινήτρων για την υιοθεσία επίσης είναι καίριας σημασίας καθώς χρειάζεται να είναι ισχυρά και να προϋποθέτουν την σοβαρή και άρρητη δέσμευση των θετών γονέων απέναντι σε μια ανθρώπινη ύπαρξη, την οποία δεν έφεραν οι ίδιοι στον κόσμο, καλούνται όμως να αναλάβουν μια τεράστια ευθύνη απέναντι της.

Η βασικότερη προϋπόθεση για την τέλεση της υιοθεσίας είναι να τελεί σε κάθε περίπτωση προς όφελος του υιοθετούμενου και ως εκ τούτου, είναι σημαντικό να έχουν οι γονείς ως κύριο κίνητρο την επίτευξη συναισθηματικής εγγύτητας και αγάπης για ένα παιδί που δεν είναι φυσικό παιδί. Να δημιουργούν προϋποθέσεις ώστε να βιώνει το παιδί θετικές εμπειρίες οικογενειακής ζωής, ανάπτυξης της προσωπικότητας και της ταυτότητας του, παράλληλα με τη δέσμευση για αδιάλειπτη υποστήριξη στις καλές και κακές του στιγμές.

Σε αυτό το πλαίσιο χρειάζεται να προωθούν την υγεία, την εκπαίδευση και την ανάπτυξη των ικανοτήτων του παιδιού. Να είναι σε θέση να αντιμετωπίζουν με θετικό τρόπο καταστάσεις, συμπεριφορές, να κατανοούν τα συναισθήματα του και να αντιλαμβάνονται τις πολλές και διαφορετικές του ανάγκες. Να ενισχύουν και να καλλιεργούν τις προσωπικές και κοινωνικές δεξιότητες του παιδιού, να ενισχύουν την αυτοεκτίμηση και την αυτοεικόνα του παράλληλα με την κοινωνικότητα του. Να είναι προετοιμασμένοι ότι η ζωή μπορεί να τους φέρει αντιμέτωπους με προκλήσεις και δυσκολίες αναφορικά με το παιδί και χρειάζεται να είναι σταθεροί, υποστηρικτικοί και να του δείχνουν απεριόριστη αγάπη ό,τι και αν συμβεί. Τα κίνητρα επομένως των θετών γονέων χρειάζεται να είναι ισχυρά, να έχουν σταθερότητα στο χρόνο και να δημιουργούν τις προϋποθέσεις για την επίτευξη όλων όσων περιγράφονται παραπάνω.

Στάσεις και αντιλήψεις αναφορικά με τον θεσμό της υιοθεσίας

Ένα ζήτημα το οποίο συνδέεται στενά με τον θεσμό της υιοθεσίας και οι θετοί γονείς καλούνται να αντιμετωπίσουν, είναι εκλεπτυσμένες και μη, πολιτισμικές προκαταλήψεις εναντίον της υιοθεσίας. Παρά το

κλίμα φαινομενικής αποδοχής, ακόμη και εγκωμιασμού από τρίτους ή, από το ευρύτερο οικογενειακό περιβάλλον, υπάρχει φόβος για την υιοθεσία. Σε αυτό το πλαίσιο ένα ζήτημα που τίθεται είναι η δυνατότητα των θετών γονέων να αναγνωρίσουν, να διαχειριστούν και να απαλλαγούν, από αυτούς τους φόβους.

Οι θετοί γονείς στην προσπάθειά τους για απόκτηση βιολογικού παιδιού, έχουν δοκιμάσει απογοητεύσεις, διαψεύσεις, ματαιώσεις και συναισθήματα δύσκολα τα οποία απορρέουν από την αδυναμία τεκνοποίησης. Όταν αποκτούν ένα θετό παιδί, απλά θέλουν να χαλαρώσουν και να απολαύσουν τον κόπο και την χαρά του να μεγαλώνουν ένα υπέροχο μωρό, ή παιδί, η άφιξη του οποίου είναι η ευτυχής κατάληξη τόσων προσπαθειών και τόσης προσμονής. Πιθανόν στη φάση αυτή να μη θέλουν να σκεφτούν τι σημαίνει υιοθεσία γι' αυτούς ως γονείς, ή να ασχοληθούν με πιθανές μελλοντικές ερωτήσεις του παιδιού, ή με την αποκάλυψη της ιστορίας του. Και ως ένα σημείο, είναι απόλυτα φυσικό αυτό, η ανάγκη δηλαδή να ξεκουραστούν και να απολαύσουν την κανονικότητα της οικογένειας τους χωρίς έγνοιες και προβληματισμούς. Σε κάθε περίπτωση ωστόσο, έχουν μια αντίληψη για την υιοθεσία η οποία είτε θα τους εμπλουτίσει και θα τους βοηθήσει είτε θα τους μπερδέψει και θα τους δημιουργήσει αναστολές και φόβους.

Ο πολιτισμός μας, όπως και οι περισσότεροι πολιτισμοί, θεωρεί ότι τα γονίδια «μας» είναι καλύτερα από των «άλλων», που μπορεί να είναι άλλες τάξεις, φυλές, θρησκείες, έθνη και πολιτισμοί. Συχνά λοιπόν υπενθυμίζεται στους θετούς γονείς, άμεσα, έμμεσα ότι αυτός ο τρόπος δημιουργίας οικογένειας είναι κάπως εύθραυστος, μη κανονικός, ενέχει κινδύνους. Φίλοι με καλές προθέσεις μπορεί να εντοπίζουν ανύπαρκτες ομοιότητες γονιών – παιδιών (σαν η ομοιότητα να είναι πηγή εφησυχασμού) ή να σχολιάζουν αθώα τις διαφορές.

Ένα ζήτημα λοιπόν το οποίο προκύπτει είναι ότι κουβαλώντας αυτό το πολιτισμικό φορτίο οι γονείς είναι συχνά μπερδεμένοι. Πιθανόν να σκέφτονται ότι αυτός ακριβώς ο δεσμός με τα παιδιά είναι εύθραυστος και μη κανονικός και ο κίνδυνος που υπάρχει εδώ είναι να μεταφερθεί και στα παιδιά το συναίσθημα αυτό. Το γεγονός ότι το παιδί έχει μια ιστορία πριν έρθει στη νέα του οικογένεια, δεν σημαίνει ότι κάτι δεν είναι σωστό. Κάθε άλλο, οι θετοί γονείς μπορούν να αξιοποιήσουν αυτό το γεγονός και να συνειδητοποιήσουν νωρίτερα αυτό που και οι βιολογικοί γονείς πρέπει τελικά να αντιληφθούν, ότι δηλαδή τα παιδιά μας είναι εντέλει ξεχωριστά πρόσωπα με τη δικά τους ιδιαίτερα και μοναδικά χαρακτηριστικά τα οποία χρήζουν σεβασμού και αποδοχής.

Σε κάθε περίπτωση το ζητούμενο είναι η δημιουργία συναισθηματικού δεσμού με το παιδί και για κάποιους βιολογικούς γονείς, όπως και θετούς γονείς, όπως αναφέρθηκε και νωρίτερα, απαιτείται χρόνος για την επίτευξη του, ενώ άλλοι θετοί και βιολογικοί γονείς περιγράφουν ότι η δημιουργία δεσμού γίνεται αμέσως.

Η δημιουργία υγιούς δεσμού απαιτεί να μπορούν οι γονείς να νιώσουν αισθήματα θυμού για την ανημπόρια, την εξάρτηση και τις διαρκείς ανάγκες του παιδιού, για τις απαιτήσεις και την αγνωμοσύνη

του παιδιού και τις σαρωτικές αλλαγές που επέφερε στη ζωή τους ο ερχομός του. Και αυτή ακριβώς είναι μια συνθήκη κοινή τόσο για τους θετούς όσο και για τους φυσικούς γονείς. Είναι απόλυτα φυσιολογικά τα αμφιθυμικά συναισθήματα για το ότι έγιναν γονείς και είναι σημαντικό να τα αναγνωρίζουν και να τα αποδέχονται χωρίς να αμφισβητούν την καταλληλότητα τους.

Σημαντική είναι η διατήρηση θετικής στάσης των γονέων απέναντι στην υιοθεσία. Αν οι γονείς μιλήσουν νωρίς για την υιοθεσία και μοιραστούν τους φόβους, τις χαρές και τις ανησυχίες του μικρού παιδιού, αυτό θέτει γερά συναισθηματικά θεμέλια στη βάση των οποίων μπορούν να αντιμετωπιστούν τα συναισθήματα που βιώνουν και οι δύο πλευρές (Watkins, M. & Fisher, S., 2007). Διεξοδικά ωστόσο, το θέμα αυτό θα αναλυθεί σε επόμενη θεματική ενότητα.

Ανατροφή των παιδιών

Συχνά η άποψη ότι τα παιδιά και οι νέοι χρειάζονται κάποιον να τους καθοδηγεί πηγάζει από μια ανάγκη των ενηλίκων. Με τον τρόπο αυτό δεν βοηθάμε καθόλου τη συναισθηματική τους ανάπτυξη. Αντίθετα, ενθαρρύνουμε την παθητικότητα τους, γιατί δεν τους προσφέρουμε το κίνητρο να παλέψουν με τις αναπόφευκτες ματαιώσεις της ζωής και να μπορέσουν στη συνέχεια να στηριχθούν στις δυνάμεις τους. Καίριας σημασίας είναι η ενίσχυση των δεξιοτήτων όπως η αυτοεκτίμηση και η υπευθυνότητα, η καλλιέργεια δεξιοτήτων επικοινωνίας, η ενίσχυση των ικανοτήτων επίλυσης προβλημάτων, η ενίσχυση της διαδικασίας θέσπισης και επίτευξης στόχων, η δημιουργία προϋποθέσεων διαλόγου και η θέσπιση κανόνων για την εξασφάλιση ενός ασφαλούς πλαισίου, αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες που συμβάλουν στην προσαρμογή σε ένα περιβάλλον με απαιτήσεις και προκλήσεις.

Βασικό στοιχείο της ανατροφής των παιδιών είναι η διάθεση χρόνου από την πλευρά των γονέων και η δημιουργία θετικής σχέσης. Για να ανθίσει το δυναμικό ενός παιδιού, οι γονείς θα πρέπει να του προσφέρουν ένα περιβάλλον μέσα στο οποίο να μπορεί να μεγαλώσει ικανοποιητικά, σε κλίμα ασφάλειας, αγάπης και παραδοχής. Ακόμη, το παιδί έχει ανάγκη να μπορεί να παίξει και να έχει αρκετή ελευθερία να μπορεί να εξερευνά και να μαθαίνει. Χρειάζεται οι γονείς να εξασφαλίσουν την κοινωνικοποίηση του, τη μόρφωση του και να φροντίζουν για την συναισθηματική και σωματική του υγεία.

Στη συνέχεια επισημαίνονται οι βασικές διαστάσεις της οικογένειας, όπως και οι βασικές προϋποθέσεις για δημιουργία θετικών σχέσεων.

Οι σημαντικές διαστάσεις της οικογένειας:

Συναισθηματικό κλίμα: Αναφέρεται στη συναισθηματική ζωή της οικογένειας, το είδος και την ποιότητα των σχέσεων των μελών της, τις πηγές άντλησης χαράς και θετικής ενέργειας.

Επικοινωνία: Λεκτική και μη λεκτική επικοινωνία μεταξύ των μελών. Ανοιχτά κανάλια επικοινωνίας, δυνατότητα συζήτησης και ουσιαστικής ακρόασης του ενός από τον άλλο.

Συμμαχίες: Αφορά στις επιμέρους σχέσεις των μελών της οικογένειας και τους διαχωρισμούς ρόλων τη δημιουργία αποδιοπομπαίων τράγων. Χρειάζεται προσοχή καθώς υπάρχουν κίνδυνοι απομόνωσης μελών της οικογένειας.

Σταθερότητα: Αναφέρεται στην ικανότητα της οικογένειας να ανταποκρίνεται στις μεταβαλλόμενες απαιτήσεις και συνθήκες διατηρώντας τη σταθερότητα και τη συνοχή της.

Οικογενειακή επάρκεια: Αναφέρεται στην διαχείριση και επίλυση συγκρούσεων, τη διαδικασία λήψης αποφάσεων, την αντιμετώπιση προβλημάτων και τη θετική διαχείριση της συμπεριφοράς των παιδιών.

Σχέσεις με το περιβάλλον: Πρόκειται για την ικανότητα της οικογένειας να δημιουργεί δεσμούς με τον έξω κόσμο. Εδώ συμπεριλαμβάνεται και η ικανότητα της οικογένειας να χρησιμοποιεί τη συμπαράσταση των ειδικών και άλλες πηγές βοήθειας που προσφέρει η κοινότητα (Τσιάντης – Μανωλόπουλος, 1987).

Προϋποθέσεις για τη δημιουργία θετικών σχέσεων

Αμοιβαίος σεβασμός: Μία καλή αρχή είναι η απόδοση σεβασμού στα ίδια τα παιδιά. Ο περιορισμός των αρνητικών παρατηρήσεων, η προσεκτική ακρόαση των αναγκών και των επιθυμιών τους, η αιτιολογημένη άρνηση αναφορικά με τυχόν απαιτήσεις. Η ευγενική συμπεριφορά και η τήρηση κανόνων εκατέρωθεν. Η συνέπεια και η σταθερότητα σε όλα όσα έχουν από κοινού συμφωνηθεί.

Χρόνος για διασκέδαση: Είναι σημαντικό να υπάρχει κοινός χρόνος για διασκέδαση μεταξύ των μελών της οικογένειας. Ο από κοινού προγραμματισμός δραστηριοτήτων εντός ή εκτός σπιτιού που δίνουν χαρά σε όλους και δημιουργούν κλίμα οικειότητας, χαράς και ικανοποίησης.

Ενθάρρυνση: Η αναγνώριση των δυνατών σημείων του παιδιού, η έμφαση στις ικανότητες του, η αποφυγή εστίασης στα λάθη του και τις αδυναμίες του, η πίστη σε εκείνο και στις δυνατότητες του, θα το ενθαρρύνουν να πιστέψει στον εαυτό του και θα δώσει σημαντική ώθηση στην ανάπτυξη των προσωπικών και κοινωνικών του δεξιοτήτων.

Έκφραση συναισθημάτων αγάπης: Η δημιουργία κλίματος ασφάλειας προϋποθέτει την διαρκή και άνευ όρων έκφραση αγάπης και καθολικής αποδοχής του παιδιού. Είναι πάντα καλό παιδί, ακόμη κι αν κάποιες φορές η συμπεριφορά του είναι δύσκολη και η ύπαρξη και έκφραση της αγάπης των γονέων χρειάζεται να είναι αδιάλειπτη, χωρίς όρους (αποφεύγουμε εκφράσεις όπως: θα σε αγαπάω μόνο αν είσαι καλό παιδί, ή αν κάνεις αυτό που σου λέω). Η έκφραση αγάπης χρειάζεται να είναι καθημερινή, λεκτική και μη λεκτική δηλαδή με λέξεις αλλά και χάρδια, αγκαλιές και φιλιά. Ακόμη και αν το ίδιο σε μια εκδήλωση δυσaráσκειας δηλώνει πως δεν αγαπάει τον μπαμπά ή τη μαμά του, είναι σημαντική η επιβεβαίωση ότι οι ίδιοι το αγαπούν και θα το αγαπούν για πάντα ό,τι και αν γίνει. Καίριος, για την αποτελεσματική ανατροφή του παιδιού είναι ο συνδυασμός αγάπης και ορίων.

Η σημασία των κανόνων και των ορίων για την ανατροφή του παιδιού

Τα όρια βοηθούν στην εξασφάλιση της σωματικής και ψυχικής ασφάλειας των παιδιών καθώς τα βοηθούν να κατανοήσουν τους κανόνες και τις προσδοκίες των άλλων. Η οικογένεια συνεργάζεται καλύτερα ενώ τα παιδιά γίνονται πιο υπεύθυνα και σέβονται τον εαυτό τους και τους άλλους. Το παιδί γνωρίζει τις πραγματικές δυνατότητές του και δε χάνεται στο χάος της επιθυμίας του. Πολλές μελέτες αναφέρουν ότι όταν οι γονείς θέτουν **σταθερά όρια**, τα παιδιά μεγαλώνουν έχοντας μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση, σε αντίθεση με τα παιδιά στα οποία επιτρέπεται να συμπεριφέρονται όπως τους αρέσει. Τα παιδιά με καλή προσαρμογή έχουν τρυφερούς, περιποιοιτικούς και υποστηρικτικούς γονείς, οι οποίοι ασκούν έλεγχο με λογικό τρόπο και έχουν υψηλές προσδοκίες. Ο σταθερός έλεγχος που δεν περιορίζει τις ευκαιρίες για πειραματισμό και επιτρέπει την αυθόρμητη έκφραση σχετίζεται με την ανεξαρτησία του παιδιού.

Χωρίς όρια το παιδί βιώνει ένα εσωτερικό χάος που δεν του επιτρέπει να δομήσει το αίσθημα της ασφάλειας και της εμπιστοσύνης. Βιώνει ανασφάλεια και ανησυχία και επιδίδεται σε πράξεις προκαλώντας αυτή ακριβώς την επιβολή ορίων και κανόνων, σε μια ασυνείδητη προσπάθεια να νιώσει ασφαλές και σίγουρο. Τα παιδιά που δεν έχουν σταθερά όρια στο σπίτι δυσκολεύονται να προσαρμοστούν σε περιβάλλοντα όπου υπάρχουν κανόνες όπως είναι η σχολική τάξη, ενώ εμφανίζουν και δυσκολίες ένταξης στην ομάδα.

Θέσπιση ορίων

- Οι γονείς πρέπει να είναι αποφασισμένοι να βάλουν όρια απαλλαγμένοι από ενοχές.
- Να γνωρίζουν ότι το παιδί θα ασκήσει πίεση.
- Να ξέρουν ότι το παιδί θα δοκιμάσει τα όρια και τις αντοχές τους.
- Να είναι ευέλικτοι αναφορικά με την τήρηση των κανόνων, να αναγνωρίζουν την προσπάθεια του παιδιού να τηρήσει τους κανόνες χωρίς να μπαίνουν σε παιχνίδια υπεροχής.
- Να ακολουθούν και οι δύο γονείς τους ίδιους κανόνες.
- Να βάζουν όρια ανάλογα με την ηλικία και την προσωπικότητα του παιδιού.
- Να μην υπάρχει μεγάλη χρονική απόσταση μεταξύ ανεπιθύμητης συμπεριφοράς και συνέπειας.
- Να επιδεικνύουν αποφασιστικότητα και σιγουριά (τρόπος ομιλίας, τόνος της φωνής, στάση του σώματος) αλλά ταυτόχρονα να προσπαθούν να είναι ήρεμοι και τρυφεροί.
- Η κριτική επικεντρώνεται στην πράξη και όχι στο παιδί ως άτομο.
- Τα πολύ αυστηρά όρια κάνουν το παιδί παθητικό, μειώνουν τον αυτοσεβασμό του και περιορίζουν την ανάπτυξη υπευθυνότητας.

- Να συνειδητοποιούν ότι οι ίδιοι αποτελούν πρότυπα συμπεριφοράς για μίμηση.
- Η θετική ενίσχυση είναι κλειδί στην τήρηση κανόνων.

(Σιδέρης, 2009· Παπαχριστόπουλος & Σαμαρτζή, 2010)

Σημαντικό να θυμούνται οι γονείς ότι στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς των παιδιών και των εφήβων, παίζουν εξαιρετικά σημαντικό ρόλο τρεις παράγοντες:

1. Η σχέση με τους γονείς και η ικανότητα αλλαγής από άτομα εξαρτημένα από τους γονείς σε περισσότερο αυτόνομα πρακτικά και συναισθηματικά.
2. Η σχέση με τους συνομηλίκους και η ικανότητα να επιλέγουν φίλους των οποίων οι απαιτήσεις και οι προσωπικές προσδοκίες να είναι τέτοιες ώστε να ενδυναμώνουν και να ενισχύουν την πορεία τους προς την ενηλικίωση.
3. Η εικόνα που έχουν για τον εαυτό τους και τις ικανότητες τους.

6. Μέθοδοι και εργαλεία εκπαίδευσης για την κατανόηση της ύλης

Προτεινόμενη Δραστηριότητα

Περιστατικό για μελέτη και προβληματισμό αναφορικά με την προβολή επιθυμιών του πατέρα

Πατέρας (κάθεται στο σαλόνι και διαβάζει την εφημερίδα του).

Γιος 12 ετών (μόλις έχει επιστρέψει από το κολυμβητήριο).

Πατέρας: Τι έγινε, Γιάννη, πώς πήγε σήμερα η κολύμβηση;

Γιος: Μπαμπά, δεν θέλω να ξαναπάω.

Πατέρας: Γιατί; Δεν είπαμε ότι θα γίνουμε πρωταθλητές στην κολύμβηση;

Γιος: Τα άλλα παιδιά με κοροϊδεύουν. Λένε ότι είμαι χοντρός και δεν κολυμπάω γρήγορα.

Πατέρας: Ποιος τα λέει αυτά; Αύριο θα έρθω μαζί σου και θα μου δείξεις ποια είναι αυτά τα παιδιά.

Γιος: Όχι, μπαμπά, δεν θέλω...

Πατέρας: Αύριο θα πάμε μαζί, τελείωσε!

Αναλογιστείτε:

Τι σκέφτηκε ο πατέρας;

Πώς ένιωσε ο πατέρας;

Τι σκέφτηκε ο γιος;

Πώς ένιωσε ο γιος;

Ποια νομίζετε ότι είναι τα μηνύματα που πήρε ο Γιάννης:

σε σχέση με τον εαυτό του,

σε σχέση με τον πατέρα του,

σε σχέση με το περιβάλλον γενικότερα;

Στο περιστατικό που προηγήθηκε, ο πατέρας του Γιάννη φαίνεται να μπλοκάρει την επικοινωνία με τα παιδιά του.

Τα μηνύματα που λαμβάνει ο Γιάννης είναι ότι ο πατέρας του δεν τον «ακούει», δεν «μπαίνει» στη θέση του. Στην περίπτωση αυτή ο πατέρας «καταλαμβάνει» το χώρο του γιού του, προβάλλει μια δική του επιθυμία και προσδοκία για πρωταθλητισμό του γιού του στην κολύμβηση. Ενώ με τον τρόπο που προτείνει να διαχειριστεί τα παιδιά που κοροϊδεύουν τον Γιάννη, δεν προάγεται η αυτονομία και η εξέλιξη του παιδιού, αλλά η εξάρτηση και η χαμηλή αυτοεκτίμηση.

Αυτοαξιολόγηση των συμμετεχόντων

Ποιο ήταν το πιο σημαντικό από όλα όσα μελέτησα και για ποιους λόγους;

Σε ποια σημεία χρειάζομαι περισσότερη εμβάθυνση;

Ποιες είναι οι ανησυχίες που μου δημιουργήθηκαν διαβάζοντας την ενότητα;

Ποια θεωρώ ότι είναι τα δυνατά μου σημεία αναφορικά με την ανατροφή του παιδιού;

Σύνοψη

Στη παρούσα θεματική ενότητα παρουσιάστηκαν ζητήματα που συνδέονται με την υιοθεσία και στόχο είχαν να συμβάλουν στη διερεύνηση των απόψεων, των στάσεων και των συναισθημάτων των θετών γονέων, παράλληλα με την απόκτηση βασικών γνώσεων για θέματα ανατροφής των παιδιών. Αναλύθηκαν οι στάσεις και οι παραδοχές αναφορικά με την υιοθεσία, οι προϋποθέσεις για τη δημιουργία θετικών σχέσεων αλλά και η σημασία των ορίων για την ανατροφή των παιδιών. Επίσης προτάθηκαν δραστηριότητες που συνεισφέρουν στην καλύτερη κατανόηση του ζητήματος.

Προτεινόμενη βιβλιογραφία και παραπομπές στο διαδίκτυο για περαιτέρω εμβάθυνση

Γκοτζαμάνης, Κ. (2014). *Μεγαλώνοντας με το παιδί μου*. Εκδόσεις Πατάκης.

Παπαχριστόπουλος, Ν. & Σαμαρτζή, Κ. (2010). *Νέες μορφές γονεικότητας*. Εκδόσεις Orporena.

Σιδέρης, Ν. (2009). *Τα παιδιά δεν θέλουν ψυχολόγο, γονείς θέλουν*. Εκδόσεις Μεταίχμιο.

Stern, D. N & Bruschweiler – Stern, N. (2018). *Μια μητέρα γεννιέται. Πώς η εμπειρία της μητρότητας σε αλλάζει για πάντα*. Εκδόσεις Άγρα.

Τσιάντης, Γ. & Μανωλόπουλος, Σ. (1987). *Σύγχρονα θέματα Παιδοψυχιατρικής*. Εκδόσεις Καστανιώτης.

Watkins, M. & Fisher, S. (2007). *Μιλώντας με μικρά παιδιά για την υιοθεσία τους*. Εκδόσεις Gema.

<http://www.ich-mhsw.gr>

<https://www.ich.gr/en/>

<https://www.synigoros.gr/?i=childrens-rights.el>

Θεματική Ενότητα Γ:

Ιδιαίτερες ανάγκες παιδιών προς υιοθεσία.

Οι αντιξοότητες στη ζωή της φυσικής οικογένειας

και επιπτώσεις τους για γονείς και παιδιά.

Μηχανισμοί προστασίας, ψυχικής ανθεκτικότητας και ανάκαμψης.

1. Υποενότητες

- ➔ Οι αντιξοότητες στη ζωή της φυσικής οικογένειας
- ➔ Μηχανισμοί προστασίας
- ➔ Ψυχική ανθεκτικότητα
- ➔ Παράγοντες που οδηγούν στην ανάπτυξη της ψυχικής ανθεκτικότητας

2. Σύντομη Εισαγωγή

Στη παρούσα ενότητα αναλύονται οι συνθήκες κάτω από τις οποίες προκύπτει η ανάγκη για υιοθεσία ενός παιδιού και οι αντιξοότητες στη ζωή της φυσικής οικογένειας. Περιγράφονται οι πιθανές συνέπειες για τα παιδιά και για τους γονείς και προτείνονται τρόποι ενίσχυσης της επικοινωνίας και των προσωπικών και κοινωνικών δεξιοτήτων των παιδιών.

Λέξεις κλειδιά:

αντιξοότητες, προστασία, ψυχική ανθεκτικότητα, επικοινωνία, αυτοεκτίμηση.

3. Προσδοκώμενα αποτελέσματα

Να αποκτήσουν γνώσεις αναφορικά με τις ιδιαίτερες ανάγκες των παιδιών προς υιοθεσία.

Να ευαισθητοποιηθούν αναφορικά με τις αντιξοότητες στη ζωή της φυσικής οικογένειας και τις συνέπειες για τους γονείς και τα παιδιά.

Να εξοικειωθούν με μηχανισμούς προστασίας και ψυχικής ανθεκτικότητας και να συμβάλουν στην ανάκαμψη των παιδιών όταν αυτό είναι αναγκαίο.

4. Στόχοι

Η απόκτηση δεξιοτήτων για την διαχείριση δυσκολιών και προκλήσεων που είναι πιθανόν να προκύψουν.

Η απόκτηση γνώσεων αναφορικά με τις αντιξοότητες της φυσικής οικογένειας προκειμένου να αποφύγουν στερεότυπα και προκαταλήψεις και να ευαισθητοποιηθούν αναφορικά με τις πιθανές συνέπειες στα παιδιά.

Η ενίσχυση συναισθηματικών δεξιοτήτων ώστε να συμβάλουν στη ψυχική ανθεκτικότητα των παιδιών.

5. Ανάλυση της θεματικής ενότητας

Οι αντιξοότητες στη ζωή της φυσικής οικογένειας

Πολύ συχνά προκύπτει η ανάγκη για υιοθεσία όταν το παιδί έχει εγκαταλειφθεί, ή απορριφθεί, ή έχει διαλυθεί η οικογένεια. Πολύ πριν από αυτή τη φάση ωστόσο είναι πολύ πιθανόν η γονική φροντίδα να είναι ελλιπής, ή να έχει διαταραχθεί σοβαρά. Τα προβλήματα με τα οποία είναι πιθανόν να έχει έρθει αντιμέτωπη η βιολογική οικογένεια μπορεί να είναι: η διάσταση, το διαζύγιο, μία σοβαρή ασθένεια οργανικής ή ψυχικής υγείας, η εφηβική εγκυμοσύνη, οι προκαταλήψεις και τα στερεότυπα απέναντι στις ανύπαντρες μητέρες και στα παιδιά τους, η εξάρτηση από ουσίες (ναρκωτικά – αλκοόλ), η παραβατική συμπεριφορά, η φυλάκιση, η ανεργία, η ακραία φτώχεια, ο θάνατος του ενός, ή και των δύο γονέων και γενικότερα πολύ δύσκολες συνθήκες διαβίωσης.

Οι παραπάνω συνθήκες πιθανόν να έχουν οδηγήσει σε μορφές κακομεταχείρισης, κακοποίησης και παραμέλησης των παιδιών και να συνδέονται με τα προαναφερθέντα ατομικά και κοινωνικά προβλήματα τα οποία και είχαν ως συνέπεια να δοθούν τα παιδιά για υιοθεσία.

Σε περιβάλλοντα όπως τα προαναφερόμενα, τα συναισθήματα που διακινούνται είναι συναισθήματα δύσκολα που επικοινωνούν στα παιδιά χάος, ανασφάλεια, αρκετά συχνά το αίσθημα ότι δεν αξίζουν, ότι ευθύνονται για την υπάρχουσα κατάσταση, ότι δεν είναι επιθυμητά, ότι είναι βάρος στους γονείς τους. Η όλη κατάσταση λειτουργεί αρνητικά για την αυτοεκτίμηση τους, το αίσθημα αξίας και την εικόνα για τον εαυτό τους.

Σοβαρές επιπτώσεις έχουν οι προαναφερόμενες δύσκολες καταστάσεις και στους βιολογικούς γονείς των παιδιών. Συναισθήματα ανεπάρκειας, απόγνωσης, ματαίωσης, αδυναμίας να ανταποκριθούν στο γονεϊκό ρόλο. Συχνά αισθάνονται οι ίδιοι εγκλωβισμένοι και ανήμποροι να αναλάβουν ευθύνες που τους συνθλίβουν.

Φυσικές μητέρες ομολογούν ότι δεν θα ήθελαν να αναζητήσει το παιδί που δίνουν για υιοθεσία, να τις συναντήσει όταν ενηλικιωθεί, και αυτό γιατί δεν θέλουν να τις δει στο περιβάλλον που ζουν, απαξιωμένες και σε συνθήκες φτώχειας. Εκφράζονται με αγάπη για εκείνα, ωστόσο συνειδητοποιούν ότι δεν είναι σε θέση να τα φροντίσουν αποτελεσματικά. Κίνητρο τους είναι η μελλοντική ευτυχία του παιδιού και η δυνατότητα να ζήσουν καλύτερα.

Σε αυτό το πλαίσιο, η παραίτηση από την κηδεμονία του παιδιού και η παραδοχή της ανεπάρκειας από την πλευρά της φυσικής οικογένειας, αποτελεί πράξη ωριμότητας και συναίσθηση ευθύνης για το παιδί.

Μηχανισμοί προστασίας

Η υιοθεσία όπως και η αναδοχή, έρχονται να καλύψουν ένα τεράστιο κενό στη συναισθηματική ζωή των παιδιών, λειτουργούν επανορθωτικά και εν δυνάμει θεραπευτικά καθώς δίνουν την ευκαιρία στα παιδιά να αποκτήσουν νέες συναισθηματικές εγγραφές οικογενειακής ζωής και η αξία των θεσμών αυτών είναι ανεκτίμητη.

Εάν τα παιδιά βιώσουν απόρριψη, παραμέληση, εκθρόνιση είναι πολύ πιθανό να εκδηλώσουν προβλήματα συμπεριφοράς σε διάφορους λειτουργικούς τομείς. Οι θετοί γονείς τείνουν συχνά να ανησυχούν υπερβολικά, ή να αναρωτιούνται αν πρέπει να απευθυνθούν σε ειδικό για ζητήματα συμπεριφοράς του παιδιού. Το σημαντικό είναι να δώσουν χρόνο στην προσαρμογή του παιδιού στο νέο περιβάλλον και στην καινούρια οικογενειακή ζωή. Παράλληλα να εκφράζουν και να δείχνουν αδιάλειπτη αγάπη, υπομονή και διαρκή υποστήριξη.

Η στήριξη από τους γονείς σχετίζεται θετικά με την αυτοεκτίμηση των παιδιών τους. Όταν ένα παιδί δεν έχει αδιαμφισβήτητες αποδείξεις γονεϊκής αγάπης και προστασίας μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον, έχει μεγάλη δυσκολία να διαμορφώσει θετική αυτοεκτίμηση και εν τέλει να διαμορφώσει σταθερές σχέσεις με τους συνανθρώπους του.

Ένας σημαντικός παράγοντας που συνδέεται με την ανατροφή του παιδιού και αποτελεί σημαντικό παράγοντα πρόληψης είναι η αυτοεκτίμηση. Η αυτοεκτίμηση αναφέρεται στο πώς νιώθουμε σχετικά με διάφορες πλευρές του εαυτού μας όπως η εμφάνιση, οι ικανότητες, η συμπεριφορά, οι εμπειρίες του παρελθόντος, και επίσης σημαντικό, το πώς μας βλέπουν οι άλλοι. Η αυτοπεποίθηση, αφορά τον τρόπο με τον οποίο σκεφτόμαστε σχετικά με αυτές τις πλευρές του εαυτού μας. Η περιγραφή της αυτοεκτίμησης είναι η συνείδηση, η επίγνωση του «καλού», είναι το αποτέλεσμα της εκτίμησης ενός παιδιού για την εικόνα του εαυτού του, όπως τη δέχεται καθημερινά από άλλα σημαντικά άτομα του περιβάλλοντος του.

Παράγοντες που μεταφέρουν την αίσθηση της αξίας είναι η επιβεβαίωση των θετικών στοιχείων του παιδιού από τους γονείς, τους εκπαιδευτικούς και σημαντικούς άλλους, η επιβεβαίωση από αδέρφια και συνομηλίκους. Υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις που συνδέουν την θετική (υψηλή) αυτοεκτίμηση με την τάση να σεβόμαστε και να εκτιμούμε τον εαυτό μας, να νιώθουμε ικανοί και σίγουροι, να νιώθουμε το αίσθημα «του ανήκειν», κυρίως λόγω της θετικής αντιμετώπισης των άλλων. Ίδιες ενδείξεις φανερώνουν ότι η χαμηλή αυτοεκτίμηση ή η αρνητική εικόνα του εαυτού, συνδέεται με χαρακτηριστικά, όπως η έλλειψη εμπιστοσύνης στον εαυτό μας, το αίσθημα ανεπάρκειας και η απουσία του αισθήματος του «ανήκειν» στη σχολική κοινότητα. Η αυτοεκτίμηση συνδέεται άρρηκτα με τη συμπεριφορά καθώς είναι η κινητήριος δύναμη για υγιή σχέση με τον εαυτό και τους άλλους.

Ο εντοπισμός, η αναγνώριση και η αποδοχή των θετικών πλευρών, των δυνατοτήτων, η ενίσχυση της αυτοεκτίμησης και η καλλιέργεια της θετικής εικόνας εαυτού είναι καίριας σημασίας για την ενίσχυση της αυτοεκτίμησης. Σε αυτό το πλαίσιο είναι σημαντικό για τα παιδιά να μάθουν να αναγνωρίζουν τα συναισθήματά τους και να κατανοούν τις αιτίες που τα προκαλούν. Παράλληλα, χρειάζεται να μάθουν να

αποδέχονται και να σέβονται τα συναισθήματά τους, σε όλες τις μορφές που μπορεί να έχουν (χωρίς να ντρέπονται γι αυτά) και να εξασκηθούν σε τρόπους έκφρασης με τρόπο εποικοδομητικό.

Τα συναισθήματα διαμορφώνουν ένα σημαντικό μέρος της αυτοεικόνας και της αυτοεκτίμησης. Οι αντιδράσεις των άλλων στην έκφραση συναισθημάτων, σχετίζεται με το πώς συνδέεται με αυτούς αλλά και πως αισθάνεται κανείς για τον εαυτό του. Η αποτυχία αναγνώρισης και αποδοχής των συναισθημάτων των άλλων, δημιουργεί προβλήματα στις σχέσεις και οδηγεί σε αντιδράσεις θυμού και επιθετικότητας (Τριλίβα, 1998).

Ψυχική ανθεκτικότητα

Η διαδικασία της θετικής προσαρμογής των ατόμων παρά τις αντίξοες συνθήκες που αντιμετωπίζουν, ή έχουν αντιμετωπίσει ορίζεται ως ψυχική ανθεκτικότητα. Η ενδυνάμωση των παιδιών, των οικογενειών και των κοινοτήτων απέναντι στις δυσκολίες της ζωής, θεωρείται σημαντικός προστατευτικός παράγοντας που οδηγεί στην προαγωγή της ψυχικής υγείας.

Η ψυχική ανθεκτικότητα γίνεται φανερή σε περιπτώσεις όπως οι ακόλουθες:

- Στα θετικά εξελικτικά επιτεύγματα παιδιών που διαβιούν σε «υψηλού κινδύνου πλαίσια», όπως οι συνθήκες χρόνιας φτώχειας ή κατάχρησης ουσιών από τους γονείς.
- Στη διατηρούμενη και αυξανόμενη ικανότητα του παιδιού και της οικογένειας να ανταπεξέρχονται στις απαιτήσεις του περιβάλλοντος κάτω από συνθήκες παρατεταμένου άγχους.
- Στην αποτελεσματική αντιμετώπιση και την επιβίωση κατόπιν τραυματικών γεγονότων (π.χ. πόλεμοι ή φυσικές καταστροφές).

Παράγοντες που οδηγούν στην ανάπτυξη της ψυχικής ανθεκτικότητας

- Ανάπτυξη θετικών συναισθηματικών δεσμών.
- Δημιουργία σαφών και ξεκάθαρων ορίων.
- Εκμάθηση κοινωνικών και προσωπικών δεξιοτήτων: επίλυση σύγκρουσης, αντίσταση, διεκδίκηση, επικοινωνία, επίλυση προβλημάτων, διαχείριση άγχους.
- Παροχή στήριξης και φροντίδας.
- Ύπαρξη υψηλών προσδοκιών και σαφής έκφραση τους.

6. Μέθοδοι και εργαλεία εκπαίδευσης για την κατανόηση της ύλης

Ασκήσεις

Με τις ασκήσεις που ακολουθούν μπορούν να ασχοληθούν μαζί παιδιά και γονείς, ή να αποτελέσουν αφετηρία για συζήτηση μεταξύ τους (προτείνονται για παιδιά σχολικής ηλικίας, ωστόσο μπορούν να αξιοποιηθούν και από μικρότερα παιδιά και να τους ζητηθεί εναλλακτικά να ζωγραφίσουν).

Εγώ και η οικογένεια μου

Η οικογένεια μου:

.....

.....

Κάτι καλό που έκανε η οικογένεια μου για μένα:

.....

.....

Κάτι καλό που έκανα εγώ για την οικογένεια μου:

.....

.....

Αυτά που μας συνδέουν με την οικογένεια μου είναι:

.....

.....

Μια οικογενειακή μας συνήθεια είναι:

.....

.....

Άσκηση για παιδιά

Αυτό που θέλω για μένα (ανάγκες, επιθυμίες, ευθύνη)

1. Κάτι που αποφάσισα να κάνω και το πραγματοποιήσα:

.....

.....

.....

.....

2. Με ποιον τρόπο το πέτυχα:

.....

.....

.....

.....

3. Ποιος με βοήθησε:

.....

.....

.....

.....

4. Πώς ένιωσα:

.....

.....

.....

.....

Όραμα

Τι ονειρεύομαι:

- 1.....
.....
- 2.....
.....
- 3.....
.....

Τι πιστεύω ότι μπορώ να κάνω:

- 1.....
.....
- 2.....
.....
- 3.....
.....

Στόχοι

Τι επιλέγω να βάλω ως στόχο μου:

.....
.....
.....
.....

Τι θα κάνω για να πραγματοποιήσω το στόχο μου

Σε 1 εβδομάδα:

.....
.....

Σε 1 μήνα:

.....

.....

Σε 1 χρόνο:

.....

.....

Άσκηση για γονείς και παιδιά

Χαίρομαι που είμαι εγώ γιατί:

.....

.....

.....

.....

.....

Χαίρομαι που είσαι παιδί μου γιατί:

.....

.....

.....

.....

.....

Ομοιότητες και διαφορές

Σε τι διαφέρω από τα άλλα μέλη της οικογένειάς μου και πώς με κάνει να νιώθω αυτό:

A. Για το πώς είμαι εξωτερικά:

.....

.....

.....

.....

Β. Για τα πράγματα που επιλέγω:

.....

.....

.....

.....

Γ. Για τον χαρακτήρα μου:

.....

.....

.....

.....

Αυτοαξιολόγηση των συμμετεχόντων

Γράψτε μία λέξη (ένα συναίσθημα ή μία σκέψη) για τη σημερινή συνάντηση.

Σύνοψη

Στη παρούσα ενότητα αναφέρθηκαν οι συνθήκες κάτω από τις οποίες προκύπτει η ανάγκη για υιοθεσία ενός παιδιού και οι αντιξοότητες στη ζωή της φυσικής οικογένειας. Έγινε περιγραφή των πιθανών συνεπειών για τα παιδιά και για τους γονείς και προτάθηκαν τρόποι ενίσχυσης της επικοινωνίας και των προσωπικών και κοινωνικών δεξιοτήτων των παιδιών προκειμένου να ανακάμψουν και να ενισχυθεί η αυτοεκτίμηση τους. Επίσης προτάθηκαν δραστηριότητες που μπορεί να βοηθήσουν καλύτερα τα παιδιά και τους γονείς να συνειδητοποιήσουν τα συναισθήματα τους και να κατανοήσουν πως μπορούν να τα μοιραστούν μεταξύ τους χωρίς το φόβο της απόρριψης. Κεντρικές έννοιες όπως αυτές της αυτοεκτίμησης και της αυτοπεποίθησης αναλύθηκαν σε σχέση με την καλή ψυχική υγεία και την αποφυγή δυσλειτουργικών παραδοχών και συμπεριφορών.

Προτεινόμενη βιβλιογραφία και παραπομπές στο διαδίκτυο για περαιτέρω εμβάθυνση

Αλεξανδρίδης, Α. (2018). *Σχολή ανήσυχων γονέων. Παιδικοί φόβοι*. Εκδόσεις Ίκαρος.

Γκοτζαμάνης, Κ. (2014). *Μεγαλώνοντας με το παιδί μου*. Εκδόσεις Πατάκης.

Doll, B., Zucker, S., & Brehm, Z. (2009). *Σχολικές τάξεις που προάγουν την ψυχική ανθεκτικότητα*. Επιμ. Χρυσή Χατζηκρήστου, Μτφ. Ευαγγελία Θεοχαράκη. Εκδόσεις Τυπωθείτω

Δοξιάδη, Α. (2013). *Ρίζες και φτερά. Γράμματα σε Γονείς*. Εκδόσεις Ποταμός.

Σιδέρης, Ν. (2009). *Τα παιδιά δεν θέλουν ψυχολόγο, γονείς θέλουν*. Εκδόσεις Μεταίχμιο.

Τριλίβα, Σ. & Chimienti, G. (1998). *Εγώ και Εσύ γινόμαστε Εμείς. Πρόγραμμα ελέγχου των συγκρούσεων: Εγχειρίδιο για ψυχολόγους, εκπαιδευτικούς και κοινωνικούς λειτουργούς*. Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα.

Watkins, M. & Fisher, S. (2007). *Μιλώντας με μικρά παιδιά για την υιοθεσία τους*. Εκδόσεις Gema.

<http://www.ich-mhsw.gr>

<https://www.ich.gr/en/>

<https://www.synigoros.gr/?i=childrens-rights.el>

Θεματική Ενότητα Δ:

**Στάδια σωματικής και ψυχικής ανάπτυξης των παιδιών.
Προσαρμογή στη σχέση και ανάπτυξη ψυχικού δεσμού με το παιδί.
Αποδοχή της διαφορετικότητας.**

1. Υποενότητες

→ Η ανάπτυξη του παιδιού	→ Εφηβεία
→ Οι περίοδοι/στάδια της ανάπτυξης	→ Ατομικές διαφορές στην Ανάπτυξη
→ Βρεφική Ηλικία	→ Προσαρμογή στη Σχέση και Ανάπτυξη
ψυχικού Δεσμού με το Παιδί
→ Προσχολική ηλικία	→ Αποδοχή της διαφορετικότητας: Στάσεις
γονέων απέναντι στη διαφορετικότητα του
δικού τους παιδιού
→ Μέση παιδική ή σχολική ηλικία	

2. Σύντομη Εισαγωγή

Η ενότητα αυτή παρουσιάζει την πορεία της σωματικής και ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης των παιδιών από τη γέννηση τους μέχρι και την εφηβεία. Επίσης εστιάζει στη δημιουργία ψυχικού δεσμού με το παιδί και την αποδοχή της διαφορετικότητας. Ειδικότερα όσον αφορά στην ανάπτυξη των παιδιών παρουσιάζονται τα στάδια, τα ορόσημα και τα αναπτυξιακά επιτεύγματα σε κάθε τομέα.

Η ανάπτυξη ψυχικού δεσμού είναι μία διεργασία αμοιβαίας προσέγγισης και προσαρμογής ανάμεσα στο παιδί και στους γονείς. Οι θετοί γονείς μπορούν να διευκολύνουν τη δημιουργία ψυχικού δεσμού με το παιδί διαμορφώνοντας μια ζεστή οικογενειακή ατμόσφαιρα. Οι γονείς είναι αναγκαίο να εκφράζουν την αγάπη τους προς το παιδί χωρίς όρους ή προϋποθέσεις. Ωστόσο, συμβαίνει συχνά οι υποψήφιοι θετοί γονείς να μην είναι ιδιαίτερα προετοιμασμένοι για να αντιμετωπίσουν ένα διαφορετικό παιδί.

Όταν οι υποψήφιοι θετοί γονείς έχουν τη δυνατότητα να ενημερωθούν για το πως αναπτύσσονται τα παιδιά τότε έχουν το χρόνο να προετοιμαστούν κατάλληλα για τη δημιουργία σχέσης με το παιδί, αποκτούν περισσότερα εφόδια, γίνονται περισσότερο ευαίσθητοι στις ανάγκες και στα προβλήματα των παιδιών και τελικώς θα είναι πιο αποτελεσματικοί στο ρόλο τους.

Λέξεις κλειδιά:

στάδια σωματικής ανάπτυξης, στάδια ψυχικής ανάπτυξης, προσαρμογή στη σχέση, ανάπτυξη ψυχικού δεσμού με το παιδί, αποδοχή διαφορετικότητας.

3. Προσδοκώμενα αποτελέσματα

Μετά το τέλος αυτής της ενότητας οι συμμετέχοντες γονείς:

- Θα έχουν διαμορφώσει μία προσωπική αντίληψη και κατανόηση της πορείας ανάπτυξης των παιδιών.
- Θα μπορούν να αναγνωρίζουν τις αναμενόμενες αλλαγές στον σωματικό, τον γνωστικό και τον συναισθηματικό-κοινωνικό τομέα.
- Θα μπορούν να συμμετέχουν και να ανταποκρίνονται στις διαδικασίες παροχής φροντίδας που προσφέρουν οι διάφορες υπηρεσίες.
- Θα είναι πιο επαρκείς στο ρόλο τους όσον αφορά την ανατροφή των παιδιών.
- Θα είναι προετοιμασμένοι να αποδέχονται τη διαφορετικότητα των παιδιών.
- Θα μπορούν να αξιοποιούν τις δεξιότητες τους στη διαμόρφωση ψυχικού δεσμού με το παιδί.

4. Στόχοι

Οι στόχοι της ενότητας αυτής είναι οι γονείς:

- Να γνωρίζουν την πορεία και τα στάδια της ανάπτυξης.
- Να γνωρίζουν τα ορόσημα της φυσιολογικής σωματικής, ψυχολογικής και κοινωνικής ανάπτυξης τους.
- Να εφαρμόζουν τις γνώσεις αυτές στην ανατροφή των παιδιών.
- Να γνωρίζουν τη διαδικασία δημιουργίας ψυχικού δεσμού με τον παιδί.
- Να γνωρίζουν την επίδραση της διαφορετικότητας και την δύναμη της αποδοχής.

5. Ανάλυση της θεματικής ενότητας

Η Ανάπτυξη του Παιδιού

Τί είναι η Ανάπτυξη

Η ανάπτυξη ορίζεται ως η ακολουθία των σωματικών και ψυχολογικών αλλαγών που συμβαίνουν από την γέννηση και καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του ανθρώπου. Η ανάπτυξη αποτελεί μία δια βίου διαδικασία.

Περίοδοι Ανάπτυξης του παιδιού: Συνοπτική Παρουσίαση

Η πορεία ανάπτυξης του παιδιού διέρχεται μέσα από ορισμένες περιόδους, σε καθεμία από τις οποίες παρατηρούνται αλλαγές στον σωματικό, τον γνωστικό και τον κοινωνικό - συναισθηματικό τομέα. Η ανάπτυξη του παιδιού διακρίνεται σε πέντε χρονολογικές-αναπτυξιακές περιόδους, οι οποίες είναι οι ακόλουθες:

- **Προγεννητική περίοδος** (εκτείνεται από τη σύλληψη μέχρι τη γέννηση του παιδιού)
- **Βρεφική ηλικία** (γέννηση έως 2ο έτος)
- **Προσχολική ή νηπιακή ηλικία** (3ο-6ο έτος)
- **Μέση Παιδική ή σχολική ηλικία** (7ο-12ο έτος)
- **Εφηβεία** (12ο-20ο έτος)

Οι κύριοι τομείς της ανάπτυξης

Η ανάπτυξη αναφέρεται σε αλλαγές που αφορούν στο σώμα, στις γνωστικές λειτουργίες, στις συναισθηματικές αντιδράσεις, στην κοινωνική συμπεριφορά και στην επικοινωνία. Συνοπτικά οι τομείς αυτοί είναι οι ακόλουθοι.

- **Ο Σωματικός τομέας, ο οποίος περιλαμβάνει:**

Την Εμφάνιση, τις βιοσωματικές λειτουργίες, το μέγεθος του σώματος, την κινητική ανάπτυξη, την ανάπτυξη του εγκεφάλου και τη σωματική υγεία.

- **Ο Γνωστικός τομέας περιλαμβάνει τις ακόλουθες λειτουργίες:**

Τη νοημοσύνη, την αντίληψη, τη μνήμη, την προσοχή, τη φαντασία, τη γλώσσα, την καθημερινή και ακαδημαϊκή γνώση, την επίλυση προβλημάτων.

- **Ο Κοινωνικός-συναισθηματικός τομέας περιλαμβάνει:**

Την έκφραση συναισθημάτων, τη διαμόρφωση της ταυτότητας (εθνική, κοινωνική, σεξουαλική, επαγγελματική), την αυτογνωσία και την αυτοεκτίμηση, τις δεξιότητες για διαπροσωπικές σχέσεις, την κοινωνική συμπεριφορά, την ηθική και συναισθηματική ανάπτυξη.

Βρεφική ηλικία

Η αναπτυξιακή αυτή περίοδος ξεκινά με τη γέννηση και εκτείνεται μέχρι το δεύτερο έτος της ζωής. Μετά τη γέννηση, σημαντικές αλλαγές συμβαίνουν στο επίπεδο της ανάπτυξης του εγκεφάλου, των αντιληπτικών και των γνωστικών λειτουργιών και της γλώσσας. Σημαντική ακόμη είναι η εμφάνιση του πρωταρχικού δεσμού, η δημιουργία των πρώτων διαπροσωπικών σχέσεων, ενώ στο επίπεδο της κινητικής συμπεριφοράς σημειώνονται τα πρώτα βήματα προς την αυτονομία του παιδιού.

Σωματική ανάπτυξη: Πολλές και γρήγορες αλλαγές παρατηρούνται κατά την περίοδο αυτή στο σώμα, στις διαστάσεις του σώματος (το ύψος και το βάρος) καθώς και στην κίνηση, στις δραστηριότητες του παιδιού. Το ύψος του βρέφους φτάνει περίπου τα 75 εκατοστά στο τέλος του πρώτου έτους, ενώ στο τέλος του δεύτερου έτους τα 85 εκατοστά. Το βάρος του βρέφους φτάνει στα 10 κιλά, περί το τέλος του πρώτου έτους και στα 12 κιλά, προς το τέλος του δεύτερου έτους.

Ως προς την κινητική συμπεριφορά, διακρίνονται γενικές και ειδικές κινητικές αντιδράσεις, ενώ προοδευτικά εμφανίζονται οι κινητικές δεξιότητες. Αρχικά οι κινήσεις είναι μαζικές, ασυντονιστές και σταδιακά αποκτάται ο έλεγχος της κινητικής συμπεριφοράς, το βρέφος συντονίζει με την όραση την κίνηση του χεριού και την κίνηση του αντίχειρα και των δακτύλων.

Τα αντανakλαστικά ή αντανakλαστικές κινήσεις είναι αυτόματες κινητικές αντιδράσεις που έχουν ιδιαίτερη αξία για την ανάπτυξη και την επιβίωση του ατόμου.

Βάδιση και όρθια στάση: το βρέφος τον 4ο μήνα κάθεται με την βοήθεια άλλων ατόμων, τον 11ο με 12ο μήνα μπορεί να στέκεται όρθιο και να προχωρά με την καθοδήγηση και την υποστήριξη των ενηλίκων. Το 14ο μήνα μπορεί να στέκεται όρθιος και τον 15ο μήνα περπατά μόνο του.

Βασικές σωματικές λειτουργίες και ανάγκες

Ύπνος: το βρέφος κατά τους πρώτους μήνες της ζωής του κοιμάται περίπου το 80% του 24ώρου. Καθώς αναπτύσσεται μειώνεται η συνολική διάρκεια του ύπνου και έτσι περί το δεύτερο έτος, κοιμάται περίπου 12 ώρες την ημέρα.

Τροφή: αρχικά το βρέφος λαμβάνει τροφή ανά τρίωρο και σταδιακά αυτή η ανάγκη μειώνεται μέχρι το τέλος της βρεφικής περιόδου σε τρία κύρια γεύματα και σε δύο μικρά γεύματα, τα οποία παρεμβάλλονται ανάμεσα στα κύρια γεύματα (Παρασκευόπουλος, 1985).

Γνωστική ανάπτυξη: Οι γνωστικές λειτουργίες των βρεφών αναπτύσσονται επάνω σε σχήματα αισθησιοκινητικής συμπεριφοράς, που συνήθως έχουν τη μορφή αντανάκλαστικών, δηλαδή σε αισθητηριακές και κινητικές δυνατότητες που είναι εγγενείς, έμφυτες, όπως είναι το κλάμα, η οπτική παρακολούθηση με το βλέμμα και άλλες (Craig & Baucum, 2007). Ακόμη, η γνωστική ανάπτυξη των παιδιών διαφαίνεται μέσα από την εξέλιξη του παιχνιδιού με διάφορα αντικείμενα, την εκδίπλωση των ικανοτήτων τους για μίμηση κατά την αλληλεπίδραση και το παιχνίδι με άλλα παιδιά ή τους ενήλικες. Σε αυτήν την αναπτυξιακή περίοδο, το βρέφος διαθέτει αναγνωριστική μνήμη, μπορεί δηλαδή και αναγνωρίζει σημαντικά πρόσωπα του περιβάλλοντος του, προσπαθεί να επιλύσει τα προβλήματα, αξιοποιώντας τις δυνατότητες της αντίληψης, των αισθητηριακών λειτουργιών και την κίνηση του στο χώρο (Παρασκευόπουλος, 1985).

Γλωσσική ανάπτυξη: Η πρώιμη γλωσσική παραγωγή αρχίζει με το κλάμα, τις άναρθρες κραυγές, και περί την έκτη εβδομάδα παράγει λαρυγγικούς ήχους. Η φωνητική αυτή παραγωγή εκφράζει διάφορες ανάγκες και καταστάσεις του σώματος, όπως είναι η πείνα, ο πόνος κ.τ.λ.. Από τον τρίτο μήνα και έπειτα αρχίζει να ψελλίζει, παράγει ήχους που προσομοιάζουν στον ανθρώπινο λόγο, αλλά δεν έχουν κάποιο περιεχόμενο ή νόημα.

Η πρώτη λέξη: Προς το τέλος του πρώτου έτους το παιδί λέει την πρώτη λέξη και στην συνέχεια παράγει και άλλες λέξεις, ενώ προς το τέλος του δεύτερου έτους το λεξιλόγιο του αριθμεί πάνω από 200 λέξεις.

Συγκριτικός λόγος: Μετά την παραγωγή των πρώτων λέξεων, το παιδί χρησιμοποιεί μονολεκτικές εκφράσεις για να εκφράσει σύνθετα νοήματα, π.χ. μπορεί να χρησιμοποιεί τη λέξη “μαμά” για να δηλώσει μόνο με μια λέξη ότι λείπει η μητέρα του.

Τηλεγραφικός λόγος: Περί το 1½ έτος το παιδί σχηματίζει τις πρώτες φράσεις και προτάσεις, οι οποίες είναι ελλιπείς, δηλαδή λείπουν οι βασικοί όροι, όπως άρθρα, προθέσεις κ.τ.λ.. Συνήθως το παιδί συνδέει δύο ή τρεις λέξεις.

Μη λεκτική επικοινωνία: Παράλληλα με την κατάκτηση της γλώσσας, το παιδί μαθαίνει και να εκφράζεται μέσα από τις εκφράσεις του προσώπου, τις χειρονομίες κ.ά., δηλαδή μαθαίνει να χρησιμοποιεί τη μη λεκτική επικοινωνία. Η λεκτική και η μη λεκτική επικοινωνία συνδέονται μεταξύ τους, λειτουργούν συμπληρωματικά μεταξύ τους.

Ορισμένα παιδιά εμφανίζουν μικρή καθυστέρηση στην κατάκτηση της γλώσσας, και στην ομιλία, ωστόσο, αυτό μπορεί να οφείλεται σε διαφορές στο ρυθμό ανάπτυξης και όχι σε σοβαρά προβλήματα σχετικά με την φυσιολογική ανάπτυξη του.

Κοινωνική - Συναισθηματική ανάπτυξη: Από τις πρώτες ημέρες της ζωής του, το βρέφος αρχίζει να αντιδρά προς την φωνή της μητέρας, της χαμογελά και ανταποκρίνεται συναισθηματικά προς αυτή, αργότερα αναγνωρίζει και αντιδρά στην παρουσία και άλλων προσώπων του άμεσου περιβάλλοντος.

Προσκόλληση: Η πρώτη σταθερή σχέση που αναπτύσσει το παιδί είναι με τη μητέρα ή το πρόσωπο που την υποκαθιστά μόνιμα στη φροντίδα του. Το παιδί δείχνει έντονη επιθυμία να είναι με τη μητέρα και δυσaráσκεια όταν φεύγει ή απουσιάζει. Στο 1½ έτος το παιδί έχει αναπτύξει σταθερές σχέσεις και προσκολλήσεις και με άλλα πρόσωπα του οικογενειακού περιβάλλοντος.

Προσχολική ηλικία

Η μετάβαση στην προσχολική ηλικία σηματοδοτείται από την απόκτηση ενός βαθμού ανεξαρτησίας από το παιδί, το οποίο στην προηγούμενη φάση ήταν σχεδόν πλήρως εξαρτημένο από τους γονείς για την ικανοποίηση των αναγκών του. Σε αυτή την αναπτυξιακή βαθμίδα πλέον αρχίζει να αποκτά προοδευτικά δεξιότητες που αφορούν την εξυπηρέτηση των αναγκών του, τον έλεγχο των σωματικών λειτουργιών και της συμπεριφοράς.

Σωματική ανάπτυξη: Η σωματική ανάπτυξη συνεχίζεται με γρήγορο ρυθμό και σε αυτή την αναπτυξιακή βαθμίδα, σημαντικές αλλαγές παρατηρούνται στις διαστάσεις και τις αναλογίες του σώματος. Στο δεύτερο έτος, το ύψος του παιδιού είναι περίπου 80 εκατοστά και το βάρος κατά μέσον όρο 12 κιλά, τα αγόρια υπερέχουν ως προς το ύψος και το βάρος από τα κορίτσια καθ' όλη τη διάρκεια αυτής της περιόδου. Το παιδί τρέχει, συμμετέχει σε κινητικές δραστηριότητες και παιχνίδια, ανεβαίνει σε έπιπλα, σκάλες και δένδρα κ.τ.λ., έχει δε αποκτήσει καλή ισορροπία (Kail & Cavanaugh, 2018· Παρασκευόπουλος, 1985). Το παιδί επιτυγχάνει προοδευτικά τον συντονισμό και τον έλεγχο των κινήσεων και των αισθητηριακών λειτουργιών. Σημαντικός παράγοντας για την ανάπτυξη είναι η άσκηση και οι εμπειρίες από τη συμμετοχή σε διάφορες δραστηριότητες που έχουν ως βάση την κίνηση και την έντονη σωματική δραστηριότητα.

Κατά την περίοδο αυτή απαραίτητος είναι ο εμβολιασμός των παιδιών για την αντιμετώπιση ποικίλων ασθενειών, και ιδιαίτερη πρέπει να είναι η προσοχή των γονέων όσον αφορά την επίβλεψη και την προστασία των παιδιών από τα διάφορα ατυχήματα, τα οποία συμβαίνουν συχνά εξαιτίας της αυξανόμενης τάσης του παιδιού για αυτονομία και ανεξαρτησία.

Γνωστική ανάπτυξη: Στον τομέα των γνωστικών λειτουργιών, αναπτύσσεται η συμβολική ικανότητα, το παιδί μπορεί να αναπαριστά τον εξωτερικό κόσμο και τις εμπειρίες με τη μορφή νοητικών αναπαραστάσεων, εικόνων. Όμως η σκέψη του παιδιού παραμένει εγωκεντρική, δηλαδή αντιλαμβάνεται τον κόσμο μέσα από τη δική του οπτική.

Κατά την προσχολική περίοδο, έχει έντονη διάθεση να γνωρίσει και να εξερευνήσει τον κόσμο, διαμορφώνει τις πρώτες έννοιες. Βασικό διακριτικό γνώρισμα του παιδιού είναι η περιέργεια, για αυτό συνεχώς ρωτά τους ενήλικες για το πως ή γιατί συμβαίνουν διάφορα πράγματα, ή τι είναι το κάθε αντικείμενο. Ακόμη βελτιώνεται η λειτουργία της μνήμης, η γλωσσική ανάπτυξη είναι πολύ γρήγορη και σημαντική καθώς αυξάνει το λεξιλόγιο και η δυνατότητα για παραγωγή ολοκληρωμένων προτάσεων.

Το παιδί κατά την περίοδο αυτή εμφανίζει την ικανότητα να κρατά το μολύβι και να κάνει τα πρώτα του σχέδια, σχήματα και άλλες συμβολικές αναπαραστάσεις του κόσμου και της εμπειρίας του.

Κοινωνική - Συναισθηματική ανάπτυξη: Περί το τρίτο έτος, το παιδί κατανοεί τον κοινωνικό ρόλο του φύλου, μπορεί να διακρίνει τις διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα, αρχικά με βάση εξωτερικά χαρακτηριστικά, ενώ από το πέμπτο έτος λαμβάνει υπόψη τα μόνιμα σωματικά και ανατομικά χαρακτηριστικά. Παράλληλα, αυξάνονται οι δυνατότητες για αλληλεπίδραση και τα παιδιά δημιουργούν φιλικές σχέσεις με τους συνομηλίκους. Σταδιακά το παιχνίδι από *μοναχικό* στο 2ο έτος (το παιδί παίζει συνήθως μόνο του), στο 3ο έτος γίνεται *παράλληλο* (τα παιδιά παίζουν το ένα δίπλα στο άλλο, χωρίς να αλληλεπιδρούν) και στο 4ο έτος γίνεται *συντροφικό* (Παρασκευόπουλος, 1985).

Αρκετά σημαντικό πρόβλημα αποτελεί η κακοποίηση του παιδιού από τους γονείς ή άλλα πρόσωπα του περιβάλλοντος, φαινόμενο το οποίο έχει αρκετές αρνητικές συνέπειες όχι μόνον για τη ψυχική και κοινωνική ανάπτυξη, αλλά και τη σωματική υγεία του παιδιού.

Μέση παιδική ή Σχολική Ηλικία

Η περίοδος αυτή καλύπτει την ηλικιακή βαθμίδα από το 6ο έως το 12ο έτος, πρόκειται για παιδιά που φοιτούν στο δημοτικό σχολείο και για αυτό το λόγο συχνά αυτή η αναπτυξιακή περίοδος προσδιορίζεται και ως περίοδος της σχολικής ηλικίας. Σημαντική θεωρείται η ετοιμότητα του παιδιού για μάθηση, οι γνωστικές λειτουργίες και ιδιαίτερα η φαντασία εξελίσσονται, το παιδί αναπτύσσει και βελτιώνει πολλές δεξιότητες. Είναι μια περίοδος χωρίς ιδιαίτερες εντάσεις, στην οποία το παιδί έχει μια συναισθηματική σταθερότητα. Βασικό χαρακτηριστικό είναι η περιέργεια και η επιθυμία για μάθηση, έρευνα του κόσμου, τα παιδιά αναπτύσσουν φιλίες, ωστόσο η οικογένεια και οι γονείς είναι περισσότερο σημαντικοί για τα παιδιά (Santrock, 2002).

Σωματική ανάπτυξη: Στο 7ο έτος το βάρος του παιδιού κυμαίνεται στα 22 ή 23 κιλά και το μέσο ύψος τους είναι 120 εκατοστά. Το ύψος των παιδιών αυξάνει κατά 5 έως 6 ή και 7 εκ. το χρόνο και το βάρος τους αυξάνει κατά 2 έως 5 κιλά (Feldman, 2011 · Παρασκευόπουλος, 1985).

Όσον αφορά στη σωματική ανάπτυξη, αξιοσημείωτο είναι ότι αυξάνει αρκετά η δύναμη του μυϊκού συστήματος, σχεδόν διπλασιάζεται, καθώς και οι κινητικές δυνατότητες, ενώ τα αγόρια συνήθως διαθέτουν μεγαλύτερη μυϊκή δύναμη σε σχέση με τα κορίτσια.

Με άλλα λόγια, οι κινητικές δεξιότητες αναπτύσσονται σε σημαντικό βαθμό, τα παιδιά αποκτούν καλύτερο έλεγχο και συντονισμό της κινητικής συμπεριφοράς και του σώματος, και αυτό εκδηλώνεται μέσα από την ανάγκη για κίνηση, συμμετοχή σε παιχνίδια και κινητικές δραστηριότητες, οι οποίες είναι ευνοϊκές για τη σωματική και τη συνολική τους ανάπτυξη (Santrock, 2002).

Γνωστική ανάπτυξη: Οι αλλαγές στη λειτουργία του εγκεφάλου επηρεάζουν και βελτιώνουν τις γνωστικές λειτουργίες της σκέψης, της αντίληψης και της επίλυσης προβλημάτων, και προς το τέλος αυτής της περιόδου παρατηρείται αύξηση του ελέγχου των γνωστικών δυνατοτήτων και λειτουργιών του παιδιού (Kail & Cavanaugh, 2018). Βασικές γνωστικές ικανότητες είναι η λογική ταξινόμηση αντικειμένων και ερεθισμάτων, η κωδικοποίηση και αναπαράσταση των βασικών στοιχείων ενός προβλήματος (Cole & Cole, 2002).

Η ικανότητα της μνήμης αυξάνει σημαντικά και παράλληλα το παιδί αρχίζει να κατανοεί τις λειτουργίες της, στοιχείο που ενισχύει τις δυνατότητες για μάθηση και απομνημόνευση. Όσον αφορά τη γλωσσική ανάπτυξη, το λεξιλόγιο διευρύνεται και η εκμάθηση της γραμματικής και των κανόνων της επεκτείνεται. Το παιδί χρησιμοποιεί λογικές πράξεις και μπορεί να λαμβάνει υπόψη του περισσότερες πλευρές ενός προβλήματος ή μιας κατάστασης για την επίλυση του ή την αντιμετώπιση της (Feldman, 2011).

Κοινωνική - Συναισθηματική ανάπτυξη: Το παιδί προσπαθεί να κατανοήσει τον εαυτό του, τον οποίο αντιλαμβάνεται όχι με βάση μόνον τα εξωτερικά, σωματικά χαρακτηριστικά του, αλλά και με βάση τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά. Προσδιορίζει τον εαυτό του έχοντας συχνά ως κριτήριο τις επιδόσεις και τις ικανότητες του (π.χ. στον αθλητισμό, τις καλλιτεχνικές δραστηριότητες).

Σε αυτό το στάδιο είναι σε θέση να συγκρίνει την συμπεριφορά και τις ικανότητες του με τις ικανότητες άλλων ατόμων, ενώ η αυτοεκτίμηση του είναι σχετικά υψηλή σε όλη τη διάρκεια αυτής της περιόδου, και μόνο προς το τέλος της αρχίζει να μειώνεται. Κατά τη μέση παιδική ηλικία, η δημιουργία και η σύναψη φιλικών σχέσεων είναι αρκετά σημαντική, στην αρχή της περιόδου βασίζεται σε κοινές δραστηριότητες και με την πάροδο του χρόνου στηρίζεται περισσότερο στην εμπιστοσύνη και την ψυχολογική εγγύτητα μεταξύ των παιδιών (Feldman, 2011). Τα παιδιά που διαμορφώνουν επιτυχημένες κοινωνικές και φιλικές σχέσεις, εμφανίζουν υψηλή κοινωνική επάρκεια, δηλαδή υψηλές κοινωνικές δεξιότητες. Επιπλέον, οι σχέσεις με τους γονείς αλλάζουν καθώς τα παιδιά μεγαλώνουν, οι έρευνες δείχνουν ότι οι γονείς περιμένουν τα παιδιά να αναλάβουν περισσότερα καθήκοντα, υποχρεώσεις, δηλαδή να είναι περισσότερο υπεύθυνα. Για να διαπαιδαγωγήσουν τα παιδιά προς αυτή την κατεύθυνση χρησιμοποιούν διάφορες στρατηγικές (Cole & Cole, 2002).

Πιθανά προβλήματα και κίνδυνοι για τα παιδιά σχολικής ηλικίας

Σημαντικά προβλήματα που αντιμετωπίζει ένας αριθμός παιδιών σχολικής ηλικίας είναι τα ακόλουθα:

- *Μαθησιακές δυσκολίες (συχνά είναι τα προβλήματα και οι δυσκολίες στην γραφή, την ανάγνωση και τα μαθηματικά).*
- *Προβλήματα προσαρμογής στο σχολείο, σχολική αποτυχία και χαμηλή επίδοση.*

- Η αύξηση της ανεξαρτησίας ίσως οδηγήσει ή εκθέσει το παιδί σε ατυχήματα και σε κινδύνους κατά τη χρήση του διαδικτύου.
- Δεν εμφανίζονται σοβαρά προβλήματα στο επίπεδο της σωματικής υγείας, ωστόσο, η παιδική παχυσαρκία είναι ένα πρόβλημα που έχει αρχίσει να λαμβάνει σοβαρές διαστάσεις στις δυτικές κοινωνίες.

Εφηβεία

Η εφηβεία είναι μια μεταβατική περίοδος, κατά την οποία πραγματοποιείται η μετάβαση από την παιδική ηλικία στην ενήλικη ζωή. Πριν από την εφηβεία προηγείται **η ήβη**, είναι το πρώιμο στάδιο της εφηβείας, κατά το οποίο παρατηρούνται αρκετές σωματικές αλλαγές και λιγότερο ψυχολογικές.

Η διάρκεια αυτού του σταδίου εκτείνεται από το 12ο μέχρι το 18ο έτος, ενώ η ύστερη εφηβεία διαρκεί μέχρι το 20ο έτος της ζωής του ατόμου. Κατά την περίοδο αυτή, το άτομο έχει χαρακτηριστικά παιδιού, αλλά σταδιακά εμφανίζει χαρακτηριστικά που προσιδιάζουν στους ενήλικες. Το άτομο δεν είναι πια παιδί, ούτε όμως έχει γίνει και ενήλικος. Με το τέλος της εφηβείας το άτομο εισέρχεται στην ενήλικη ζωή, γεγονός το οποίο σηματοδοτεί την ανεξαρτησία από τους γονείς και την οικογένεια γενικότερα. Ωστόσο, το τέλος της εφηβείας δεν συμπίπτει σε όλες τις χώρες και τους πολιτισμούς με την ενηλικίωση.

Η εφηβεία διακρίνεται σε τρεις επιμέρους φάσεις στις οποίες το άτομο έχει διαφορετικά χαρακτηριστικά και αντιδράσεις. Οι επιμέρους αυτές φάσεις είναι:

1. Η ήβη (11-13)

2. Μέση εφηβεία (14-17)

3. Ύστερη εφηβεία (18-20)

Σωματική ανάπτυξη: Στην εφηβεία, η σωματική ανάπτυξη είναι γρήγορη, παρατηρούνται αλλαγές στις διαστάσεις του σώματος, στο ορμονικό σύστημα, την εμφάνιση χαρακτηριστικών του φύλου, π.χ. στα αγόρια αλλάζει η φωνή, αυξάνει η μυϊκή μάζα και αντίστοιχα στα κορίτσια εμφανίζεται η έμμηνος ρήση κ.τ.λ.. Σε σωματικό επίπεδο, η ανάπτυξη των γεννητικών οργάνων και λειτουργιών, οδηγεί προοδευτικά στην εμφάνιση της ικανότητας για σεξουαλικές σχέσεις.

Γνωστική ανάπτυξη: Η σκέψη και οι νοητικές ικανότητες των εφήβων εξελίσσονται δραματικά, ιδιαίτερα η αντίληψη και η προσοχή αποκτούν μεγάλη ευελιξία. Ένα σημαντικό επίτευγμα είναι η ικανότητα του εφήβου να σκέφτεται με βάση τους κανόνες και τις αρχές της τυπικής λογικής, επιπλέον μπορεί να διερευνά το πιθανό, δηλαδή να εξετάζει πιθανές λύσεις σε προβλήματα.

Οι έφηβοι έχουν τη δυνατότητα να οργανώνουν και να προγραμματίζουν μελλοντικές ενέργειες και δραστηριότητες. Μπορούν να διαμορφώνουν υποθέσεις, την ορθότητα των οποίων ελέγχουν, παράγουν ιδέες, δημιουργούν θεωρίες για να εξηγήσουν φαινόμενα, εμπειρίες και γεγονότα της πραγματικότητας. Οι ορίζοντες και τα όρια του στοχασμού τους αποκτούν μεγάλο εύρος, σκέφτονται και ενδιαφέρονται για ποικίλα κοινωνικά, ηθικά, πολιτικά, οικονομικά και άλλα ζητήματα.

Ωστόσο, υπάρχουν ορισμένοι περιορισμοί και αδυναμίες στη σκέψη των εφήβων, εκ των οποίων η πιο χαρακτηριστική είναι ο εφηβικός εγωκεντρισμός. Οι έφηβοι είναι επικεντρωμένοι στον εαυτό τους και αντιλαμβάνονται, προσεγγίζουν τον κόσμο μέσα από την δική τους προσωπική οπτική.

Μια άλλη εκδήλωση του εφηβικού εγωκεντρισμού είναι το φανταστικό ακροατήριο, που ως έννοια αναφέρεται στην τάση των εφήβων να πιστεύουν ότι αποτελούν διαρκώς το επίκεντρο της προσοχής και του ενδιαφέροντος των άλλων. Ακόμη, θεωρούν ότι οι δικές τους εμπειρίες είναι μοναδικές και ξεχωριστές και ότι οι κανόνες και οι περιορισμοί δεν μπορούν να ισχύουν για αυτούς, που είναι ξεχωριστά άτομα. Με άλλα λόγια οι έφηβοι αδυνατούν να «διακρίνουν το υποκειμενικό από το καθολικό» (Tucker, 1999).

Συχνά οι έφηβοι εξαιτίας της ανάπτυξης των ικανοτήτων τους για αφαιρετική σκέψη, τείνουν να διαφωνούν με τις απόψεις των ενηλίκων, απλά και μόνο για να διαφωνούν. Παρά τη σημαντική ανάπτυξη των νοητικών λειτουργιών οι έφηβοι, έχουν ακόμη ανάγκη από υποστήριξη και καθοδήγηση από τους γονείς, ιδιαίτερα όσον αφορά τη λήψη σημαντικών αποφάσεων.

Κοινωνική - Συναισθηματική ανάπτυξη: Η εφηβεία παραδοσιακά γίνεται αντιληπτή ως μια περίοδος έντονης συναισθηματικής αναστάτωσης, άποψη η οποία ισχύει σε σημαντικό βαθμό. Αυτή η ένταση εκφράζεται στην οικογένεια και στις σχέσεις με τους γονείς, όπου οι συγκρούσεις είναι συχνές, ακόμη και για απλά καθημερινά θέματα (ενδυμασία, σχολικές δραστηριότητες, έξοδοι με τους φίλους). Οι συγκρούσεις γίνονται αντιληπτές ως μέρος της διαδικασίας αυτονομίας των εφήβων και αποκτούν μεγάλη ένταση, όταν οι γονείς αντιστέκονται σε αυτή τη διαδικασία (Smith, Cowie & Blades, 2018).

Η ομάδα των συνομηλίκων και η επίδραση της: Από την αρχή της εφηβείας παρατηρείται η συμμετοχή των εφήβων σε ομάδες συνομηλίκων, που έχουν ως αντικείμενο κοινά ενδιαφέροντα και δραστηριότητες. Σταδιακά περιορίζεται η επίδραση της οικογένειας και αυξάνει ο ρόλος και η επίδραση της ομάδας των συνομηλίκων. Γενικά οι έφηβοι επιδιώκουν την αποδοχή των φίλων και των συνομηλίκων τους, η οποία μπορεί να είναι για πολλούς εφήβους η πιο σημαντική «πτυχή της ζωής τους» (Santrock, 1998). Η συμμετοχή στην ομάδα των συνομηλίκων παρέχει πολλές μαθησιακές ευκαιρίες όπως είναι π.χ. η εκμάθηση κοινωνικών ρόλων, η συνεργασία, η ομαδική εργασία, η αλληλεγγύη κ.ά.. Ωστόσο, η ομάδα των συνομηλίκων μπορεί να έχει και αρνητική επίδραση, κυρίως στην εκδήλωση επικίνδυνων μορφών συμπεριφοράς που επισημαίνονται πιο κάτω (π.χ. χρήση ουσιών, παραβατική συμπεριφορά).

Η διαμόρφωση της ταυτότητας: Ένα από τα σημαντικότερα επιτεύγματα των εφήβων είναι η διαμόρφωση της ταυτότητας, μια διαδικασία στην οποία σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και η οικογένεια.

Η ταυτότητα αποτελεί απάντηση στα ερωτήματα ποιος είμαι, που πηγαίνω και πως σχετίζομαι με τους άλλους (Hogg & Abrams, 1988). Όταν οι γονείς είναι υποστηρικτικοί και αναγνωρίζουν τις ανάγκες των εφήβων, τότε δημιουργείται μια αίσθηση ασφάλειας στους εφήβους προκειμένου να διερευνήσουν νέους ρόλους και να αναπτύξουν πλευρές του εαυτού τους (McLean & Syed, 2015).

Κίνδυνοι στην Εφηβεία

Ένας σημαντικός αριθμός εφήβων εκδηλώνει επικίνδυνες συμπεριφορές, πρόκειται κυρίως για εφήβους που έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση, προβλήματα συμπεριφοράς και έλλειψη κοινωνικών δεξιοτήτων. Σε αυτές τις περιπτώσεις πρέπει να γίνεται διάκριση ανάμεσα:

- I. Στην αναζήτηση νέων μορφών συμπεριφοράς, τη διαμόρφωση νέας ταυτότητας, και δεξιοτήτων από τους εφήβους, δηλαδή τη φυσιολογική διαδικασία ανάπτυξης των εφήβων και
- II. Την υπερεκτίμηση, τη μη ρεαλιστική αντίληψη των δεξιοτήτων τους που εκδηλώνουν ορισμένοι έφηβοι, την έλλειψη ωριμότητας ή την αδυναμία αντίστασης στις αρνητικές πιέσεις της ομάδας. Στην περίπτωση αυτή πρόκειται για εφήβους που αντιμετωπίζουν λιγότερο ή περισσότερο σοβαρά προβλήματα.

Συνήθεις επικίνδυνες συμπεριφορές στην εφηβεία είναι οι ακόλουθες:

- *Κάπνισμα, χρήση αλκοόλ*
- *Χρήση ουσιών*
- *Επικίνδυνη οδήγηση και ατυχήματα*
- *Συμπεριφορά που σχετίζεται με τραυματισμούς*
- *Ανασφαλή σεξουαλική συμπεριφορά και εφηβική εγκυμοσύνη*
- *Παραβατική συμπεριφορά (κλοπές, εξαπάτηση)*
- *Βίαση, επιθετική συμπεριφορά και αντικοινωνικές πράξεις*
- *Προβλήματα που αφορούν τη διατροφή (παχυσαρκία)*

Μια σειρά από ενδείξεις στη διάθεση, τη συμπεριφορά, τις δραστηριότητες και το σώμα (π.χ. άγχος, ευερεθιστικότητα, απόσυρση, καταθλιπτική διάθεση, αργοπορημένη αφύπνιση, κ.ά.) μαρτυρούν συχνά την εμφάνιση επικίνδυνων συμπεριφορών στους εφήβους, για αυτό οι γονείς θα πρέπει να είναι προσεκτικοί σε αυτές τις ενδείξεις και τις αλλαγές στη συμπεριφορά και τη ζωή των εφήβων. Σε αυτές τις περιπτώσεις οι έφηβοι έχουν ανάγκη από βοήθεια και προστασία από τους γονείς και από εξειδικευμένες υπηρεσίες υγείας κ.τ.λ. στις οποίες πρέπει να απευθυνθούν.

Τα αποτελέσματα μια θετικής πορείας ανάπτυξης στην εφηβεία είναι τα ακόλουθα:

- Η αποφοίτηση από τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.
- Η είσοδος στο πανεπιστήμιο, ή σε άλλες μορφές επαγγελματικής εκπαίδευσης ή/ και η είσοδος στην αγορά εργασίας.
- Ο εθελοντισμός και η κοινωνική προσφορά.
- Η ενασχόληση με διάφορες μορφές τέχνης, όπως είναι η μουσική, το θέατρο και άλλες.

Σημαντικά αναπτυξιακά επιτεύγματα κατά την εφηβεία είναι τα ακόλουθα:

- Σωματική ανάπτυξη και σεξουαλική ωριμότητα.
- Η διαμόρφωση της ταυτότητας (προσωπική, κοινωνική, επαγγελματική και σεξουαλική ταυτότητα).
- Απόκτηση ικανότητας για σκέψη, λήψη αποφάσεων και σχεδιασμό-καθορισμό της ζωής.
- Μετάβαση στην ενήλικη ζωή.
- Είσοδος στον κόσμο της εργασίας.

Ατομικές διαφορές στην Ανάπτυξη

Η περιγραφή των σταδίων της ανάπτυξης μας δίνει μια συνολική εικόνα για τη διαδικασία και την πορεία της ανάπτυξης του παιδιού, περιγράφει τις γενικές κατευθύνσεις στην ανάπτυξη. Ωστόσο, «κάθε παιδί είναι μοναδικό» (Meggitt, 2006), παρουσιάζει διαφορετικό ρυθμό στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων, για αυτό το λόγο δεν θα πρέπει να μας προκαλεί ανησυχία, αν υπάρχει μικρή καθυστέρηση στην ανάπτυξη δεξιοτήτων, στις διαστάσεις του σώματος ή σε άλλες λειτουργίες.

Επίσης, διαφορές παρατηρούνται μεταξύ των ατόμων όσον αφορά την σωματική, τη γνωστική, την συναισθηματική και την κοινωνική ανάπτυξη. Αυτές οι διαφορές παρατηρούνται ήδη αρκετά πρώιμα στη ζωή των παιδιών, και αφορούν ακόμη και βασικές βιολογικές λειτουργίες, π.χ. τον ύπνο ή στην ανάπτυξη των σωματικών διαστάσεων, το ύψος, το βάρος κ.τ.λ., χωρίς αυτό να υποδηλώνει την ύπαρξη κάποιου προβλήματος.

Ακόμη διαφορές παρατηρούνται ανάμεσα στο ρυθμό ανάπτυξης αλλά και σε άλλα χαρακτηριστικά ανάμεσα στα κορίτσια και τα αγόρια, όπως π.χ. ότι τα αγόρια είναι πιο ευάλωτα ήδη από τη στιγμή της γέννησης, ενώ τα κορίτσια προηγούνται ως προς την ωριμότητα (Petersen, 1988). Ορισμένες από αυτές τις διαφορές μπορεί να οφείλονται σε γενετικούς παράγοντες, ή σε διαφορές όσον αφορά τις αρχές και τα πρότυπα ανατροφής των αγοριών και των κοριτσιών, τις αρχές, αξίες και άλλες πολιτισμικές και

κοινωνικές επιδράσεις. Για παράδειγμα στον δυτικό πολιτισμό, τα αγόρια αναμένεται να είναι πιο ενεργητικά και δραστήρια, ακόμη και πιο επιθετικά, από τα κορίτσια.

Προσαρμογή στη Σχέση και Ανάπτυξη Ψυχικού Δεσμού με το Παιδί

Η δημιουργία κάθε σχέσης αποτελεί μία διαδικασία που προϋποθέτει την αμοιβαία συμμετοχή των προσώπων και προσαρμογή στις ανάγκες και στις επιθυμίες του άλλου. Η δημιουργία μιας σχέσης προσκόλλησης, ενός ψυχικού δεσμού με το παιδί είναι πρωταρχική επιδίωξη των θετών γονέων κατά τη διαδικασία της υιοθεσίας (Subhani, Osman, Abrar & Hasan, 2014).

Ο ψυχικός δεσμός και τα χαρακτηριστικά του

Η δημιουργία συναισθηματικού δεσμού είναι μια αμφίδρομη διαδικασία ανάμεσα στον γονέα και το παιδί, η οποία αναπτύσσεται τόσο με τους φυσικούς όσο και τους θετούς γονείς. Σύμφωνα με τον Andrew Adesman και την Christine Adamec (2004) ορισμένα χαρακτηριστικά που αφορούν στη δημιουργία συναισθηματικού δεσμού με το παιδί στην υιοθεσία είναι τα ακόλουθα:

- Η διαμόρφωση ψυχικού-συναισθηματικού δεσμού αντανακλάται στη συμπεριφορά των γονέων αλλά και του παιδιού.
- Ο πρώιμος ψυχικός δεσμός που δημιουργείται ανάμεσα στο υιοθετημένο παιδί και τον γονέα, είναι συνήθως αρκετά ισχυρός και σταθερός ως προς τη φύση του.
- Ο συναισθηματικός/ ψυχικός δεσμός διαμορφώνει τα πρότυπα των μετέπειτα σχέσεων του παιδιού ακόμη και στην ενήλικη ζωή, με συζύγους, φίλους κ.τ.λ..
- Η ένταση, η ποιότητα και τα άλλα χαρακτηριστικά αυτού του ψυχικού δεσμού δεν διαφέρουν από τον ψυχικό δεσμό που διαμορφώνεται ανάμεσα στο παιδί και τους φυσικούς γονείς.
- Η έλλειψη γενετικού συνδέσμου, δεν αποτελεί περιορισμό στην ανάπτυξη σχέσεων αγάπης ανάμεσα στο παιδί και τον γονέα.

Η ηλικία του παιδιού και η δημιουργία του δεσμού

Η ηλικία θεωρείται ως κρίσιμος παράγοντας για τη δημιουργία συναισθηματικού ψυχικού δεσμού ανάμεσα στο παιδί και τον γονέα, τόσο από τους ειδικούς όσο και από τους ίδιους τους γονείς. Τα παιδιά που είχαν υιοθετηθεί κατά τη βρεφική ηλικία σε θετή οικογένεια, είχαν διαμορφώσει έναν ισχυρό ψυχικό δεσμό με τους γονείς, από τον οποίο, εκτός από την αίσθηση της ασφάλειας, αντλούσαν και σημαντική ικανοποίηση (Gray, 2012).

Από ερευνητικές μελέτες έχει τεκμηριωθεί ότι τα βρέφη διαμορφώνουν πιο γρήγορα και πιο ισχυρό δεσμό με τον γονέα σε σχέση με τα παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας. Ωστόσο, ακόμη και παιδιά που

έχουν υιοθετηθεί μετά την ηλικία των τεσσάρων ετών μπορούν να δημιουργήσουν έναν ισχυρό ψυχικό δεσμό με τους γονείς (Gray, 2012).

Η προσαρμογή και η δημιουργία ψυχικού δεσμού με το παιδί

Η ανάπτυξη ψυχικού δεσμού είναι μια διαδικασία αμοιβαίας προσαρμογής ανάμεσα στο παιδί και τους γονείς. Οι θετοί γονείς μπορούν να διευκολύνουν τη δημιουργία μιας νέας προσκόλλησης και ενός δεσμού με το παιδί δημιουργώντας μια ζεστή οικογενειακή ατμόσφαιρα, αναλαμβάνοντας κάποιες ενέργειες, ή και εκδηλώνοντας κάποιες συμπεριφορές, ορισμένες από τις οποίες είναι οι ακόλουθες:

- Καλλιέργεια στο παιδί της αίσθησης ότι ανήκει στην οικογένεια, εντάσσοντας το σε κοινές οικογενειακές δραστηριότητες.
- Η καλή διαμόρφωση του δωματίου, όπου είναι τα παιχνίδια και άλλα προσωπικά αντικείμενα του παιδιού δημιουργεί την αίσθηση σταθερότητας και ότι δεν πρόκειται για μια παροδική εγκατάσταση ή τοποθέτηση του.
- Δείχνοντας σταθερότητα και αξιοπιστία στη σχέση τους με το παιδί, το βοηθούν να προσαρμοστεί συναισθηματικά.
- Δείχνοντας ενσυναίσθηση στις ανάγκες, στις ανησυχίες και στα προβλήματα του παιδιού.
- Η δημιουργία μιας ατμόσφαιρας ηρεμίας, αποδοχής, διαμορφώνοντας παράλληλα και ένα πλαίσιο οριοθέτησης της συμπεριφοράς του παιδιού (Sears & Sears, 2001).

Η δημιουργία συναισθηματικού δεσμού εξαρτάται από τους γονείς, από τον χρόνο που αφιερώνουν στη φροντίδα και στην αλληλεπίδραση με το παιδί καθώς και από την ποιότητα της παρεχόμενης φροντίδας και επικοινωνίας. Η δημιουργία προσκόλλησης και ψυχικού δεσμού με ένα παιδί που είναι στην βρεφική ηλικία είναι πιο εύκολη και γρήγορη ως διαδικασία από όσο με παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας που έχουν τραυματικές εμπειρίες και δεν έχουν διαμορφώσει σταθερές σχέσεις ή που λόγω απωλειών και άλλων αρνητικών εμπειριών έχουν δυσκολίες, προβλήματα επικοινωνίας, είναι αποσυρμένα ή εκδηλώνουν επιθετική συμπεριφορά (Freivalds, 2004· Subhani, Osman, Abrar & Hasan, 2014). Επίσης, η συμμετοχή των γονέων σε δραστηριότητες με τα μεγαλύτερα παιδιά βοηθά περισσότερο στη δημιουργία ψυχικού δεσμού.

Η δημιουργία ψυχικού δεσμού με παιδιά που έχουν εμπειρίες κακοποίησης μπορεί να είναι μια δύσκολη υπόθεση, επειδή συχνά τα παιδιά αποφεύγουν την σωματική επαφή, τις αγκαλιές κ.τ.λ.. Σε αυτήν την περίπτωση χρειάζεται χρόνος, σταθερότητα στην φροντίδα και υπομονή από τους γονείς μέχρι το παιδί να ανταποκριθεί στην αγάπη των γονέων και να τους εμπιστευθεί (Adamec & Miller, 2007).

Το στρες των γονέων και η προσαρμογή τους

Η προσαρμογή των γονέων σε μια συνθήκη υιοθεσίας, θεωρείται από ορισμένους γονείς ως μια διαδικασία που έχει να προσφέρει πολλά στους ίδιους και στην προσωπική τους ανάπτυξη και ολοκλήρωση. Ωστόσο, ορισμένοι γονείς αντιμετωπίζουν την υιοθεσία ως μια δυνητικά απειλητική διαδικασία που ενδέχεται να εντείνει τον στιγματισμό τους, δηλαδή την αδυναμία τους να γεννήσουν παιδιά, και για αυτό συνδέεται με την εκδήλωση αρνητικών συναισθηματικών αντιδράσεων, όπως στρες, άγχος, θλίψη ακόμη και ντροπή (Lazarus, 1991). Στη δεύτερη αυτή περίπτωση η προσαρμογή των γονέων στην υιοθεσία είναι μια στρεσογόνος διαδικασία που εμφανίζει πολλές δυσκολίες.

Αποδοχή της διαφορετικότητας: Στάσεις γονέων απέναντι στη διαφορετικότητα του δικού τους παιδιού

Οι γονείς είναι αναγκαίο να εκφράζουν την αγάπη τους προς το παιδί χωρίς όρους ή προϋποθέσεις, χωρίς αυτό βέβαια να σημαίνει ότι δεν πρέπει να τίθενται όρια στη συμπεριφορά του παιδιού. Συχνά όμως οι θετοί γονείς δεν είναι προετοιμασμένοι για να αντιμετωπίσουν ένα διαφορετικό παιδί, δηλαδή ένα παιδί που διαφέρει ως προς την εθνική καταγωγή, το φύλο, τη θρησκεία, τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή ένα παιδί με ειδικές ανάγκες κ.τ.λ.. Συνήθως και οι φυσικοί γονείς δεν είναι έτοιμοι να αντιμετωπίσουν ζητήματα διαφορετικότητας του παιδιού τους.

Όταν οι γονείς αντιλαμβάνονται τη διαφορετικότητα του παιδιού ως ανυπέρβλητο πρόβλημα τότε όλη η ζωή της οικογένειας επηρεάζεται. Οι γονείς μπορεί να αντιδράσουν απέναντι στη διαφορετικότητα του παιδιού με διάφορους αμυντικούς μηχανισμούς, όπως είναι η εξιδανίκευση, η άρνηση ή/και η κοινωνική απόσυρση.

Σε ορισμένες περιπτώσεις (π.χ. αναπηρία), οι γονείς μπορεί να κινητοποιηθούν στην αντιμετώπιση των προβλημάτων των παιδιών, ενώ σε άλλες (π.χ. διαφορετικότητα του παιδιού ως προς τον σεξουαλικό προσανατολισμό), είναι δυνατό να οδηγηθούν σε απόρριψη του παιδιού, σε συγκρούσεις και εντάσεις.

Σημαντικό είναι οι γονείς να συνειδητοποιήσουν και να αποδεχθούν ότι το παιδί έχει δικαίωμα να διαφέρει, αλλά και να το υποστηρίξουν να αντιμετωπίσει προσωπικά και ψυχοκοινωνικά προβλήματα που σχετίζονται ή απορρέουν από τη διαφορετικότητά του.

Η αναγνώριση της διαφορετικότητας διευκολύνει την προσαρμογή του παιδιού, επιτρέπει στο παιδί και τους γονείς να συζητήσουν ανοικτά, με ειλικρίνεια και χωρίς να χρησιμοποιούν αμυντικούς μηχανισμούς. Αντίθετα η άρνηση της, περιορίζει την αποδοχή και την ανοικτή επικοινωνία με το παιδί, το οποίο στην περίπτωση αυτή μπορεί να αισθάνεται ότι «είναι άρρωστο», γεγονός το οποίο δημιουργεί επιπλέον προβλήματα και δυσλειτουργίες στην οικογένεια (Brodzinsky, Smith & Brodzinsky, 1998).

6. Μέθοδοι και εργαλεία εκπαίδευσης για την κατανόηση της ύλης

Μελέτη Περίπτωσης

Η Άννα μια κοπέλα 12 ετών υιοθετήθηκε, όταν ήταν στην ηλικία των 7 ετών, επειδή είχε υποστεί κακοποίηση από τον πατέρα της. Η Άννα μετά την υιοθεσία της εμφανίζει αρκετά προβλήματα. Την απαιτητική συμπεριφορά της διαδέχτηκε η εξέγερση και η επανάσταση απέναντι στους θετούς γονείς, η χαμηλή επίδοση, η κοινωνική απομόνωση και τα μαθησιακά προβλήματα. Πρόσφατα οι γονείς απευθύνθηκαν σε μια υπηρεσία ψυχικής υγείας εκ νέου, επειδή η Άννα εκδήλωσε μια παρορμητική συμπεριφορά όσον αφορά τη λήψη χαπιών. Μια ημέρα, έλαβε μια μικρή ποσότητα χαπιών που τυχαία βρήκε στο δωμάτιο των γονέων της, με αποτέλεσμα να αισθάνεται ναυτία και τάση για έμετο. Η δόση που έλαβε δεν έβαλε σε κίνδυνο τη ζωή της, όπως είπε η γιατρός στο νοσοκομείο, και για αυτό δεν χρειάστηκε να νοσηλευτεί. Παρόλα αυτά οι γονείς ανησυχούν αρκετά, για αυτή τη συμπεριφορά της Άννας.

Ποια νομίζετε ότι είναι τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η Άννα;

Με ποιον τρόπο θα μπορούσαν την να βοηθήσουν οι γονείς της;

Πως νομίζετε ότι αισθάνονται οι γονείς;

Δραστηριότητες

1. Ποιες πιθανές δυσκολίες μπορεί να συναντήσετε ως θετοί γονείς στην ανατροφή των παιδιών; Δοκιμάστε να τις παρουσιάσετε μέσα από ένα παιχνίδι ρόλων.
2. Ποια συναισθήματα νιώθετε όσον αφορά στη διαδικασία της υιοθεσίας; Μπορείτε να τα αποτυπώσετε ζωγραφίζοντας μια εικόνα και σχολιάζοντας τη στην ομάδα μαζί με τη βοήθεια των άλλων μελών.
3. Δείτε μια κινηματογραφική ταινία για την υιοθεσία και συζητήστε στην ομάδα, πως αισθανθήκατε, με ποιον ταυτιστήκατε κ.τ.λ..

Μια ενδεικτική λίστα με κινηματογραφικές ταινίες για ενήλικες μπορείτε να βρείτε στο λινκ: <https://adoptionssupport.org/education-resources/for-parents-families/free-resources-links/1559-2/>

Αυτοαξιολόγηση των συμμετεχόντων

Μετά την ολοκλήρωση της ενότητας καλείστε να αξιολογήσετε τη διαδικασία και να απαντήσετε στα ακόλουθα ερωτήματα:

- Σε ποια θέματα κρίνετε ότι χρειάζεστε περισσότερη ενημέρωση;
- Σας έχουν δημιουργηθεί απορίες και ερωτήματα κατά την παρουσίαση της θεματικής ενότητας;
- Έχετε σκεφτεί πιθανές δυσκολίες που θα συναντήσετε κατά την ανατροφή του παιδιού κατά την πορεία της ανάπτυξης τους;
- Ποιες σκέψεις σας δημιουργήθηκαν κατά την παρουσίαση αυτής της ενότητας;
- Έχουν αλλάξει κάποιες αντιλήψεις για τον ρόλο των γονέων στην ανατροφή των παιδιών;
- Εκτιμάτε ότι έχετε αποκτήσει μια ολοκληρωμένη εικόνα για την πορεία της ανάπτυξης του παιδιού;

Σύνοψη

Στην ενότητα αυτή ασχοληθήκαμε με την πορεία της σωματικής και ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης των παιδιών, τη δημιουργία ψυχικού δεσμού με το παιδί και την αποδοχή της διαφορετικότητας.

Η ανάπτυξη είναι η ακολουθία των αλλαγών, των σωματικών και ψυχολογικών αλλαγών που παρατηρούνται από την γέννηση και καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής. Η ανάπτυξη του παιδιού διακρίνεται σε πέντε χρονολογικές-αναπτυξιακές περιόδους, οι οποίες είναι οι ακόλουθες:

- Προγεννητική περίοδος
- Βρεφική ηλικία
- Προσχολική ή νηπιακή ηλικία
- Μέση Παιδική ή σχολική ηλικία
- Εφηβεία

Η βρεφική περίοδος ξεκινά με τη γέννηση και εκτείνεται μέχρι το δεύτερο έτος. Μετά τη γέννηση, σημαντικές αλλαγές επισυμβαίνουν στο επίπεδο της ανάπτυξης του εγκεφάλου, των αντιληπτικών και των γνωστικών λειτουργιών, την κίνηση και την γλώσσα, την ανάπτυξη του πρωταρχικού

δεσμού και των πρώτων διαπροσωπικών σχέσεων. Στο τέλος αυτής της περιόδου το παιδί μπορεί να μιλά, περπατά μόνο του όρθιο χωρίς τη βοήθεια των ενηλίκων, έχει αναπτύξει προσκόλληση προς την μητέρα και σταδιακά προς άλλα πρόσωπα του οικογενειακού περιβάλλοντος.

Στην προσχολική ηλικία, η σωματική ανάπτυξη συνεχίζεται με γρήγορο ρυθμό και σε αυτή την αναπτυξιακή βαθμίδα, σημαντικές αλλαγές συμβαίνουν στις διαστάσεις και τις αναλογίες του σώματος. Το παιδί τρέχει, συμμετέχει σε κινητικές δραστηριότητες, ανεβαίνει σε έπιπλα, σκάλες και δένδρα, έχει δε καλή ισορροπία. Κατά την περίοδο αυτή είναι απαραίτητος ο εμβολιασμός των παιδιών για την αντιμετώπιση ποικίλων ασθενειών και η πρόληψη των ατυχημάτων.

Το παιδί διαμορφώνει τις πρώτες έννοιες, έχει έντονη διάθεση να γνωρίσει και να εξερευνήσει τον κόσμο, βασικό διακριτικό γνώρισμα του είναι η περιέργεια, για αυτό συνεχώς ρωτά τους ενήλικες για το πως συμβαίνουν ή γιατί συμβαίνουν διάφορα πράγματα. Κατά την περίοδο αυτή αυξάνονται οι δυνατότητες για αλληλεπίδραση με τους συνομηλίκους, κατανοεί τον κοινωνικό ρόλο του φύλου, διακρίνει τις διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα, αρχικά με βάση εξωτερικά χαρακτηριστικά και αργότερα με βάση τα ανατομικά χαρακτηριστικά.

Η Μέση Παιδική ή Σχολική Ηλικία ως περίοδος καλύπτει την ηλικία 6-12 ετών. Πρόκειται για τα παιδιά που φοιτούν στο δημοτικό σχολείο. Σημαντική θεωρείται η ετοιμότητα του παιδιού για μάθηση, επειδή οι γνωστικές λειτουργίες και ιδιαίτερα η φαντασία εξελίσσονται, το παιδί αναπτύσσει και βελτιώνει πολλές δεξιότητες. Είναι μια περίοδος χωρίς ιδιαίτερες συναισθηματικές εντάσεις, κατά την οποία το παιδί έχει περιέργεια, επιθυμία για μάθηση και έρευνα του κόσμου της εμπειρίας. Παράλληλα, τα παιδιά δημιουργούν φιλίες, ωστόσο οι γονείς και η οικογένεια είναι περισσότερο σημαντικοί για τα παιδιά.

Η εφηβεία είναι μια μεταβατική περίοδος, κατά την οποία πραγματοποιείται η μετάβαση από την παιδική στην εφηβική ηλικία. Η διάρκεια αυτού του σταδίου εκτείνεται από το 12ο μέχρι το 20ο έτος της ζωής του ατόμου.

Η εφηβεία διακρίνεται σε τρεις επιμέρους φάσεις στις οποίες το άτομο έχει διαφορετικά χαρακτηριστικά και αντιδράσεις. Οι επιμέρους αυτές φάσεις είναι:

1. Η ήβη (11-13)

2. Μέση εφηβεία (14-17)

3. Ύστερη εφηβεία (18-20)

Οι έφηβοι έχουν τη δυνατότητα να οργανώνουν και να προγραμματίζουν μελλοντικές ενέργειες και δραστηριότητες. Μπορούν να διαμορφώνουν υποθέσεις των οποίων την ορθότητα ελέγχουν, παράγουν ιδέες, δημιουργούν θεωρίες για να εξηγήσουν φαινόμενα, εμπειρίες και γεγονότα της

πραγματικότητας. Ωστόσο, υπάρχουν ορισμένοι περιορισμοί και αδυναμίες στη σκέψη των εφήβων, εκ των οποίων η πιο χαρακτηριστική είναι ο εφηβικός εγωκεντρισμός. Οι έφηβοι είναι επικεντρωμένοι στον εαυτό τους, αντιλαμβάνονται και προσεγγίζουν τον κόσμο μέσα από την δική τους προσωπική οπτική.

Η εφηβεία είναι περίοδος που παραδοσιακά γίνεται αντιληπτή ως μια περίοδος έντονης συναισθηματικής αναστάτωσης, η άποψη αυτή ισχύει σε σημαντικό βαθμό. Αυτή η ένταση εκφράζεται στην οικογένεια και στις σχέσεις με τους γονείς, όπου οι συγκρούσεις είναι συχνές, ακόμη και για απλά καθημερινά θέματα. Στην εφηβεία η ομάδα των συνομηλίκων έχει καθοριστική επίδραση, από την αρχή οι έφηβοι συμμετέχουν σε ομάδες συνομηλίκων, που έχουν ως αντικείμενο κοινά ενδιαφέροντα και δραστηριότητες. Ένα από τα σημαντικότερα επιτεύγματα των εφήβων είναι η διαμόρφωση της ταυτότητας, μια διαδικασία στην οποία σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και η οικογένεια. Ο έφηβος δίνει απάντηση σε σημαντικά ερωτήματα, όπως ποιος είναι και που πηγαίνει στη ζωή.

Η δημιουργία μιας σχέσης ενός ψυχικού δεσμού με το παιδί είναι πρωταρχική επιδίωξη των θετών γονέων κατά τη διαδικασία της υιοθεσίας. Εξαρτάται δε από τους γονείς, τον χρόνο που αφιερώνουν στη φροντίδα και την αλληλεπίδραση με το παιδί, καθώς και στην ποιότητα της παρεχόμενης φροντίδας και επικοινωνίας. Η δημιουργία προσκόλλησης και ψυχικού δεσμού με ένα παιδί που είναι στην βρεφική ηλικία είναι πιο εύκολη και γρήγορη διαδικασία από όσο με παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας που έχουν τραυματικές εμπειρίες και δεν έχουν διαμορφώσει σταθερές σχέσεις ή λόγω απωλειών και άλλων αρνητικών εμπειριών έχουν δυσκολίες, προβλήματα επικοινωνίας, είναι αποσυρμένα ή εκδηλώνουν επιθετική συμπεριφορά.

Συχνά όμως οι θετοί γονείς δεν είναι προετοιμασμένοι για να αντιμετωπίσουν ένα διαφορετικό παιδί, ως προς την εθνική καταγωγή, το φύλο, τη θρησκεία, τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή ένα παιδί με ειδικές ανάγκες κ.τ.λ.. Οι γονείς είναι αναγκαίο να εκφράζουν την αγάπη τους προς το παιδί χωρίς όρους ή προϋποθέσεις, αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι δεν πρέπει να τίθενται όρια στη συμπεριφορά του παιδιού. Η αναγνώριση της διαφοράς διευκολύνει την προσαρμογή του παιδιού, επιτρέπει στο παιδί και τους γονείς να συζητήσουν ανοικτά, με ειλικρίνεια και χωρίς να χρησιμοποιούν αμυντικούς μηχανισμούς.

Προτεινόμενη βιβλιογραφία και παραπομπές στο διαδίκτυο για περαιτέρω εμβάθυνση

- Adamec, C. A. & Miller, L. C. (2007). *The encyclopedia of adoption*. N. York: Infobase Publishing.
- Adesman, A. & Adamec, C. (2004). *Parenting your adopted child: A positive approach to building a strong family*. N. York: McGraw Hill Professional.
- Brodzinsky, D. M., Smith, D. W. & Brodzinsky, A. B. (1998). *Children's adjustment to adoption: Developmental and clinical issues*. London: Sage Publications.
- Cole, M. & Cole, S. (2002). *Η Ανάπτυξη των Παιδιών (τομ. 1-3)*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Craig, G. & Baucum, D. (2007). *Ανθρώπινη ανάπτυξη, τομ. Α-Β*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Feldman, R. (2011). *Εξελικτική ψυχολογία - Ενιαίο*. Αθήνα: Gutenberg.
- Freivalds, S. (2004). Nature and nurture. A new look at how families work. In Cahn, N. & Heifetz Hollinger, J. (Eds.), *Families by law: An adoption reader* (pp.85-87). N.Y.: NYU Press.
- Gray, D. D. (2012). *Attaching in adoption: Practical tools today's parents*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Hogg, M. & Abrams, D. (1988). *Social Identifications: A Social Psychology of Intergroup Relations and Group Processes*. London: Routledge.
- Kail, R. V. & Cavanaugh, J. C. (2018). *Human development: A life-span view*. Boston: Cengage Learning.
- Lazarus, R. S. (1991). *Emotion and adaptation*. New York: Oxford University Press.
- McLean, K. C. & Syed, M. U. (Eds.). (2015). *The Oxford handbook of identity development*. Oxford: Oxford University Press.
- Meggitt, C. (2006). *Child development: An illustrated guide*. Oxford: Heinemann.
- Παρασκευόπουλος, Ι. (1985). *Εξελικτική Ψυχολογία., τόμ. 1-4*. Αθήνα: Ιδιωτική Έκδοση.
- Petersen, A. C. (1988). Adolescent Development. *Annual Review of Psychology*, 39(1): 583-607.
- Santrock, J. W. (1998). *Adolescence: Exploring Peer Relations*. New Delhi: Tata McGraw Hill Publishing Company.
- Santrock, J. W. (2002). *Life-span development*. Dubuque, AI: Brown Publishers.
- Sears, W. & Sears, M. (2001). *The attachment parenting book: A commonsense guide to understanding and nurturing your baby*. N.York : Little, Brown.
- Smith, P., Cowie, H. & Blades, M. (2018). *Κατανοώντας την Ανάπτυξη των παιδιών*. Θεσσαλονίκη : Εκδόσεις Τζιόλα.
- Subhani, M. I., Osman, A., Abrar, F., & Hasan, S. A. (2014). Are parents really attached to their adopted children?. *SpringerPlus*, 3(1): 545-53.
- Tucker, N. (1999). *Εφηβεία, Ωριμότητα, Τρίτη Ηλικία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- <https://www.child.org.cy/the-psychological-development-of-the-child/>
- <http://epsype.blogspot.com/2012/02/6.html>
- <http://www.ich-mhsw.gr>
- <https://www.ich.gr/en/>

Θεματική Ενότητα Ε:

**Το δικαίωμα του παιδιού στην ενημέρωση
για την προέλευσή του και την υιοθεσία.**

Ζητήματα ταυτότητας στην υιοθεσία.

Πρόσβαση σε εξειδικευμένες υπηρεσίες μετά την υιοθεσία.

1. Υποενότητες

- ➔ Η ενημέρωση του παιδιού για το ζήτημα της υιοθεσίας
- ➔ Ταυτότητα
- ➔ Παράγοντες από τους οποίους επηρεάζεται η σύσταση της ταυτότητας
- ➔ Η διεργασία της κοινωνικοποίησης
- ➔ Αναζήτηση ριζών
- ➔ Πρόσβαση σε εξειδικευμένες υπηρεσίες μετά την υιοθεσία

2. Σύντομη Εισαγωγή

Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζονται ζητήματα αναφορικά με την ενημέρωση του παιδιού για την προέλευση του και την υιοθεσία. Αναλύονται οι παράγοντες οι οποίοι επιδρούν στην σύσταση της ταυτότητας του παιδιού. Επισημαίνεται η σημασία της διαδικασίας αναζήτησης ριζών και περιγράφεται η διαδικασία πρόσβασης σε εξειδικευμένες υπηρεσίες μετά την υιοθεσία.

Λέξεις κλειδιά:

δικαίωμα στην ενημέρωση, σύσταση ταυτότητας, αναζήτηση ριζών.

3. Προσδοκώμενα αποτελέσματα

- Να συνειδητοποιήσουν οι θετοί γονείς την καίρια σημασία της ενημέρωσης του παιδιού για την προέλευση του και την υιοθεσία.
- Να εξοικειωθούν με ζητήματα που διαμορφώνουν την ταυτότητα του παιδιού και να κατανοήσουν τη σημασία της εμπιστοσύνης για την ψυχική του υγεία.
- Να ενημερωθούν για τη διαδικασία αναζήτησης ριζών του παιδιού.

4. Στόχοι

- Η διερεύνηση των στάσεων και των αντιλήψεων των θετών γονέων αναφορικά με την αποκάλυψη της αλήθειας για την υιοθεσία και η σημασία της ενημέρωσης του παιδιού για την προέλευση του.

- Η κατανόηση των παραγόντων που συμβάλουν στη διαμόρφωση της ταυτότητας του παιδιού.
- Η ενημέρωση για τη διαδικασία πρόσβασης σε εξειδικευμένες υπηρεσίες μετά την υιοθεσία.

5. Ανάλυση της θεματικής ενότητας

Η ενημέρωση του παιδιού για το ζήτημα της υιοθεσίας

Η συζήτηση για την υιοθεσία δεν διαφέρει από τη συζήτηση για άλλα σημαντικά ζητήματα που αντιμετωπίζουν από κοινού οι γονείς και τα παιδιά. Ποτέ δεν είναι πολύ νωρίς για την εισαγωγή του παιδιού στην ιδέα ότι είναι υιοθετημένο και δεν έχει γεννηθεί στην οικογένεια. Στην πραγματικότητα, όσο νωρίτερα εκτίθεται ένα παιδί στην ιδέα ότι είναι υιοθετημένο, τόσο πιο φυσικό θα του φανεί. Ένα παιδί που έχει ακούσει τους γονείς του να μιλούν θετικά για την υιοθεσία του, (*«είμαστε τόσο τυχεροί που καταφέραμε να σε υιοθετήσουμε»*), από τη βρεφική ηλικία, έχει περισσότερες πιθανότητες να νιώθει ασφαλή τη θέση του σε μια οικογένεια από ένα παιδί που πληροφορείται την υιοθεσία του αργότερα στη παιδική του ηλικία.

Είναι σημαντικό να ακούει με κάθε τρόπο για την υιοθεσία του. Η συζήτηση ωστόσο, θα αποκτήσει ιδιαίτερη σημασία μετά τα πέντε ή έξι έτη. Πιθανόν να είναι σε θέση νωρίτερα να πει *«οι γονείς μου με έχουν υιοθετήσει»*, ωστόσο, δεν θα είναι πραγματικά έτοιμο να καταλάβει τη σημασία τους, ή την διαφορά ανάμεσα στη γέννηση και την υιοθεσία.

Η συζήτηση γύρω από το θέμα του πώς γίνονται τα μωρά, θα βοηθήσει το παιδί να συλλάβει την ιδέα ότι όλα τα μωρά γεννιούνται από κάποιους γονείς. Από το σημείο αυτό μπορεί κανείς να εξηγήσει ότι μερικά παιδιά μένουν στην οικογένεια στην οποία έχουν γεννηθεί, και άλλα, όταν η οικογένεια στην οποία γεννήθηκαν δεν μπορεί να τα φροντίσει, υιοθετούνται από οικογένειες που τα θέλουν πάρα πολύ.

Χρειάζεται μια συζήτηση στη βάση του ότι κάθε οικογένεια είναι διαφορετική. Μερικές οικογένειες έχουν και μαμά και μπαμπά, κάποιες έχουν μόνο μία μαμά, και άλλες έναν μπαμπά, κάποιες έχουν δύο μαμάδες, ή δύο μπαμπάδες και μερικές οικογένειες έχουν παιδιά που τους ανήκουν από τη γέννηση τους, άλλες έχουν παιδιά υιοθετημένα και άλλες έχουν και τα δύο.

Οι συζητήσεις αυτές είναι μόνο η αρχή, καθώς δεν υπάρχει αμφιβολία ότι θα συνεχίσουν να έρχονται ερωτήσεις σχετικά με την υιοθεσία σε διάφορες ηλικιακές φάσεις. Οι ερωτήσεις του παιδιού μας επιτρέπουν κάθε φορά να κατανοούμε τι είναι κάθε φορά σε θέση να αντιληφθεί στη συγκεκριμένη φάση της ζωής του. Κάποιες φορές, οι ερωτήσεις των παιδιών για το θέμα της υιοθεσίας, έρχονται αιφνιδιαστικά και αυτό σημαίνει ότι μπορεί να μην είμαστε απόλυτα προετοιμασμένοι. Σε κάθε περίπτωση όμως οι ερωτήσεις μας διευκολύνουν, καθώς μπορούμε να προετοιμαστούμε και να σκεφτούμε τι θα θέλαμε να πούμε όταν μας ξαναδοθεί η ευκαιρία.

Συνήθως όταν το παιδί φτάνει σε σχολική ηλικία ξεκινάει να αναρωτιέται για τους βιολογικούς του γονείς και για τους λόγους για τους οποίους το έδωσαν για υιοθεσία. Έως ότου προκύψουν τέτοιες ερωτήσεις, δεν είναι απαραίτητο να παρέχει κανείς πληροφορίες που δεν έχουν ζητηθεί από το παιδί. Όταν μιλάμε για την υιοθεσία με τρόπους που ταιριάζουν στην ηλικία του παιδιού, με τρόπους τους οποίους μπορεί να χειριστεί το παιδί, δίνοντας του παράλληλα τον πρώτο λόγο, το γεγονός της υιοθεσίας γίνεται συστατικό στοιχείο της κατανόησης του ίδιου του του εαυτού.

Τα περισσότερα παιδιά και κυρίως τα μικρά παιδιά, έχουν μια αξιοσημείωτη ικανότητα να εγκαταλείπουν μια συζήτηση όταν έχουν πάρει αυτό που χρειάζονται, ή μπορούν να χειριστούν. Το σημαντικό σε κάθε περίπτωση είναι όχι μόνο να ενημερώσουμε το παιδί, ή απλά να παρέχουμε πληροφορίες καθώς μεγαλώνει, αλλά να μάθουμε να το ακούμε ώστε να καταλαβαίνουμε πώς βιώνει την υιοθεσία σε διάφορες φάσεις της ζωής του. Καθώς το παιδί μεγαλώνει θα είναι σε θέση να καταλάβει τις ποικίλες διαστάσεις της υιοθεσίας με όλο και μεγαλύτερη περιπλοκότητα. Ακριβώς το ίδιο ισχύει βέβαια και για άλλες έννοιες όπως η σεξουαλικότητα, η αγάπη, ο θάνατος, η υπευθυνότητα. Το σημαντικό αναφορικά με την υιοθεσία είναι να παρακολουθούν οι γονείς πώς εξελίσσεται η κατανόηση του παιδιού, έτσι ώστε να γνωρίζουν ποια στιγμή το παιδί θέλει και μπορεί να κατανοήσει κάτι για το οποίο ελάχιστα θα ενδιαφερόταν μέχρι πριν από μερικούς μήνες.

Το υιοθετημένο παιδί, ενδιαφέρεται να μάθει την ιστορία του: από πού ήρθε, πότε ήρθαν σ' αυτό οι γονείς του, πώς πήγαν εκεί, πώς ήταν όταν το είδαν πρώτη φορά, τι ένιωσαν όταν το είδαν πρώτη φορά. Η ιστορία της υιοθεσίας η οποία λέγεται την πρώτη φορά μπορεί να μεταδίδει την ίδια οικειότητα, θέρμη, συγκίνηση και χαρά που υπάρχει σε οποιαδήποτε ιστορία γέννησης. Το παιδί, ζητάει πιθανά, να ακούει επανειλημμένα την ιστορία της υιοθεσίας του, όχι μόνο για να εντυπώσει στο μυαλό του τις σημαντικές της λεπτομέρειες αλλά και να βιώσει επανειλημμένα τη χαρά και την αγάπη του ερχομού του στην τωρινή του οικογένεια. Βέβαια η ιστορία του ερχομού του στην οικογένεια δεν ταυτίζεται με την ημέρα της γέννησης του, για την οποία επίσης χρειάζεται να του μιλήσουν οι θετοί γονείς.

Η εμπειρία της απώλειας των βιολογικών γονέων είναι προφανώς διαφορετική για ένα παιδί που υιοθετείται αμέσως μετά τη γέννηση του και για ένα παιδί που υιοθετείται σε ηλικία πέντε ετών. Προσοχή χρειάζεται η κατανόηση από τους θετούς γονείς της έννοιας της απώλειας. Πρόκειται για απώλεια λόγω της εγκατάλειψης αμέσως μετά τη γέννηση, ή αργότερα, απώλεια της γενέτειρας, και της ιδιαίτερης πολιτισμικής κληρονομιάς, απώλεια να βλέπει τον εαυτό του σε σχέση με συγγενείς εξ' αίματος. Το να μιλήσουν οι θετοί γονείς τον κατάλληλο χρόνο μπορεί να μετασχηματίσει το πιθανό αίσθημα απώλειας και εγκατάλειψης σε αίσθημα φροντίδας και απόδειξης αγάπης από τους βιολογικούς γονείς.

Καθοριστικό ρόλο παίζουν σε κάθε περίπτωση η ποιότητα των πραγματικών σχέσεων μέσα στην οικογένεια, η δημιουργία κλίματος ασφάλειας και εμπιστοσύνης, η ελεύθερη έκφραση των συναισθημάτων, τα ανοικτά κανάλια επικοινωνίας. Η καθολική αποδοχή του παιδιού από τους γονείς, η αποδοχή δηλαδή της καταγωγής του, της ταυτότητας του, των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του, είναι καθορι-

στικής σημασίας καθώς μέσα από τη δική τους αποδοχή θα μάθει και το ίδιο να τους βλέπει σαν τους πραγματικούς και αληθινούς του γονείς.

Σε αυτό το πλαίσιο η αντιμετώπιση του ζητήματος της υιοθεσίας στο σωστό χρόνο και με τρόπους που ταιριάζουν στην ιδιοσυγκρασία και στην γνωστική ανάπτυξη του παιδιού, μπορεί να γίνει πολύ αποτελεσματικά. Σε κάθε περίπτωση ο τρόπος που το αντιμετωπίζουν οι ίδιοι οι θετοί γονείς θα καθορίσει και τον τρόπο που θα ακούσουν και θα αντιμετωπίσουν όλο αυτό και τα παιδιά.

Λόγω των πολιτισμικών προκαταλήψεων οι οποίες επισημάνθηκαν και νωρίτερα, οι θετοί γονείς πιθανά να έχουν την αίσθηση ότι μιλώντας στο παιδί για την υιοθεσία, φέρνουν «άσχημα μαντάτα». Οι λόγοι μπορεί να είναι ότι φοβούνται μήπως το παιδί απογοητευτεί, πληγωθεί, μήπως απορρίψει τους ίδιους, γίνει επιθετικό και ανυπάκουο, μήπως τους εγκαταλείψει κάποια στιγμή και αναζητήσει τη βιολογική του οικογένεια, φόβος των επιπτώσεων της συνειδητοποίησης της διαφορετικότητας του. Σε κάθε περίπτωση ο θετός γονέας είναι σημαντικό να αναγνωρίσει τα συναισθήματα και να διαχειριστεί τους φόβους του. Η αποκάλυψη της ιστορίας του παιδιού και η περιγραφή της πορείας του προς τη νέα του οικογένεια αποτελούν μέρη που θα χτίσουν την ταυτότητα του και θα δημιουργήσουν πλαίσιο ασφάλειας και εμπιστοσύνης για το υγιές μεγάλωμα του. Ο γονιός είναι σημαντικό να ακολουθεί την καθοδήγηση του παιδιού, δεν παίρνει αυθαίρετα πρωτοβουλία για μια συζήτηση, αλλά αφήνει τις ερωτήσεις του παιδιού να υποδείξουν τι είναι έτοιμο να ενσωματώσει και να καταλάβει.

Αξίζει να επισημανθεί στο σημείο αυτό πόσο σημαντικό είναι να κατανοήσουν οι θετοί γονείς ότι όλα τα παιδιά, βιολογικά και υιοθετημένα, έχουν στο μυαλό τους εξιδανικευμένους, φανταστικούς γονείς. Πρόκειται για φαντασιώσεις που έχουν οι πάντες κάποια στιγμή κατά τη διάρκεια του μεγάλωματος τους. Πρόκειται για μηχανισμούς άμυνας που χρησιμοποιεί το παιδί για να τα βγάλει πέρα με τις ματαιώσεις και τις απογοητεύσεις, όταν οι γονείς θέτουν όρια προκαλώντας την οργή και την απογοήτευση του. Η σκέψη από τη μεριά του παιδιού ότι κάπου εκεί έξω είναι ένας ιδανικός μπαμπάς και μια ιδανική μαμά, που δεν θα του χαλούσαν ποτέ χατίρι, τα ανακουφίζει προσωρινά. Με αυτήν ακριβώς την απόρριψη έρχονται αντιμέτωποι όλοι οι γονείς και το σημαντικό σε αυτή τη φάση είναι να συνειδητοποιήσουν οι θετοί γονείς ότι η απόρριψη αυτή δεν είναι προσωπική αλλά συνδέεται με μια φυσιολογική φάση ανάπτυξης και δόμησης της ταυτότητας του παιδιού.

Σε καμία περίπτωση η υιοθεσία δεν είναι αυτομάτως προβληματική για γονείς και παιδιά. Αντίθετα, όπως έχει ήδη τονιστεί, σε ένα περιβάλλον ενίσχυσης της αυτοεκτίμησης, γεμάτο έγνοια και θερμή γονεϊκή φροντίδα, τα υιοθετημένα παιδιά μπορούν να αισθάνονται, αγαπητά, ασφαλή και αποδεκτά χωρίς όρους, να νιώθουν άνετα γνωρίζοντας ότι είναι υιοθετημένα και ελεύθερα να εξερευνήσουν το παρελθόν με τρόπο που δεν απειλεί τη σχέση τους με τους γονείς, ή τη θέση που κατέχουν στις θετές τους οικογένειες. Για την δόμηση της ταυτότητας τους είναι σημαντική αυτή ακριβώς η αίσθηση της ασφάλειας και της εμπιστοσύνης (Watkins & Fisher, 2007).

Ταυτότητα

Η αναζήτηση και διαμόρφωση της προσωπικής ταυτότητας αποτελεί κυρίαρχο στοιχείο της εφηβείας, η διαδικασία δόμησης της ωστόσο, ξεκινάει πολύ νωρίτερα. Η ταυτότητα αναφέρεται στις ψυχικές δυνάμεις που κρατούν την προσωπικότητα ενωμένη σε μια συγκεκριμένη στιγμή αλλά και μακροπρόθεσμα. Η ταυτότητα συγκροτείται κατά τη διάρκεια της παιδικής ηλικίας μέσα από ταυτίσεις που δεν είναι απλώς μιμήσεις ανθρώπων που είναι σημαντικοί, είτε στην πραγματικότητα είτε στη φαντασίωση. Οι ταυτίσεις εσωτερικεύονται και ενώνονται με τα ήδη υπάρχοντα μέρη της προσωπικότητας. Ενώ όμως οι ταυτίσεις είναι θεμέλιοι λίθοι της ταυτότητας, η ταυτότητα δεν είναι το άθροισμα των ταυτίσεων. Η ταυτότητα αναπτύσσεται σε κάτι που καταλήγει να χαρακτηρίζει την ατομικότητα ενός ανθρώπου και είναι αυτή που διαφοροποιεί ένα άτομο από όλα τα άλλα στον κόσμο.

Η απόκτηση της ταυτότητας γίνεται εφικτή μέσα από μια διαδικασία τροποποιήσεων και αλλαγών στη σχέση των εφήβων με τους γονείς τους καθώς και στη σχέση τους με το περιβάλλον. Η εφηβεία είναι μια φάση εξατομίκευσης και σταδιακής απομάκρυνσης από την οικογένεια όπου μια ολόκληρη διαδικασία ταύτισης με σημαντικούς άλλους έρχεται να κυριαρχήσει. Σημαντικοί άλλοι στην εφηβεία χαρακτηρίζονται κυρίως οι φίλοι και γενικότερα η ομάδα των συνομηλίκων. Παράλληλα όμως διάφοροι ενήλικες με τους οποίους οι έφηβοι βρίσκονται σε επαφή, αποτελούν πολύ σημαντικά πρότυπα ρόλων. Στη διαμόρφωση της ταυτότητας τους ιδιαίτερο ρόλο διαδραματίζει η αντίληψη που οι ίδιοι οι έφηβοι έχουν για τις ικανότητες τους, η μοναδικότητα της ταυτότητας και η ανάγκη τους να κατανοήσουν τον κόσμο και να βρουν τη θέση τους σε αυτόν.

Η ζωή είναι μια σειρά από φάσεις όπου η κάθε μία αντιστοιχεί σε ένα συγκεκριμένο αναπτυξιακό στάδιο με ανάλογη ψυχολογική φάση. Στη νηπιακή ηλικία για παράδειγμα, μια φάση είναι η διαδικασία εγκαθίδρυσης της βασικής εμπιστοσύνης. Η εμπιστοσύνη ξεκινάει από τον πρώτο χρόνο της ζωής του βρέφους και προχωρεί στην αυτοπεποίθηση, στη γνώση του εαυτού, στη διαφοροποίηση και στην ικανότητα ανάπτυξης διαπροσωπικών σχέσεων. Βλέπουμε λοιπόν ότι τα βασικά χαρακτηριστικά της που θα οδηγήσουν ένα άτομο στη γνώση του εαυτού με την απαραίτητη εμπιστοσύνη που χρειάζεται τόσο για να στηριχτεί στον εαυτό του όσο και για να σχηματίσει ασφαλείς σχέσεις με τους άλλους, ξεκινούν από τον πρώτο χρόνο της ζωής και σφυρηλατούνται καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του ατόμου. Η σχέση με τη μητέρα στη φάση αυτή είναι σημαντική καθώς με βάση αυτή τη σχέση θα δημιουργηθούν οι βάσεις πάνω στις οποίες το νήπιο θα μπορέσει να συνεχίσει να δημιουργεί με εμπιστοσύνη και άλλες σχέσεις.

Η διάχυση της ταυτότητας, ή η σύγχυση είναι απαραίτητο στάδιο κατά τη διαδικασία ανάπτυξης της ταυτότητας και κάποια μορφή κρίσης στην εφηβεία είναι απαραίτητη για να επιλύσει ο έφηβος το θέμα της ταυτότητας και να αντιμετωπίσει αυτήν ακριβώς την σύγχυση. Είναι η φάση όπου παλαιά πρότυπα διαλύονται ή βρίσκονται σε μετάβαση.

Η διάχυση της ταυτότητας χαρακτηρίζεται από τέσσερα βασικά σημεία:

- A.** Από το πρόβλημα των σχέσεων. Οι έφηβοι, μπορεί να αποφεύγουν τη δέσμευση ή την εμπλοκή σε στενές διαπροσωπικές σχέσεις λόγω του φόβου απώλειας της δικής τους ταυτότητας. Αυτός ο φόβος μπορεί να οδηγήσει σε στερεότυπα σχέσεων, ή στην απομόνωση, ή ακόμη και μέσα από επαναλαμβανόμενες προσπάθειες στην αναζήτηση σχέσεων με «ακατάλληλους» ανθρώπους.
- B.** Από την πιθανότητα σύγχυσης της έννοιας του χρόνου. Οι έφηβοι αδυνατούν να κάνουν σχέδια για το μέλλον ή να αντιληφθούν την έννοια του χρόνου. Αυτό βέβαια σχετίζεται με το άγχος της αλλαγής και της επερχόμενης ενηλικίωσης και συχνά εμπεριέχει και δυσπιστία από την πλευρά των εφήβων για το ότι το πέρασμα του χρόνου θα φέρει αλλαγές. Ενώ παράλληλα εμπεριέχει κι έναν βασανιστικό φόβο ότι μπορεί και να φέρει.
- Γ.** Από τη σύγχυση σε σχέση με την παραγωγικότητα. Οι έφηβοι δυσκολεύονται να εκτιμήσουν τις δυνατότητες τους ρεαλιστικά σε ότι αφορά τη δουλειά, ή το διάβασμα. Και τα δύο αυτά απαιτούν δέσμευση και αμυνόμενοι σε αυτό οι έφηβοι ή αδυνατούν να συγκεντρωθούν ή ασχολούνται με φρενήρη ρυθμό με μία μόνο δραστηριότητα και με τίποτα άλλο.
- Δ.** Από την επιλογή της αρνητικής ταυτότητας. Σύμφωνα με αυτή, οι έφηβοι επιλέγουν μια ταυτότητα η οποία είναι εκ διαμέτρου αντίθετη από αυτή που θα επιθυμούσαν οι γονείς τους. Και ακριβώς αυτό το σημείο χρειάζεται προσοχή διότι συχνά οι έφηβοι κάνουν επιλογές προκειμένου να προκαλέσουν τους γονείς τους.

Τα στάδια αυτά δεν είναι απαραίτητο να συμβαίνουν σε κάθε έφηβο. Ωστόσο η αβεβαιότητα εκτίμησης του εαυτού κάνει τους έφηβους πολύ ευαίσθητους. Δυσκολεύονται να καθορίσουν τι μπορούν να κάνουν, τι θα κάνουν, τι μπορούν να περιμένουν από τον εαυτό τους και από τον έξω κόσμο: τους γονείς, τα αδέρφια τους, τους δασκάλους και τους φίλους.

Όλοι οι έφηβοι χρόνο με το χρόνο, αλλάζουν τάξεις στο σχολείο, αποφοιτούν, αλλάζουν όψη, κούρεμα, βγάζουν σιδεράκια, μακραίνουν, βάφουν τα μαλλιά, ξενυχτούν, πασχίζουν να αποκτήσουν φίλίες και να τις διατηρήσουν, πειραματίζονται, ερωτεύονται, απογοητεύονται, συνδέονται, ή αποσυνδέονται με τους γονείς τους. Κυρίως όμως επιθυμούν να βρουν απαντήσεις γύρω από την ύπαρξη και την ταυτότητα τους.

Ντοκιμαντερ για την εφηβεία: “All that panic”

[All This Panic - Official trailer – YouTube](#)

Παράγοντες από τους οποίους επηρεάζεται η σύσταση της ταυτότητας

Η ταυτότητα, όπως ήδη αναφέρθηκε, διαμορφώνεται σε συνάρτηση με το κοινωνικό πλαίσιο. Το άτομο χρειάζεται την κοινότητα για να αντιληφθεί τον εαυτό του, τη μοναδικότητα και τη διαφορετικότητα του και συγχρόνως να νιώσει ασφάλεια. Ειδικά τα άτομα που έχουν υιοθετηθεί από τις οικογένειες τους

δέχονται επίδραση από τις εξής ομάδες: την θετή οικογένεια, τις αξίες, τα πρότυπα και τους ρόλους των μελών, τη βιολογική οικογένεια και το σχετικό ιστορικό, τα φυσικά χαρακτηριστικά, φυσικές, νοητικές ικανότητες και αδυναμίες, την ομάδα των συνομηλίκων, αξίες, πρότυπα και συμπεριφορές και το κοινωνικό πλαίσιο ιστορικά, πολιτιστικά στοιχεία, έθιμα, συστήματα εξουσίας, κ.λπ..

Συχνά η άποψη ότι τα παιδιά και οι νέοι χρειάζονται κάποιον να τους καθοδηγεί πηγάζει από μια ανάγκη των ενηλίκων. Με τον τρόπο αυτό δεν βοηθάμε καθόλου τη συναισθηματική τους ανάπτυξη. Ενθαρρύνουμε την παθητικότητα τους, γιατί δεν τους προσφέρουμε το κίνητρο να παλέψουν με τις αναπόφευκτες ματαιώσεις της ζωής και να μπορέσουν στη συνέχεια να στηριχθούν στις δυνάμεις τους.

Σημαντική σε όλες τις φάσεις ανάπτυξης του παιδιού είναι η ενίσχυση των δεξιοτήτων του:

Ενίσχυση δεξιοτήτων:

- Η ενίσχυση της αυτοεκτίμησης και της υπευθυνότητας.
- Η καλλιέργεια δεξιοτήτων επικοινωνίας.
- Η ενίσχυση των ικανοτήτων επίλυσης προβλημάτων.
- Η ενίσχυση της διαδικασίας θέσπισης και επίτευξης στόχων.
- Η δημιουργία προϋποθέσεων διαλόγου και η θέσπιση κανόνων για την εξασφάλιση ενός ασφαλούς πλαισίου, αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες που επιδρούν στην ανάληψη ευθύνης και το προετοιμάζουν για την κοινωνικοποίηση του.

Η διεργασία της κοινωνικοποίησης

Θεωρούμε την κοινωνικοποίηση σαν μια διεργασία η οποία δίνει τη δυνατότητα στο παιδί να μεγαλώνει όταν βρίσκεται αντιμέτωπο με μια απόφαση.

- α) Να αντιλαμβάνεται την πραγματικότητα από όσο το δυνατόν περισσότερες όψεις της.
- β) Να συλλέγει και να επεξεργάζεται όλες τις πληροφορίες που είναι σχετικές με τον στόχο του.
- γ) Να εξειδικεύει και να αξιολογεί τις εναλλακτικές πιθανές πηγές δράσης στη βάση των προσωπικών αξιών, κριτηρίων και προτεραιοτήτων που συνδέονται με την ικανοποίηση των προσωπικών αναγκών.
- δ) Να ελέγχει την εναλλακτική λύση που προάγει το προσωπικό μέγαλωμα, σαν άτομο και σαν μέλος της ομάδας (Γκοτζαμάνης, 2014).

Αναζήτηση ριζών

Ως ρίζες νοείται το σύνολο των στοιχείων που αφορούν το περιβάλλον καταγωγής (οικογένεια, τόπος καταγωγής, πολιτισμικά στοιχεία, μεταβιβαζόμενα φυσικά χαρακτηριστικά) και τα οποία ενυπάρχουν στα άτομα αυτούσια, μέσω της επιρροής τους. Τα στοιχεία αυτά ενδέχεται να μην είναι γνωστά (σε συνειδητό επίπεδο) σε όσους έζησαν μακριά από το περιβάλλον καταγωγής τους. Ρίζες δεν είναι μόνο η συγκεκριμένη βιολογική οικογένεια και η καταγωγή, ρίζες είναι και οι δεσμοί με ανθρώπους, τα γεγονότα και τα πράγματα, τα οποία από μια προσωρινή σχέση σημάδεψαν τη ζωή των παιδιών (σημαντικοί άλλοι).

Η περιέργεια για την καταγωγή είναι παγκόσμιο φαινόμενο και χαρακτηριστικό που ενυπάρχει σε κάθε άνθρωπο. Ωστόσο, η ανάγκη κάλυψης της περιέργειας δεν αντιμετωπίζεται από όλους μας με τον ίδιο τρόπο.

Η υιοθεσία τηρείται μυστική αλλά το θετό παιδί μετά την ενηλικίωση του έχει δικαίωμα να αναζητήσει και να πληροφορηθεί τα στοιχεία των βιολογικών του γονέων.

Οι υπηρεσίες οι οποίες έχουν διεκπεραιώσει τις υιοθεσίες διατηρούν αρχείο και φακέλους με όλα τα επίσημα έγγραφα, εκθέσεις καταλληλότητας υποψήφιων θετών γονέων, εκθέσεις κοινωνικής έρευνας φυσικών γονέων, στοιχεία επικοινωνίας, τόπους διαμονής και πληροφορίες αναφορικά με την διαδικασία που ακολουθήθηκε σε κάθε περίπτωση. Ως εκ τούτου, κατόπιν σχετικού αιτήματος, παρέχουν πληροφορίες στο υιοθετημένο άτομο για το ιστορικό του, την περίοδο φιλοξενίας του σε συγκεκριμένη δομή (Κέντρο Βρεφών Μπέρα, Δημοτικό Βρεφοκομείο Άγιος Στυλιανός), και την υιοθεσία του.

Η αρμόδια υπηρεσία αναζητά με διακριτικότητα και εξεμύθεια τη φυσική μητέρα και την οικογένειά της, ανάλογα με το αίτημα του υιοθετημένου.

Εφόσον εντοπιστεί, ακολουθεί προετοιμασία για όλα τα εμπλεκόμενα μέλη για την επικείμενη μεταξύ τους συνάντηση. Οι κοινωνικοί λειτουργοί διευκολύνουν και υποστηρίζουν την πρώτη επικοινωνία με τις φυσικές οικογένειες και για το διάστημα που χρειάζονται υποστήριξη ενώ παρέχεται και συμβουλευτική υποστήριξη, εφόσον χρειαστεί, στο υιοθετημένο άτομο σε αυτή τη ευαίσθητη περίοδο της ζωής του, και ιδιαίτερα στην περίπτωση αδυναμίας της φυσικής μητέρας να ανταποκριθεί στο αίτημα του για επικοινωνία.

Παράλληλα πραγματοποιούνται συναντήσεις με τους φυσικούς γονείς για την καλύτερη δυνατή διαχείριση των συναισθημάτων τους στη συγκεκριμένη φάση.

Προτεινόμενη κινηματογραφική ταινία

LION (2016)

Πρόσβαση σε εξειδικευμένες υπηρεσίες μετά την υιοθεσία

Αναγνωρίζονται ως εξειδικευμένες οι εξής υπηρεσίες:

- α.** Η Διεύθυνση Κοινωνικής Μέριμνας κάθε Περιφέρειας για τις Περιφερειακές Ενότητες που ανήκουν στη χωρική τους αρμοδιότητα. Ειδικά για την Περιφέρεια Αττικής, η Διεύθυνση Κοινωνικής Μέριμνας του Κεντρικού Τομέα και οι Διευθύνσεις Δημόσιας Υγείας και Κοινωνικής Μέριμνας κάθε Περιφερειακής Ενότητας αυτής.
- β.** Ο Ελληνικός Κλάδος της Διεθνούς Κοινωνικής Υπηρεσίας, με έδρα την Αθήνα, για τις διακρατικές υιοθεσίες.
- γ.** Τα Κέντρα Κοινωνικής Πρόνοιας Περιφερειών και τα Δημοτικά Βρεφοκομεία μόνο για τα παιδιά που έχουν υπό την προστασία τους και για τα οποία αποδεδειγμένα δεν μπορούν να υιοθετηθούν στο εσωτερικό της χώρας.

Οι ανωτέρω φορείς είναι αναγνωρισμένοι ως εξειδικευμένοι για τη διενέργεια διακρατικών και διεθνών υιοθεσιών με τους ειδικούς περιορισμούς της ανωτέρω περίπτωσης. Ο «Οργανισμός του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης», το Τμήμα Αναδοχής και Υιοθεσίας της Δ/σης Προστασίας Παιδιού και Οικογένειας της Γενικής Δ/σης Κοινωνικής Αλληλεγγύης είναι αρμόδιο:

- Για την παρακολούθηση, τον έλεγχο και την εποπτεία των ως άνω αναγνωρισμένων Υπηρεσιών για την τέλεση διακρατικών και διεθνών υιοθεσιών.
- Για την συνεργασία με τις αντίστοιχες αρχές του εξωτερικού για την τέλεση διακρατικών υιοθεσιών και
- Για την εκτέλεση των λειτουργιών της Κεντρικής Αρχής Διακρατικών Υιοθεσιών, που προβλέπονται από τα άρθρα 15 έως 21 της Σύμβασης της Χάγης του 1993 για την προστασία των παιδιών και τη συνεργασία σχετικά με τη διακρατική υιοθεσία οι οποίες παραμένουν στο Τμήμα Αναδοχής και Υιοθεσίας.

Οι αρμοδιότητες του Τμήματος Υιοθεσιών, Αναδοχών, Κεντρική Αρχή Διακρατικών Υιοθεσιών, σύμφωνα με το άρθρο 37 του Οργανισμού του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΠΔ 113/2014) είναι:

Η εισήγηση και η υλοποίηση πολιτικών και κατευθυντήριων γραμμών σχετικά με τον θεσμό της υιοθεσίας και αναδοχής ανηλίκων.

Η παρακολούθηση, ο έλεγχος και η εποπτεία των φορέων που τελούν εθνικές υιοθεσίες και αναδοχές.

Η παρακολούθηση, ο έλεγχος και η εποπτεία των αναγνωρισμένων ως ειδικευμένων Υπηρεσιών και Οργανώσεων για τη διεξαγωγή διακρατικών και διεθνών υιοθεσιών.

Η προετοιμασία, επεξεργασία και υποβολή προς υπογραφή σχεδίων διμερών συμφωνιών με άλλα Συμβαλλόμενα κράτη.

Η συνεργασία με αντίστοιχες Κεντρικές Αρχές Διακρατικών Υιοθεσιών άλλων χωρών για τη διασφάλιση της προστασίας των παιδιών και την επίτευξη των στόχων της Σύμβασης της Χάγης για τη διακρατική υιοθεσία.

www.ypes.gr

6. Μέθοδοι και εργαλεία εκπαίδευσης για την κατανόηση της ύλης

Προτεινόμενες δραστηριότητες

Προτεινόμενη άσκηση για τα παιδιά:

Στόχοι: Να δοθεί έμφαση στις θετικές εμπειρίες των παιδιών.

Μπορούν οι ίδιοι οι γονείς να ρωτούν τα παιδιά τους κάθε βράδυ:

Τι καλό συνέβη σήμερα;

Άσκηση για την ταυτότητα

Ποιος είμαι (Άσκηση για τα παιδιά 6-13 ετών)

Αν ήμουν...

Χρησιμοποίησε τη φαντασία σου για να μεταμορφωθείς σε ό,τι θέλεις.

Αν ήμουν λουλούδι θα ήθελα να ήμουν...

Γιατί...

Αν ήμουν ζώο θα ήθελα να ήμουν...

Γιατί...

Αν ήμουν πουλί θα ήθελα να ήμουν...

Γιατί....

Αν ήμουν έντομο θα ήθελα να ήμουν...

Γιατί....

Αν ήμουν δέντρο θα ήθελα να ήμουν ...

Γιατί...

Αν ήμουν έπιπλο θα ήθελα να ήμουν ...

Γιατί...

Αν ήμουν μουσικό όργανο θα ήθελα να ήμουν...

Γιατί...

Αν ήμουν κτίριο θα ήθελα να ήμουν...

Γιατί...

Αν ήμουν ξένη χώρα θα ήθελα να ήμουν...

Γιατί...

Αν ήμουν παιχνίδι, θα ήθελα να ήμουν...

Γιατί...

Αν ήμουν φαγητό θα ήθελα να ήμουν...

Γιατί...

Αν ήμουν χρώμα θα ήθελα να ήμουν...

Γιατί...

Αν ήμουν βιβλίο θα ήθελα να ήμουν...

Γιατί...

Αν ήμουν ρούχο θα ήθελα να είμαι...

Γιατί...

Αν ήμουν ώρα θα ήθελα να ήμουν...

Γατί...

Αν ήμουν μήνας θα ήθελα να είμαι...

Γατί...

Αν ήμουν μέρα θα ήθελα να ήμουν...

Γατί...

Αν ήμουν αριθμός θα ήθελα να ήμουν...

Γατί...

Αν ήμουν συναίσθημα θα ήθελα να είμαι...

Γατί...

Ποιες τρεις μεταμορφώσεις σου αρέσουν περισσότερο;

1.....

2.....

3.....

Ποιο πλεονέκτημα θα είχες με αυτές τις μεταμορφώσεις;

1.....

2.....

3.....

Παραμύθια για παιδιά

- Η μεγάλη καφετιά αρκούδα βρήκε την ευτυχία. Έρη Ρίτσου, Εκδόσεις Κέδρος.
- Το δίκροκο αυγό. Λότη Πέτροβιτς Ανδρουτσοπούλου, Εκδόσεις Πατάκης.
- Κάποιος να με αγαπάει. Μτφ Φίλιππος Μανδηλαράς, Εκδόσεις Πατάκης.
- Η ιστορία του Ερνέστου. Κόμπανυ Μ., Εκδόσεις Πατάκης.
- Θα σ' αγαπώ ό,τι κι αν γίνει. Glori Debi, Εκδόσεις Πατάκης.

Αυτοαξιολόγηση των συμμετεχόντων

- Ποιο ήταν το πιο σημαντικό από όλα όσα μελέτησα και για ποιους λόγους;
- Σε ποια σημεία χρειάζομαι περισσότερη εμβάθυνση;
- Ποιες είναι οι ανησυχίες που μου δημιουργήθηκαν διαβάζοντας την ενότητα;
- Ποια θεωρώ ότι είναι τα δυνατά μου σημεία αναφορικά με την ανατροφή του παιδιού;

Σύνοψη

Στην παρούσα ενότητα παρουσιάστηκαν ζητήματα αναφορικά με την ενημέρωση του παιδιού για την προέλευση του και την υιοθεσία. Αναλύθηκαν οι παράγοντες οι οποίοι επιδρούν στην σύσταση της ταυτότητας του παιδιού. Δόθηκε έμφαση στη σημασία της διαδικασίας αναζήτησης ριζών και περιγράφηκε η διαδικασία πρόσβασης σε εξειδικευμένες υπηρεσίες μετά την υιοθεσία.

Προτεινόμενη βιβλιογραφία και παραπομπές στο διαδίκτυο για περαιτέρω εμβάθυνση

Γκοτζαμάνης, Κ. (2014). *Μεγαλώνοντας με το παιδί μου*. Εκδόσεις Πατάκης.

Πουλόπουλος, Χ. & Τσιάντης, Ι (επιμ.) (2000). Εκπαιδευτικό Υλικό Αγωγής Υγείας για παιδιά 11 –14 ετών, με θέμα: «Διαπροσωπικές Σχέσεις και Ψυχική Υγεία». Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων

Τσιάντης, Γ. & Μανωλόπουλος, Σ. (1986). *Σύγχρονα Θέματα Παιδοψυχιατρικής*. Εκδόσεις Καστανιώτης.

Watkins, M. & Fisher, S. (2007). *Μιλώντας με μικρά παιδιά για την υιοθεσία τους*. Εκδόσεις Gema.

www.kvmhtera.gr

www.child.org.cy

<https://schoolpress.sch.gr/1gymrethymnou/%CE%B7-%CF%87%CE%B1%CF%81%CF%84%CE%B1-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%89%CE%BC%CE%B1%CF%84%CF%89%CE%BD-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%80%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B9%CE%BF%CF%85/>

Θεματική Ενότητα ΣΤ:

**Φροντίδα παιδιών με αυξημένες ανάγκες στην υγεία,
αναπηρία, με εμπειρία κακοποίησης κ.λπ.
Διαπολιτισμικά ζητήματα.**

1. Υποενότητες

- ➔ Φροντίδα παιδιών με αυξημένες ανάγκες στην υγεία
- ➔ Παιδιά με αναπηρία
- ➔ Η επίδραση της ύπαρξης παιδιού με αναπηρία στην οικογένεια
- ➔ Παιδιά με εμπειρία κακοποίησης
- ➔ Στάσεις – αντιλήψεις της ευρύτερης οικογένειας
- ➔ Προσδοκίες
- ➔ Τροποποιήσεις και προσαρμογές στο φυσικό περιβάλλον
- ➔ Διάλογος και εναλλακτικές δραστηριότητες
- ➔ Συνεργασία με ειδικούς και υπηρεσίες
- ➔ Διαπολιτισμικά ζητήματα
- ➔ Ο πολιτισμός και η ταυτότητα
- ➔ Τεκμήρια ζωής - Βιβλίο ζωής

2. Σύντομη Εισαγωγή

Η υιοθεσία παιδιού με αυξημένες ανάγκες στην υγεία, με αναπηρία, εμπειρία κακοποίησης ή με διαφορετική πολιτισμική προέλευση από εκείνη των θετών γονέων του είναι όμοια με την υιοθεσία παιδιού τυπικής ανάπτυξης και ίδια πολιτισμική προέλευση, με επιπλέον ιδιαίτερες προκλήσεις αλλά και ικανοποιήσεις.

Αυτές οι ιδιότητες του παιδιού είναι ανεξάρτητες και δεν επηρεάζουν τις βασικές βιολογικές, συναισθηματικές και κοινωνικές ανάγκες του, οι οποίες είναι απαραίτητο να καλυφθούν προκειμένου, όπως κάθε παιδί χωρίς αυτές, να εξελιχθεί σε ικανό και υπεύθυνο ενήλικα. Εξάλλου, όλα τα παιδιά συναντούν καταστάσεις που τα απογοητεύουν, τα στεναχωρούν ή και τα συγκλονίζουν, γεγονότα που προκαλούν ματαιώσεις και πλήγματα στις προσδοκίες τους, όλα βιώνουν απώλειες, αποτυχίες και εμπόδια στην ικανοποίηση των αναγκών τους.

Τα στοιχεία που διακρίνουν την υιοθεσία παιδιού με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά δεν είναι ευκαταφρόνητα. Διακρίνεται από τη φροντίδα που καταβάλουν και τα μέτρα που παίρνουν οι γονείς για την επαρκή εξυπηρέτηση των ειδικών αναγκών του και από την έγνοια και τις προσπάθειες που αναλαμβάνουν για την αποδοχή και την ένταξη του στο κοινωνικό περιβάλλον. Διακριτή είναι και η ικανοποίηση που οι θετοί γονείς απολαμβάνουν παρατηρώντας την ανάπτυξη των δεξιοτήτων του, διαπιστώνοντας πρόοδο, η οποία μεγεθύνεται από την αντίστοιχη ικανοποίηση των παιδιών για τα μικρά – μεγάλα επιτεύγματα τους. Εκείνοι που υιοθετούν παιδί με διαφέρουσα πολιτισμική προέλευση έχουν αντίστοιχη έγνοια για την αποδοχή και την ομαλή ένταξη του στο σχολικό, και το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον.

Οι απόψεις και οι ιδέες που διατυπώνονται στην παρούσα ενότητα αντλούν από το βιοψυχοκοινωνικό μοντέλο της υγείας, το κοινωνικό μοντέλο της αναπηρίας, και τις προσεγγίσεις της κοινωνικής εργασίας των δυνατών σημείων, των ίσων ευκαιριών και της μη διάκρισης.

Λέξεις κλειδιά:

υιοθεσία παιδιού με αναπηρία, υιοθεσίες παιδιών με αυξημένες ανάγκες στην υγεία, διακρατικές υιοθεσίες.

3. Προσδοκώμενα αποτελέσματα

Οι υποψήφιοι θετοί γονείς που θα διδαχθούν αυτήν την ενότητα αναμένεται:

- Να γνωρίσουν περισσότερα σχετικά με την ετερότητα και τη μοναδικότητα κάθε παιδιού προκειμένου να αισθανθούν άνεση και ικανότητα να υιοθετήσουν παιδί με ειδικές ανάγκες.
- Να αντιληφθούν την έννοια και τη σημασία της ταυτότητας και ζητήματα που σχετίζονται με τη συγκρότηση της νέας μετά την τεκνοθεσία.
- Να κατανοήσουν ζητήματα σχετικά με τις διακρίσεις εις βάρος των παιδιών και των νέων με αναπηρία και διαφορετική εθνοτική ή πολιτισμική προέλευση.
- Να κατανοήσουν περισσότερα σχετικά με την ποικιλομορφία, την ισότητα και την ένταξη/ συμπερίληψη στην τυπική εκπαίδευση παιδιών με ιδιαίτερες ανάγκες, αναπηρία και προέλευση από αλλοδαπούς γονείς.
- Να αποκτήσουν εμπιστοσύνη ότι μπορούν να αναζητήσουν και να αξιοποιήσουν πόρους και να απευθυνθούν για συνεργασία με ειδικούς και οργανισμούς.
- Να κατανοήσουν περισσότερα σχετικά με μεθόδους επικοινωνίας με παιδιά και νέους με ειδικές ανάγκες.
- Να αντιληφθούν την αξία της διαφύλαξης σημαντικών αντικειμένων του θετού παιδιού (Κουτί Αναμνήσεων) και της από κοινού με αυτό δημιουργίας ενός Βιβλίου της Ζωής του.

4. Στόχοι

Σκοπός της ενότητας αυτής είναι να αναδείξει πως η αποδοχή και η προσαρμογή στη διαφορετικότητα των θετών παιδιών μετατρέπει γενικότερες πεποιθήσεις που θεωρούν τη διαφορετικότητα ως πιθανό

κοινωνικό, πολιτισμικό κίνδυνο, στην πρόσληψη της ως παράγοντα προστασίας για τα παιδιά και τους εφήβους.

Αναδεικνύει το μεγαλείο της επιθυμίας και δέσμευσης των θετών γονέων να κατανοήσουν, να διαπαιδαγωγήσουν και να στηρίξουν, όποια κι αν είναι η συνθήκη ζωής, οι ιδιαίτερες ανάγκες σε σωματικό, ψυχικό και συναισθηματικό επίπεδο, ή η καταγωγή τους.

Υποστηρίζει ότι τα παιδιά με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά έχουν το θεμελιώδες δικαίωμα να ζουν και να συμμετέχουν στα ίδια πλαίσια, περιβάλλοντα, προγράμματα σπιτιού/διαβίωσης, εκπαίδευσης, υγείας, ψυχαγωγίας με τα παιδιά χωρίς αυτά τα χαρακτηριστικά.

Αυτό σημαίνει ότι τα πλαίσια, τα περιβάλλοντα, τα προγράμματα στα οποία τα παιδιά με ιδιαίτερες ανάγκες ή αναπηρίες μεγαλώνουν, μαθαίνουν, ζουν, παίζουν, απασχολούνται και περνούν τον ελεύθερο χρόνο τους πρέπει στο μέγιστο βαθμό να είναι τα ίδια με εκείνα στα οποία κινούνται και συμμετέχουν τα παιδιά χωρίς ιδιαίτερες ανάγκες ή αναπηρία.

Επίσης, η ενότητα στοχεύει να παρακινήσει τους υποψήφιους θετούς γονείς να στοχαστούν και να μοιραστούν αντιλήψεις και στάσεις αναφορικά με την αναπηρία και τις προκλήσεις και ανάγκες που προκύπτουν στο πλαίσιο της στήριξης ενός παιδιού με αναπηρία να μάθει πως να διευρύνει το επίπεδο αυτονομίας στη ζωή του.

Αναδεικνύει πως οι τεκνοθεσίες παιδιών με εμπειρίες κακοποίησης πραγματώνουν τη θέση πως όλα τα παιδιά είναι πάνω από όλα παιδιά, αφού τους «δίδουν» οικογένεια, ένα πλαίσιο μέσα στο οποίο νιώθουν ασφαλή να εκφράσουν τα θέλω τους, να καταλάβουν τι τους έχει συμβεί, να γνωρίσουν τη μοναδική ιστορία τους, να εκφράσουν την ανάγκη τους για αναγνώριση και να ανασυγκροτηθούν, όταν έχουν υποφέρει πάρα πολύ.

Ένα ακόμη στόχος της ενότητας είναι να δείξει πως η επιτέλεση διακρατικών υιοθεσιών και υιοθεσιών παιδιών με διαφορετική πολιτισμική προέλευση κάνει πράξη τη θέση «αγαπάμε όλα τα παιδιά του κόσμου», αφού μαθαίνουμε να τα κατανοούμε, να δημιουργούμε δεσμό μαζί τους, να τα ανατρέφουμε και να τα διαπαιδαγωγούμε. Και πως αυτή η μορφή τεκνοθεσίας μέσα από το σεβασμό στη διαφορετικότητα και τον κοινωνικό δεσμό, συμβάλει στη μεγιστοποίηση υφιστάμενων και τη δημιουργία νέων κοινωνικών αξιών.

5. Ανάλυση της θεματικής ενότητας

Φροντίδα παιδιών με αυξημένες ανάγκες στην υγεία

Τα προβλήματα υγείας μπορεί να αφορούν όλα τα μέλη, τα όργανα και όλες τις λειτουργίες του σώματος. Μπορεί να είναι συγγενή, επίκτητα, καταληκτικά, οξεία ή χρόνια με ώσεις επιδείνωσης και περιόδους ύφεσης.

Οι ψυχικές διαταραχές περιλαμβάνουν διαταραχές συμπεριφοράς που χαρακτηρίζονται από δυσάρεστη, ενοχλητική, επιθετική και αντικοινωνική συμπεριφορά, συναισθηματικές διαταραχές, όπως άγχος, κατάθλιψη και εμμονές και διαταραχή έλλειψης προσοχής και υπερκινητικότητας που χαρακτηρίζεται από την αδυναμία εστίασης σε καθήκοντα ή ελέγχου των παρορμήσεων, και ανησυχία.

Οι δυο ομάδες προβλημάτων, σωματικής και ψυχικής υγείας περιλαμβάνουν μια μεγάλη ποικιλία μορφών, έντασης, εκφάνσεων και έκβασης. Συνοδεύονται από έντονη αγωνία, εντατική ενασχόληση με τη διαχείριση των συμπτωμάτων και διαχείριση των επιπτώσεων τους στη ψυχική σφαίρα και την ποιότητα ζωής του παιδιού και των οικείων του.

Τα άρρωστα παιδιά τείνουν να εκλαμβάνονται ως ευάλωτα, ενώ αν εμφανίζουν ψυχική διαταραχή μπορεί να θεωρούνται και επικίνδυνα. Οι στάσεις απέναντι τους ποικίλουν, στάση κατανόησης προστασίας – υπερπροστασίας, στάση αποφυγής ή απόρριψης, στάση λύπης, ή στάση εστίασης σε ικανότητες.

Το άρρωστο παιδί, ιδίως εκείνο με ασθένεια βαριάς πρόγνωσης, στην προσπάθεια του να αντισταθεί στην αγωνία του απορρίπτει την αρρώστια του, διαχωρίζει τον εαυτό του από αυτήν και το πάσχον μέρος από το υπόλοιπο υγείας. Μεταθέτει την αγωνία σε κάποιο άλλο θέμα και αποσιωπά το φόβο του και την αβεβαιότητα του προστατεύοντας τον εαυτό του από αυτά. Το ίδιο δεν μπορεί να μιλήσει όταν οι ενήλικοι γύρω του σιωπούν και οι γονείς δεν μπορούν να μοιραστούν μαζί του την αλήθεια. Όμως η σιωπή το σπρώχνει σε απομόνωση, που βιώνεται ως εγκατάλειψη από αυτούς που αγαπά.

Η εμπιστοσύνη στον γιατρό βασικής ειδικότητας και το ιατρονοσηλευτικό προσωπικό της μονάδας παρακολούθησης της κατάστασης της υγείας του παιδιού έχει καθοριστική σημασία. Επηρεάζεται από τη στάση του απέναντι στο παιδί και τους γονείς, η οποία εξαρτάται από τις γενικότερες αντιλήψεις του για την ασθένεια. Αν θεωρεί την ασθένεια ως οργανική δυσλειτουργία αντιλαμβάνεται το άρρωστο παιδί ως «βιολογικό περιστατικό» («ένα άσθμα»). Ενώ αν την θεωρεί βιοψυχοκοινωνική περίσταση εστιάζει στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του παιδιού, τον τρόπο που αντιμετωπίζει τα συμπτώματά του, στη σχέση με το ιατρικό νοσηλευτικό προσωπικό («είναι ο/η -όνομα- με -.....-»).

Η υποστήριξη στα διαστήματα νοσηλείας και η κατ' οίκον θεραπεία συνοδεύεται από υποστήριξη στη χρόνια θλίψη που βιώνει το παιδί για την απώλεια της ακεραιότητας και της αυτονομίας του. Επίσης συνοδεύεται από εγρήγορση για την αντιμετώπιση ή υποβοήθηση στη κάλυψη παράπλευρων απωλειών όπως της επαφής με ομήλικους, της διαχείρισης νέων περιορισμών από επιδείνωση συμπτωμάτων, διακοπή φοίτησης ή ασταθή πρόσβαση στο σχολείο ή το κέντρο ημέρας, ή επανασύνδεση ύστερα από μεγάλες περιόδους ασθένειας, ή μετάβαση από το σχολείο που λειτουργεί στο νοσοκομείο στο σχολείο της γειτονιάς. Η επιτυχής επανασύνδεση, προϋποθέτει προετοιμασία του ίδιου, των γονέων, των συμμαθητών και του προσωπικού του σχολείου. Κλίμα υποδοχής και διάθεση να γίνουν απαραίτητες τροποποιήσεις.

Η αντοχή της οικογένειας στις στρεσογόνες συνθήκες που αντιμετωπίζει, επηρεάζεται από χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των γονέων (υψηλή αυτοεκτίμηση, διεκδικητικότητα, δυνατότητα έκ-

φρασης συναισθημάτων, ευελιξία προσαρμογής σε αλλαγές), το βαθμό συνοχής της οικογένειας (ορι-
οθέτηση ρόλων με αμοιβαιότητα, συμπληρωματικότητα και υπευθυνότητα, απουσία έντονων συγκρού-
σεων) και τη διαθεσιμότητα υποστηρικτικού δικτύου (μέλη ευρύτερης οικογένειας, πόροι για αμοιβές
βοηθού νοσηλείας και φροντίδας κ.ά.).

Παιδιά με αναπηρία

Η αναπηρία είναι αποτέλεσμα οργανικών και περιβαλλοντικών αιτιών που δημιουργούν ένα σύνολο
εμποδίων σε σημαντικές περιοχές της ζωής όπως, η αυτοεξυπηρέτηση, η απασχόληση, η εκπαίδευση
και γενικά η κοινωνική συμμετοχή (WHO, 2002). Εκ γενετής ή επίκτητες βλάβες σε σωματικές, ψυχικές
ή πνευματικές ικανότητες επιδρούν στην ικανότητα των ατόμων να αναλάβουν μόνα, και να τα βγάλουν
πέρα με ένα μέρος ή με το σύνολο των λειτουργικών αναγκών τους.

Τα άτομα με αναπηρία παρουσιάζουν μειωμένες ικανότητες μέσα στο πλαίσιο στο οποίο ζουν, οι
οποίες συνδυάζονται με περιορισμούς που υπάρχουν σε αυτό. Ένα τυφλό παιδί δεν μπορεί να κινηθεί
στη γειτονιά του, όπου δεν υπάρχει πεζοδρόμιο ή το πεζοδρόμιο δεν έχει πλακόστρωση με οδηγούς της
διαδρομής του.

Παρότι μορφές προσωρινής ή και μόνιμης σοβαρής αναπηρίας ύστερα από τροχαία, προβλήματα
υγείας όπως, εγκεφαλικά επεισόδια, ορισμένα αυτοάνοσα νοσήματα, ατυχήματα ή συμπλοκές, είναι συ-
νήθεις και οι περισσότεροι έχουν γνωριστεί ή συναντηθεί με πρόσωπα σε αυτήν τη θέση, παγιωμένες
αντίληψεις βασισμένες σε «βιολογικές» (κληρονομικότητα) και ηθικές απόψεις παραμένουν ισχυρές. Η
σύγχρονη αντίληψη εκλαμβάνει την αναπηρία ως μια συνθήκη της ζωής, σοβαρό τραυματικό γεγονός
αλλά διαχειρίσιμο. Εστιάζει στην αξιολόγηση των επιδράσεων της αναπηρίας στην ανάπτυξη και τη συ-
μπεριφορά σε συνάρτηση με την ηλικία εμφάνισης, το βαθμό στον οποίο είναι εμφανής και τις συνθήκες
στο περιβάλλον όπου ζει.

Παρότι η κατάταξη των παιδιών με αναπηρία σύμφωνα με κοινά, γενικά χαρακτηριστικά (νοητική
υστέρηση, εξελικτική διαταραχή, εγκεφαλική παράλυση, κώφωση, κ.ά.) εξυπηρετεί διαδικασίες διάγνω-
σης, δεν εξυπηρετεί το έργο των θετών γονέων τους. Αντίθετα η διεξοδική και προσεχτική αξιολόγηση
των ικανοτήτων και των δυσκολιών του αποτελεί το απαραίτητο πρώτο βήμα για την αντιμετώπιση των
αναγκών του. Η αξιολόγηση των γνωστικών, λεκτικών, γλωσσικών ικανοτήτων και των ικανοτήτων του
για παιχνίδι, αυτοεξυπηρέτηση, συναισθηματικά και προβλήματα συμπεριφοράς βοηθούν στη διαμόρ-
φωση σχεδίων αντιμετώπισης. Έτσι το σπίτι μπορεί να εξελιχθεί σε πεδίο δοκιμής τρόπων ικανοποίησης
των αναγκών και ευχαρίστησης για το μικρό μεγάλο επίτευγμα. Η κατανόηση ποιές δυσκολίες προκύ-
πτουν ανά τομέα (υγιεινής, διατροφής, ψυχαγωγίας) ή ανάγκη κατευθύνει την αναζήτηση τρόπων και
μέσων αντιμετώπισης τους ακόμη και την κατανομή έργου μεταξύ των φροντιστών.

Τα παιδιά μαθαίνουν εκεί όπου αντιμετωπίζονται οι ειδικές ανάγκες τους, αυτό ισχύει και για το
σχολείο τους. Γι' αυτό τα κριτήρια επιλογής μεταξύ γενικού και ειδικού σχολείου πρέπει να είναι ευ-

κρινή και να επαναξιολογούνται κατά διαστήματα. Το γενικό σχολείο καθώς παρέχει τακτική, πολύωρη εμπειρία συνύπαρξης με παιδιά τυπικής ανάπτυξης, και έκθεση σε ερεθίσματα, επιδρά στην εξέλιξη των μαθητών με αναπηρία, ενώ και οι συμμαθητές εξοικειώνονται με την ετερότητα.

Η κάλυψη των αναγκών ένταξης - συμπερίληψης του παιδιού στο σχολικό και το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον και η εγρήγορση για την προστασία του από δευτερογενές τραύμα, από απόρριψη, περιθωριοποίηση και ενέργειες εκμετάλλευσης από ομήλικους (π.χ. μπουλινγκ) ή ενηλίκους, αποτελεί μείζονα πρόκληση για τους θετούς γονείς.

Η επίδραση της ύπαρξης παιδιού με αναπηρία στην οικογένεια

Οι γονείς στην προσπάθεια τους να προσαρμοστούν στη γέννηση παιδιού με αναπηρία ή τη διάγνωση της αναπηρίας του, βιώνουν έντονα συναισθήματα (σοκ, άρνηση, θλίψη,) και προκλήσεις στο πλαίσιο της αντιμετώπισης της.

Οι γονείς παιδιών με χρόνια ασθένεια ή φυσική αναπηρία βιώνουν περισσότερο στρες, αρνητικά συναισθήματα και θλίψη σε σύγκριση με τους γονείς παιδιών τυπικής ανάπτυξης.

Συμπεράσματα ερευνών έχουν εντοπίσει επιδράσεις της αναπηρίας στην εξέλιξη, την ανάπτυξη και τη λειτουργικότητα της οικογένειας. Πλήττονται πτυχές της συζυγικής σχέσης όπως, η ικανοποίηση, η συνεννόηση – συμφωνία, η συνοχή, η συναισθηματική έκφραση, η επικοινωνία, η πρόσληψη του ρόλου, και η διαχείριση του ελεύθερου χρόνου. Επίσης άλλες έχουν εντοπίσει συνεχή θρήνο, άλλες μόνο την πρώτη περίοδο μετά τη διάγνωση της και άλλες προσαρμογή με σκαμπανεβάσματα.

Ωστόσο, δεν υπάρχει συμφωνία των ευρημάτων, καθώς έχει βρεθεί ότι πολλά ζευγάρια τα καταφέρνουν και πως οι παράγοντες προσωπικότητα, υποστηρικτικό περιβάλλον και επάρκεια διαθέσιμων πόρων ευνοούν την προσαρμογή τους.

Στην Ελλάδα, σε έρευνα της Εταιρείας Προστασίας Σπαστικών που μελέτησε τις επιδράσεις της αναπηρίας του παιδιού στη σχέση των γονέων, πήραν μέρος οι δυο γονείς 70 παιδιών με εγκεφαλική παράλυση (πειραματική ομάδα) και 73 παιδιών τυπικής ανάπτυξης (ομάδα ελέγχου) 4-12 ετών, σύνολο 286 συμμετέχοντες. Σύμφωνα με τα ευρήματα της, οι πλευρές της συζυγικής προσαρμογής παρέμειναν ανεπηρέαστες και η εικόνα αυτή δεν άλλαξε με βάση την ηλικία και τα στάδια ανάπτυξης των παιδιών τους (4-7 και 8-12 ετών). Τα ζευγάρια με παιδί με εγκεφαλική παράλυση συγκρινόμενα με εκείνα παιδιών τυπικής ανάπτυξης είχαν περισσότερα παιδιά, έπαιρναν εξωτερική βοήθεια περισσότερες ώρες και οι μητέρες είχαν μερική απασχόληση. Η συχνότητα διαζυγίων ήταν παρόμοια και στις δύο ομάδες όπως και η σημαντικά μικρότερη συζυγική ικανοποίηση από τις μητέρες (Εταιρεία Προστασίας Σπαστικών, 2012: 60).

Η αναπηρία ενός παιδιού επηρεάζει τους γονείς και τα αδέρφια του χωρίς αναπηρία με διαφορετικούς τρόπους και διαφορετική ένταση στα διαφορετικά στάδια του κύκλου ζωής της οικογένειας και ειδικότερα της ηλικίας των μελών της.

Επιπλέον, οι οικογένειες στην καθημερινή ζωή τους, έχουν να αντιμετωπίσουν την άγνοια και την προκατάληψη απέναντι στη μειονεξία, ιδιαίτερα όταν η μειονεξία δεν είναι ορατή, αλλά το παιδί δεν συμπεριφέρεται με αποδεκτό τρόπο.

Συχνά παιδιά ή νέοι ενήλικες με αναπηρία αντιμετωπίζονται ως «μικρά παιδιά», πολύ νεότερα από τη βιολογική τους ηλικία αλλά και τη νοητική τους δυνατότητα. Το ίδιο συμβαίνει και όταν τυχαίνει να εμπλακούν σε κρούσματα βίας ως θύματα ή θύτες, με αποτέλεσμα να υποτιμώνται οι επιπτώσεις που βιώνουν και να μην παρέχεται κατάλληλη υποστήριξη στα ίδια και τους γονείς.

Η δύναμη των προκαταλήψεων και των προσχηματισμένων αντιδράσεων απέναντι στο εξ ορισμού διαφορετικό, είναι πολύ ισχυρή. Οι λέξεις που χρησιμοποιούμε όταν αναφερόμαστε στον διαφορετικό, καθορίζουν τη στάση που υιοθετούμε απέναντι του καθώς και τον τρόπο με τον οποίο τον αντιμετωπίζουμε σε διαπροσωπικό αλλά και έμμεσο. Η πεποίθηση ότι η κατάσταση της αναπηρίας καθιστά το άτομο ανίκανο παράγει στάση απόρριψης, ή λύπης «σε λυπάμαι», παρακινεί σε υπέρμετρη παρέμβαση για βοήθεια (χωρίς ερώτηση «χρειάζεστε βοήθεια;») ή υπερπροστατευτική στάση. Ομοίως η αντίληψη ότι τα παιδιά με αναπηρία δεν αισθάνονται τον πόνο από κτύπημα, δυνατό σκούνημα, ή ότι αδυνατούν να ελέγξουν τη συμπεριφορά τους, ωθεί σε ελλιπή προσοχή της φυσικής υγείας τους και σε άσκηση υπερβολικού έλεγχου και επίκρισης στη συμπεριφορά τους αντίστοιχα.

Παιδιά με εμπειρία κακοποίησης

Με τον όρο «κακοποίηση παιδιού» ή με τη θεματολογία «κρούσματα βίας σε ανηλίκους» ομαδοποιούνται ποικιλόμορφες και ετερογενείς καταστάσεις βίας, με κρίσιμες επιπτώσεις στη σωματική και την ψυχική υγεία των παιδιών (Αμπατζόγλου, 2009: 197).

Σύμφωνα με την Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας (WHO, 1999) με τον όρο *κακοποίηση παιδιού* αναφερόμαστε σε όλες τις μορφές σωματικής, συναισθηματικής, σεξουαλικής κακοποίησης, παραμέλησης, ή πλημμελούς διαπαιδαγώγησης, ή εμπορικής ή άλλης εκμετάλλευσης, οι οποίες γίνονται στα πλαίσια μιας σχέσης εμπιστοσύνης ή εξουσίας με το παιδί, με αποτέλεσμα την πραγματική ή δυνητική βλάβη στην υγεία του, την επιβίωση, στην ανάπτυξη ή στην αξιοπρέπειά του.

Οι έννοιες, παραμέληση, σωματική, συναισθηματική κακοποίηση και σεξουαλική κακοποίηση ορίζονται ως εξής:

Παραμέληση: Είναι η άρνηση, ή η ανικανότητα από την πλευρά του γονέα ή άλλου φροντιστή να παρέχει τη φροντίδα που απαιτείται για την καλή υγεία και την ανάπτυξη του παιδιού. Ο γονέας ή ο φροντιστής

δεν είναι σε θέση να ικανοποιήσει τις βασικές σωματικές ανάγκες του παιδιού, όπως τη διατροφή, την ένδυση, να του παρέχει ασφαλές περιβάλλον, ή και τις συναισθηματικές ανάγκες, όπως στοργή και προσοχή. Μπορεί επίσης να παρέχει ανεπαρκή επίβλεψη ή/και να το εγκαταλείψει.

Σωματική κακοποίηση: Είναι μια πράξη/ πράξεις από ένα πρόσωπο φροντίδας, που έχει ως αποτέλεσμα ή έχει μεγάλη πιθανότητα να έχει ως αποτέλεσμα τη σωματική βλάβη ή και το θάνατο του παιδιού. Παραδείγματα σωματικής κακοποίησης: κλωτσιές, δάγκωμα, ταρακούνημα, μαχαίρωμα, γρονθοκόπημα.

Συναισθηματική κακοποίηση: Ένα επίμονο ή επαναλαμβανόμενο μοτίβο συμπεριφοράς εκ μέρους του γονέα που περιλαμβάνει απόρριψη, απομόνωση, τρομοκράτηση, ταπείνωση, περιορισμό, έκθεση σε οικογενειακή βία, κατάχρηση ουσιών και συμμετοχή σε εγκληματική δραστηριότητα.

Σεξουαλική κακοποίηση: Διάπραξη παρενόχλησης με επαφή των γεννητικών οργάνων, διείσδυσης, ή άλλες σεξουαλικές πράξεις, με τις οποίες τα παιδιά χρησιμοποιούνται για να προσφέρουν σεξουαλική ικανοποίηση στον δράστη. Αυτός ο τύπος κακοποίησης περιλαμβάνει επίσης σεξουαλική εκμετάλλευση και παιδική πορνογραφία.

Διεθνώς, τα μεγαλύτερα ποσοστά του συνόλου των παραπάνω κρουσμάτων βίας προς τα παιδιά συμβαίνουν μέσα στη φυσική τους οικογένεια και η ενδοοικογενειακή βία έχει άμεση σχέση με την κακομεταχείριση των ανηλίκων.

Οι πράξεις αυτές έχουν μεγάλη πιθανότητα να βλάψουν τη σωματική και ψυχική υγεία του παιδιού. Ειδικότερα η σεξουαλική κακοποίηση και η αιμομικτική της μορφή έχει σοβαρές ψυχολογικές, ιατρικές, νομικές, κοινωνικές και ηθικές προεκτάσεις και συνιστά σημαντικό παράγοντα κινδύνου για εμφάνιση ψυχοπαθολογίας στην ηλικία που συμβαίνει (παιδική, εφηβική) αλλά και στην ενήλικη ζωή.

Οι παράγοντες κινδύνου που σχετίζονται με την εμφάνιση κρουσμάτων βίας εις βάρος ανηλίκων είναι:

- η φτώχεια - η ακραία μορφή της σημειώνει την υψηλότερη συχνότητα
- ο κοινωνικός αποκλεισμός (μέλη μειονοτήτων, Ρομά, μεταναστών)
- η επικράτηση πολιτιστικών συνηθειών - εθίμων (γάμοι σε εφηβική ηλικία)
- η κατάχρηση αλκοόλ από γονείς
- η κατάχρηση ναρκωτικών ουσιών
- η κατάρρευση των οικογενειακών σχέσεων, συζυγική/συντροφική βία - τραυματικά διαπροσωπικά βιώματα
- οι τραυματικές εμπειρίες που οφείλονται σε πολέμους (εκτοπισμοί, ορφάνια, χωρισμός παιδιού από οικογένεια)

- τα φαινόμενα δια-γενεακής βίας μέσα από ενδοοικογενειακούς και εξω-οικογενειακούς κύκλους
- ένα ιστορικό σεξουαλικής κακοποίησης ή σωματικής κακοποίησης
- η φυλάκιση γονέων ή κύριου φροντιστή
- τα προβλήματα ψυχικής υγείας ή νοπτικής υστέρησης.

Ως αποτέλεσμα ενός εκάστου ή και συνδυασμού των παραπάνω παραγόντων, οι φυσικοί γονείς αδυνατούν να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις και τις εντάσεις ή να εξασφαλίσουν τους απαραίτητους πόρους, ή και την «ελπίδα» όπως κάνουν οι πιο προνομιούχοι.

Μερικοί, παρά τις προσπάθειες που καταβάλουν ή και τη συμβολή υπηρεσιών αποτυγχάνουν να φροντίσουν επαρκώς τα παιδιά τους. Ως αποτέλεσμα ολιγωρούν, παραμελούν τις φυσικές και συναισθηματικές ανάγκες τους, γίνονται αυταρχικοί, τιμωρητικοί ή χάνουν πλήρως τον έλεγχο των παρορμήσεων και της συμπεριφοράς τους.

Στις άμεσες επιπτώσεις της βίας ή της παραμέλησης αναγκών επιβίωσης περιλαμβάνονται ενδεχόμενα σοβαρά τραύματα ευάλωτων οργάνων όπως της κεφαλής, η σωματική αναπηρία, ακόμη και ο θάνατος.

Παιδιά που ζουν σε στερημένα περιβάλλοντα και απάνθρωπες συνθήκες, υστερούν σε όλους τους τομείς, διαπροσωπικών σχέσεων, ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης, εκπαίδευσης, κοινωνικής ένταξης συμβατής με την ηλικία τους. Η οξεία έκθεση σε τραυματικές εμπειρίες κακομεταχείρισης και παραμέλησης μπορεί να προκαλέσει διαταραχές συμπεριφοράς ή προσκόλλησης. Ειδικά στη σεξουαλική κακοποίηση τα συμπτώματα είναι μη ειδικά και σχετίζονται με την ηλικία του (εφιάλτες, αποφυγή ενός προσώπου, παρεκκλίνουσες συμπεριφορές, υπερσεξουαλικότητα) που δηλώνουν ψυχική απελπισία.

Η επίδραση της κακοποίησης ποικίλει ανάλογα με:

- τη φύση της κακοποίησης
- το χρόνο τέλεσης της σε σχέση με την ηλικία του παιδιού και τη διάρκεια της
- τη σοβαρότητα της
- τις αντιδράσεις του περίγυρου στο συμβάν/ τα συμβάντα
- το σχέδιο που εκπονήθηκε και τους πόρους που διατέθηκαν από τους ειδικούς κατά την αποκάλυψη - εκτίμηση της τραυματικής εμπειρίας του παιδιού
- την προσωπικότητα και τις εσωτερικές δυνάμεις που διαθέτει το ίδιο για ανάκαμψη (βλ. Ενότητα Γ, υποενότητα: Μηχανισμοί προστασίας, ψυχικής ανθεκτικότητας και ανάκαμψης).

Οι επιπτώσεις στον ψυχισμό των παιδιών συνδέονται με τον κλονισμό της εμπιστοσύνης και της άποψης για την αξία τους και για την αξία των άλλων που επιφέρει η κακομεταχείριση.

Μεγαλώνοντας, στην προσπάθεια τους να δημιουργήσουν σχέσεις με συνομήλικους και ενήλικες δυσκολεύονται ή αδυνατούν να τους εμπιστευτούν, δυσκολεύονται να αναγνωρίσουν τη συναισθηματική τους κατάσταση και να εναρμονιστούν με αυτήν. Άλλοτε είναι υπερβολικά φιλικοί, και άλλοτε απόμακροι, ή αγνοούν τα προσωπικά όρια των άλλων καθώς επιδεικνύουν ή υπερβολική πίεση λόγω ανάγκης, ή επιχειρώντας να αντισταθμίσουν την αίσθηση αδυναμίας εκφράζουν υπεροψία. Πολλά θεωρούν τον εαυτό τους ανίκανο να αγαπηθεί, ή εξόχως «κακό».

Παιδιά με τραυματικές διαπροσωπικές εμπειρίες δυσκολεύονται να αναγνωρίσουν και να ονομάσουν τα συναισθήματά τους, και να αποσυμπιέσουν την αγωνία τους. Η δυσκολία αυτή διαβαθμίζεται ανάλογα με την ηλικία ή και το φύλο τους (τα κορίτσια είναι πιο εξωστρεφή) και επηρεάζεται από το πως έχει εξελιχθεί η διαδικασία που ακολούθησε την αποκάλυψη της κακοποίησης.

Καθώς δεν μοιράζονται το φόβο, την παρατεταμένη πολλές φορές αβεβαιότητα, το θυμό, και το άγχος που τα κυριεύει, εμφανίζουν ακατέργαστη ανησυχία που μπορεί να εκβάλει σε προκλητική συμπεριφορά, δοκιμασία των ορίων των ενηλίκων και επιθετικότητα.

Μεταξύ των δύσκολων συμπεριφορών, η επιθετικότητα είναι εκείνη που αποτελεί μεγάλο θέμα της ανατροφής παιδιών και εφήβων και ειδικά εκείνων με ειδικές ανάγκες. Η επιθετικότητα εκλαμβάνεται ως απειλή και τρομάζει τους γονείς. Γι' αυτό συχνά αναζητούν τρόπους να την υποτιμήσουν, ή να τη συγκαλύψουν αντί να στηρίξουν τα παιδιά να την εκφράσουν με αποδεκτό τρόπο ή να τη διοχετεύσουν σε μια δραστηριότητα.

Τα παιδιά μαθαίνουν να διοχετεύουν την επιθετικότητα με «σωστό» τρόπο, «διδάσκονται» μέσω παραδειγμάτων το μέτρο στο οποίο μπορούν να την εκφράσουν ευθέως και πως να επιδιώκουν την εκτροπή της σε δημιουργικές δραστηριότητες.

Στάσεις – αντιλήψεις της ευρύτερης οικογένειας

Η διερεύνηση των στάσεων απόψεων των μελών της ευρύτερης οικογένειας σχετικά με την απόφαση για την απόκτηση ενός νέου μέλους με ειδικές ανάγκες είναι απαραίτητη, επειδή επιδρούν στη διαμόρφωση των διαπροσωπικών σχέσεων με το παιδί αλλά και μεταξύ τους. Αποσκοπεί στην εξασφάλιση της συναίνεσης και κατ' επέκταση της συμπαράστασης και υποστήριξης, όποτε χρειαστεί μετά την ανάληψη του παιδιού.

Τα μεγαλύτερης ηλικίας άτομα ενδέχεται να διατηρούν παγιωμένες, επιστημονικά ανυπόστατες αντιλήψεις σχετικά με το βιολογικό καθορισμό της σοβαρής ασθένειας και της αναπηρίας και τη δια-

γενεακή μεταβίβαση της δυσπροσάρμοστης συμπεριφοράς (κληρονομικότητα), οι οποίες προκαλούν επιφυλάξεις ή και απόρριψη της απόφασης για την υιοθεσία παιδιού με ιδιαίτερες ανάγκες.

Επίσης, η προκατάληψη ότι τα παιδιά με εμπειρίες κακοποίησης δεν μπορούν να διαχειριστούν τη συμπεριφορά τους, ωθεί σε απόρριψη της απόφασης για υιοθεσία τους (δύσκολα παιδιά, μελλοντικοί παραβάτες) ή σε άσκηση εγγήγορσης με περιττό ή/και υπερβολικό έλεγχο στη συμπεριφορά των παιδιών από την ευρύτερη θετή οικογένεια.

Η αντίληψη ότι όλοι οι επαγγελματίες με τους οποίους ήρθε σε επαφή το παιδί μετά την αποκάλυψη, και πως όλοι οι φροντιστές στα ιδρύματα, όπου διέμεινε πριν την υιοθεσία, ήταν εξειδικευμένοι και είχαν καλές προθέσεις, υποτιμά κινδύνους ή και σημάδια εκμετάλλευσης του και ωθεί το παιδί στην αποσιώπηση των βιωμάτων τους.

Ομοίως, απόψεις για το απαραβίαστο του ιδιωτικού βίου της οικογένειας, που προστατεύει τα μέλη της και κρύβει τα προβλήματα της ψυχικής υγείας, καταληκτικής ασθένειας, αναπηρίας, παραβατικής συμπεριφοράς ως οικογενειακή υπόθεση. Ή η πρόσληψη του ενδεχόμενου φοίτησης του παιδιού με αναπηρία σε ειδικό αντί σε γενικό σχολείο ως «στίγμα». Οι απόψεις αυτές συνδυασμένες με εκείνες για την υπεροχή της εξ αίματος συγγένειας που λείπει, καταλήγουν σε στάσεις απόρριψης της απόφασης, επιμονής για απόκρυψη της υιοθεσίας ή και της αναπηρίας (ιδίως αν δεν είναι ορατή), από τη γειτονιά και την ευρύτερη κοινότητα, και σε στάσεις απαξίωσης της κατοπινής προσπάθειας των γονέων για την προσαρμογή του παιδιού στην οικογένεια. Η αναγωγή της υιοθεσίας σε «καλή πράξη» με ηθικό, θρησκευτικό πρόσχημο είναι καλό να αποσαφηνίζεται σε σχέση με τις πραγματικές διαστάσεις των αναγκών του παιδιού.

Οι συζητήσεις με τα σημαντικά για τους θετούς γονείς πρόσωπα αποδίδουν εφόσον οι απόψεις τους εκληφθούν απότοκες θετικών προθέσεων, και εύλογων αρχικών επιφυλάξεων και φόβων για ενδεχόμενη ματαίωση των προσδοκιών από το παιδί.

Οι συνεδρίες με τους κοινωνικούς λειτουργούς του φορέα εποπτείας της υιοθεσίας αναμένεται να έχουν σημαντική συμβολή στην έκφραση και νοηματοδότηση των φόβων που θα ευνοήσει το στοχασμό γύρω από τις προκαταλήψεις και θα επιτρέψει την αλλαγή στάσης.

Προσδοκίες

Θέματα υγείας και μορφές αδυναμίας ή ελλείμματος δεν περιλαμβάνονται στα όνειρα των γονιών για τα παιδιά τους. Όμως κάθε παιδί είναι μια οντότητα που διαθέτει ικανότητες, δυναμικό το οποίο διαμορφώνεται και εξελίσσεται μέσα από τις επιδράσεις που δέχεται από το περιβάλλον του. Πέραν από τις ορατές ή μη ορατές αδυναμίες του, έχει ικανότητες αρκεί να του δοθεί η ευκαιρία να τις ασκήσει. Ωστόσο, κανένα άτομο δεν γνωρίζει το εύρος των ικανοτήτων του, ως τη στιγμή που θα βρεθεί σε κατάσταση επιτακτικής δοκιμής τους.

Προέχει η ενθάρρυνση των παιδιών με προβλήματα υγείας και αναπηρία να αναπτύσσουν όσο το δυνατόν περισσότερο την αυτονομία σε καθημερινές δραστηριότητες με προτεραιότητα σε εκείνες που συνδέονται με τη φροντίδα του εαυτού τους, και σταδιακά να κερδίζουν τη μεγαλύτερη δυνατή ανεξαρτησία.

Ρεαλιστικές προσδοκίες συνδυασμένες με απαραίτητες τροποποιήσεις στο περιβάλλον βοηθούν το παιδί να καλλιεργήσει αυτογνωσία και αυτοπεποίθηση και να αποδέχεται τη βοήθεια όταν του είναι απαραίτητη.

Ανταμοιβές πρέπει να δίδονται άμεσα να είναι ευκρινώς συνδεδεμένες με τη συμπεριφορά, ώστε να επηρεάσουν την επιθυμητή συμπεριφορά. Αποτελεσματική είναι η ανταμοιβή που δίδεται με συνέπεια (ακριβώς όπως έχει υποσχεθεί) και σε συγκεκριμένη συμπεριφορά όχι σε πολλές διασυνδεδεμένες (π.χ. όλα όσα πρέπει να κάνεις όταν έχουμε επισκέψεις στο σπίτι). Κοινός στόχος η εξασφάλιση της κοινωνικής και συναισθηματικής ευημερίας η οποία περιλαμβάνει τη συναισθηματική και ψυχολογική ευεξία, και την κοινωνική ευημερία που συνδιαμορφώνονται από:

- ευτυχία, εμπιστοσύνη και αίσθημα χαράς (συναισθηματική ευεξία),
- αίσθημα αυτονομίας και ελέγχου της ζωής, ικανότητες επίλυσης προβλημάτων, ανθεκτικότητα, νοιάξιμο, και συμμετοχή σε δράσεις μαζί με άλλους (ψυχολογική ευεξία),
- ικανότητα δημιουργίας εποικοδομητικών σχέσεων με τους άλλους ώστε να αποφεύγεται η διαταραχή συμπεριφοράς, η εγκληματικότητα, η βία ή ο εκφοβισμός (κοινωνική ευημερία).

Η καλή κοινωνική, συναισθηματική και ψυχολογική υγεία προστατεύει τα παιδιά και τους νέους από συναισθηματικά και προβλήματα συμπεριφοράς, τη βία και την εγκληματικότητα, την εφηβική εγκυμοσύνη και από την κατάχρηση ναρκωτικών και αλκοόλ. Μπορεί επίσης να τους βοηθήσει στη μάθηση και την ακαδημαϊκή επιτυχία, επηρεάζοντας έτσι την μελλοντική κοινωνική και οικονομική τους ευημερία.

Η κοινωνική και συναισθηματική ευημερία των νέων επηρεάζεται από μια σειρά παραγόντων, από τα ατομικά χαρακτηριστικά τους και το οικογενειακό υπόβαθρο έως την κοινότητα εντός της οποίας ζουν και την κοινωνία γενικότερα. Οι μονάδες εκπαίδευσης μπορούν να παρέχουν ένα περιβάλλον που προάγει την κοινωνική και συναισθηματική ευημερία. Μπορούν επίσης να εξοπλίσουν τους νέους με τις γνώσεις και τις δεξιότητες που χρειάζονται για να μάθουν να προλαμβάνουν αποτελεσματικά προβλήματα συμπεριφοράς και υγείας. Στοχευμένες καθολικές παρεμβάσεις που χρησιμοποιούνται ως μέρος μιας προσέγγισης σε επίπεδο σχολείου βοηθούν όλους τους νέους να αναπτύξουν κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες, ενώ παρέχουν στήριξη σε όσους βρίσκονται σε μεγαλύτερο κίνδυνο (ή ήδη παρουσιάζουν σημάδια) προβλημάτων.

Η εφαρμογή και χρήση εκπαιδευτικών διαβατηρίων εξασφαλίζει την ανταλλαγή τεκμηρίωσης και πληροφοριών μεταξύ των θετών γονέων, των μονάδων εκπαίδευσης και των ειδικών και κάθε υπεύθυ-

νου για τη λήψη αποφάσεων και ευνοεί τη συνεχιζόμενη παρακολούθηση της εκπαιδευτικής κατάστασης των θετών παιδιών.

Τροποποιήσεις και προσαρμογές στο φυσικό περιβάλλον

Η αύξηση, η διατήρηση και η βελτίωση των λειτουργικών ικανοτήτων των παιδιών με προβλήματα υγείας και αναπηρία συνιστά κύριο μέλημα της φροντίδας τους. Τα επιτεύγματα και η συνεχής πρόοδος της φαρμακευτικής και της ιατρικής τεχνολογίας έχουν δώσει ουσιαστικές απαντήσεις στις ανάγκες τους. Εξελεγχμένα βοηθήματα βασισμένα στη ρομποτική και ειδικές εφαρμογές ηλεκτρονικών υπολογιστών έχουν εξαλείψει πλείστες από τις αδυναμίες που ταλαιπωρούσαν και απέκλειαν από το κοινωνικό γίγνεσθαι τα άτομα με σοβαρές αισθητηριακές και σωματικές αναπηρίες ή με πολύ-αναπηρία. Μείζον ζήτημα είναι η εξασφάλιση πρόσβασης και η πρόσκτηση τους από όλα τα άτομα που τα έχουν ανάγκη και όχι μόνο από τα εύπορα.

Υποστηρικτικά τεχνολογικά μηχανήματα και ειδικός εξοπλισμός με ακουστικά βοηθήματα, ορθοστάτες, μετατρεπόμενα αναπηρικά αμαξίδια, προσαρμοσμένα σκεύη φαγητού, συμβάλλουν τα μέγιστα. Επιτρέπουν την κατάλληλη στάση σώματος και κατάλληλη καθιστή θέση που ευκολύνουν την επικοινωνία αλλά και την προσέγγιση σημείων ώστε να μπορεί να εκτελεί ρουτίνες φροντίδας προσωπικής υγείας, μελέτης κ.ά.. Ως αποτέλεσμα, τα ίδια τα παιδιά με αναπηρία αισθάνονται λιγότερο κουραστικά και οι φροντιστές λιγότερο κουρασμένοι με θετικό πρόσημο και στη μεταξύ τους σχέση.

Τροποποιήσεις στο φυσικό περιβάλλον της κατοικίας διευκολύνουν τα παιδιά με προβλήματα υγείας, φυσική - σωματική αναπηρία να συμμετέχουν στο γίγνεσθαι της οικογένειας. Να μετακινούνται σε όλους τους χώρους, να κάθονται στο τραπέζι για φαγητό, να βγαίνουν στο μπαλκόνι, να έχουν πρόσβαση στην τουαλέτα και το μπάνιο. Αφαίρεση μικρών χαλιών, προσθήκη κουπαστής ή ράμπας στη σκάλα, μετακινήσεις επίπλων για να χωρά να περνά το αναπηρικό αμαξίδιο. Άλλες προσαρμογές όπως, η αγορά άθραυστων ποτηριών, και ρούχων που μπορεί να φοράει μόνο του ή με τη μικρότερη βοήθεια (π.χ. παπούτσι με αυτοκόλλητο κλείσιμο αντί για κορδόνια, παντελόνι με λάστιχο αντί φερμουάρ) συμβάλλουν στην αύξηση της αυτονομίας, τη βελτίωση των ικανοτήτων και την επακόλουθη αμφοτερόπλευρη ικανοποίηση. Η κίνηση γίνεται ευκολότερα, αποτελεσματικότερα και αυτό ευνοεί την αυτοπεποίθηση και τη θέληση παιδιού να προσπαθεί.

Σε άλλες περιπτώσεις η απόκτηση ενός ζώου, βοηθά το παιδί με ποικίλους τρόπους. Αποκτά συντροφιά, εμπειρία έγνοιας για μια ύπαρξη, εξοικείωση με τακτική προγραμματισμένη ενασχόληση, ευαισθητοποίηση σε μοτίβα αγωγής, οριοθέτησης και εκπαίδευσης, την επιλεκτική φροντίδα διατροφής και καθαριότητας που έχει, αναλογίες με εκείνες που δέχονται τα ίδια.

Η προμήθεια παιχνιδιών, βιβλίων, πηλού, πάζλ, ηλεκτρονικών και επιτραπέζιων παιχνιδιών παρέχει πλούτο ερεθισμάτων και προσφέρει ενδιαφέρουσες ασχολίες με αποτέλεσμα τη μείωση πιθανοτήτων πρόκλησης ενόχλησης, ή μη αποδεκτών συμπεριφορών.

Σε περιπτώσεις παιδιών που παρουσιάζουν διαταραχές προσοχής χρειάζεται μείωση των ερεθισμάτων στους εσωτερικούς χώρους, ιδίως εκείνων που διαπιστώνεται ότι τα αναστατώνουν. Αντίθετα, ο καθορισμός χώρου όπου μπορεί να ζωγραφίσει, να σκάψει, να χτίσει, να δημιουργήσει ή ένα κουκλόσπιτο με κουζινικά επιτρέπει τη δημιουργική αξιοποίηση της ενέργειας, μειώνει την πιθανότητα έκφρασης δυσφορίας ή και σύγκρουση, ενώ αυξάνει την αίσθηση αποδοχής από τους γονείς.

Επιπλέον, οι γονείς καθώς κάνουν προσπάθειες για αλλαγές, προσαρμογές χάριν του παιδιού με προβλήματα υγείας ή αναπηρία, γίνονται πιο εύκαμπτοι και ευέλικτοι στην αποδοχή των ιδιαιτεροτήτων του. Αποφεύγεται η λεκτική υπενθύμιση τρόπων ρύθμισης των αναγκών ή απαγόρευσης («πρόσεχε!», «δεν μπορείς να περάσεις»), που περιορίζει, υπενθυμίζει στο παιδί τους περιορισμούς, ταπεινώνει, ενώ γίνεται και χρήση της γονεϊκής δύναμης. Επιπλέον, με την τροποποίηση του περιβάλλοντος επιτείνεται η αίσθηση ότι το σπίτι είναι για όλους, και η συνύπαρξη γίνεται πιο λειτουργική και ευχάριστη για όλους.

Διάλογος και εναλλακτικές δραστηριότητες

Πολλές μη αποδεκτές συμπεριφορές, δυσaráσκειες, παράπονα και γκρίνιες αποφεύγονται με την έγκαιρη ενημέρωση, την προετοιμασία του παιδιού για αυτό που πρόκειται να συμβεί ή να αλλάξει και τη μεγαλύτερη δυνατή συμμετοχή του στη σχετική απόφαση. Όπως όλα τα παιδιά, έχουν ικανότητα να προσαρμόζονται στις αλλαγές, αρκεί οι γονείς να συζητούν για αυτές έγκαιρα, ώστε να υπάρχει χρόνος επεξεργασίας και σε κατάλληλο κλίμα.

Στις περιπτώσεις παιδιών με ειδικές ανάγκες που παρουσιάζουν δυσανεξία και αντιδρούν σε αλλαγές, η ενημέρωση για μια επικείμενη αλλαγή είναι καλό να γίνεται έγκαιρα, να είναι σαφής, με συγκεκριμένο, εστιασμένο θέμα, χωρίς υποβόσκουσα αμφιβολία και η προετοιμασία σταδιακή. Η ενθάρρυνση του παιδιού να συμμετάσχει στην επιλογή και η προεργασία για από κοινού δραστηριότητες επαυξάνει την αίσθηση του παιδιού ότι είναι μέλος με ενεργό συμμετοχή στη ζωή της οικογένειας.

Η ειλικρινής συζήτηση με το παιδί ακόμη κι αν οι γονείς ξέρουν ότι θα νοιώσει δυσφορία, π.χ. επίσκεψη στο γιατρό, δίδει ευκαιρία στο ίδιο να εκφράσει τους φόβους του και σε εκείνους να σκεφτούν μαζί τρόπους που θα έκαναν ευκολότερη ή και αποδεκτή τη διαδικασία. Ομοίως για επικείμενες αλλαγές περιβάλλοντος χρειάζεται σταδιακή προετοιμασία, αφορμές κίνησης εκτός του οικείου συχνή επίσκεψη στο νέο περιβάλλον, αναζήτηση σημείου που θα το έλκυε ανάλογα με την ηλικία και τα ενδιαφέροντα του π.χ. διαμόρφωση ενός δεντρόσπιτου, διαβεβαίωση ότι θα έχει μαζί του τα αντικείμενα με τα οποία είναι προσκολλημένο, κ.ά..

Η αντίδραση του παιδιού σε αλλαγές είναι αναμενόμενη. Ωστόσο, η συμπεριφορά δεν ταυτίζεται με το παιδί. Η οριοθέτηση και η απόρριψη μιας μη αποδεκτής συμπεριφοράς που δεν συνοδεύεται από χαρακτηρισμούς υποτίμησης και απόρριψης της προσωπικότητας ή των ενεργειών του παιδιού, είναι εύληπτη. Ομοίως, η παρακίνηση για μετάθεση της εστίασης και ενασχόληση με μια δραστηριότητα έχει

θετικό πρόσημο στη σχέση με το γονέα, βιώνεται ως αποδοχή και λειτουργεί ενισχυτικά στην αλλαγή της συμπεριφοράς.

Συνεργασία με ειδικούς και υπηρεσίες

Οι θετοί γονείς παιδιών με αυξημένες ανάγκες υγείας, αναπηρία και έντονα προβλήματα στις διαπροσωπικές σχέσεις - απότοκα εμπειριών κακοποίησης παραμέλησης - συνεργάζονται συστηματικά ή για μεγάλα διαστήματα με ειδικούς (ιατρούς, θεραπευτές ποικίλων ειδικοτήσεων, ειδικούς παιδαγωγούς, κ.ά.) και υπηρεσίες. Η αποτελεσματική επικοινωνία με ειδικούς και υπηρεσίες είναι μια από τις δεξιότητες που αποκτούν οι γονείς θετών παιδιών με ειδικές ανάγκες.

Ο θετός γονέας θα πρέπει να εξασφαλίσει όσο το δυνατόν περισσότερες ιατρικές πληροφορίες για το παιδί. Η αποτελεσματική διαχείριση των αρχείων από το φορέα εποπτείας της υιοθεσίας παρέχει πληροφορίες για το βάρος κατά τη γέννηση, την ανάπτυξη, την κατάσταση της υγείας του ως το χρονικό σημείο της υιοθεσίας και την παρούσα κατάσταση (συμπεριλαμβανόμενης της ιατρικής, της οδοντιατρικής, της όρασης, της ακοής), το ιστορικό εμβολιασμού, και τρέχουσες αναπτυξιακές πληροφορίες (κοινωνικές και επικοινωνιακές δεξιότητες, σωματικές ικανότητες, επίπεδο γνώσεων σχολικών δεξιοτήτων, συμπεριφοράς κ.ά.).

Οι θετοί γονείς θα πρέπει επίσης να είναι ενήμεροι ποιες θεραπευτικές υπηρεσίες, όπως, βραχεία ή μακρόχρονη φυσιοθεραπεία, λογοθεραπεία, εργοθεραπεία, υποστήριξη μελέτης, ψυχοθεραπεία, κ.ά. μπορεί να χρειαστεί το παιδί.

Η εφαρμογή και χρήση βιβλιαρίων υγείας ή ιατρικών διαβατηρίων εξασφαλίζει την ανταλλαγή τεκμηρίωσης και πληροφοριών μεταξύ των φροντιστών, των υπηρεσιών και των ειδικών και κάθε υπεύθυνου για τη λήψη αποφάσεων και ευνοεί τη συνεχιζόμενη πρωτοβάθμια φροντίδα και παρακολούθηση της κατάστασης της υγείας των θετών παιδιών και των νέων.

Η ηλικία και η διάγνωση του παιδιού αποτελούν προσδιοριστές υπηρεσιών. Παράδειγμα, με τη συμπλήρωση του 14ου έτους η παρακολούθηση σε νοσοκομείο παιδών μεταφέρεται σε νοσοκομείο ενηλίκων. Στόχος είναι η διαμόρφωση και υλοποίηση του κατάλληλου θεραπευτικού σχεδίου και η αξιολόγηση της προόδου και των αποτελεσμάτων του.

Όμως, οι θετοί γονείς έρχονται συχνά αντιμέτωποι με αρνητικές συμπεριφορές και μη συμμόρφωση του παιδιού τους σε όρια και αποδεκτά μοτίβα συμπεριφοράς, ή με δύσκολες (ακατάσχετη ομιλία, πρόκληση θυρόβου, επιθετικότητα) ή και επικίνδυνες συμπεριφορές (κίνδυνο κατάποσης μη φαγώσιμου αντικείμενου). Επίσης μπορεί να βιώσουν αισθήματα κόπωσης, απογοήτευσης, ή και απόγνωσης με επακόλουθη την πρόκληση δυσλειτουργίας στην οικογένεια.

Η σχέση εμπιστοσύνης με τον φορέα εποπτείας της υιοθεσίας τούς επιτρέπει να προσβλέπουν ότι θα καταφύγουν σε αυτόν στα δύσκολα και θα βρουν απόκριση, στήριξη ή κατάλληλες οδηγίες. Ωστόσο, όταν το αίτημα τους για υποστήριξη είναι πιο εξειδικευμένο παραπέμπονται σε υπηρεσίες στην κοινότητα όπως, ένα κέντρο ψυχικής υγείας παιδιών ή εφήβων, ένα κέντρο ημέρας, κ.ά..

Οι απαιτήσεις του έργου των θετών γονέων παιδιών με ιδιαίτερες ανάγκες αποτελεί αντικείμενο πλήθους μελετών, ενώ διαδεδομένη είναι η αποτύπωση τους σε ιστοσελίδες και μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Οδηγοί και ενημερωτικά βίντεο συνοδεύονται από εκτενείς περιγραφές ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των παιδιών και από μαρτυρίες γονέων σχετικά με πτυχές των εμπειριών και των συνθηκών φροντίδας που έχουν ζήσει/ ζουν με τα θετά παιδιά τους. Ενδεικτικά αναφερόμαστε στους τίτλους των δέκα σημείων που υπογραμμίζει μια από τις ευρέως γνωστές διεθνείς οργανώσεις για την υιοθεσία, της Adoption.org (www.adoption.org):

- Θα νοιώσεις μόνος
- Θα νοιώσεις καταβεβλημένος/νη από τη συνεχή προσπάθεια
- Θα σε απασχολεί η διαχείριση των εξόδων
- Θα εκτιμήσεις τα μικρά πράγματα (καθώς η πρόοδος του παιδιού είναι αργή, μικρή ή σταδιακή)
- Θα διαπιστώνεις ότι είσαι πιο δυνατός από όσο πίστευες
- Θα κουραστείς
- Θα χρειαστείς υποστήριξη
- Θα χρειαστεί να είσαι πολύ προσεκτικός/κή με τις οδηγίες των ειδικών (να ζητάς διευκρινήσεις, να επιμένεις, να παίρνεις εξηγήσεις ώστε να κατανοείς ακριβώς τις συστάσεις τους)
- Θα εξελιχθείς σε ειδικό για το παιδί σου
- Θα συμπονάς το παιδί στην πολλές φορές υπερπροσπάθεια του.

Όλοι συμφωνούν στη σημασία της εξασφάλισης ανάπαυλας ξεκούρασης των θετών γονέων τόσο σε τακτά χρονικά διαστήματα, όσο και σε διακοπές.

Η συμμετοχή του παιδιού σε κατασκήνωση επιλέγεται με κριτήρια την ηλικία και το χαρακτήρα του, ύστερα από προετοιμασία εφόσον έχει εμπειρία αποχωρισμού από τους θετούς γονείς και εμπειρία ύπνου εκτός σπιτιού και την πρόβλεψη αν δεν καταφέρει να προσαρμοστεί, να επιστρέψει χωρίς κριτική ότι δεν τα κατάφερε.

Η δικτύωση των γονέων με συλλογικότητες στις οποίες μετέχουν γονείς και φροντιστές παιδιών ή ατόμων με θέματα υγείας ή αναπηρίας, ίδια με αυτά που απασχολούν το παιδί μπορεί να βοηθήσει στο μοίρασμα της εμπειρίας και στην ενημέρωση δοκιμασμένων και αποτελεσματικών τρόπων και μέσων διαχείρισης δυσκολιών.

Ένας τρόπος προετοιμασίας του υποψήφιου θετού γονέα ενός παιδιού με αναπηρίες είναι να περάσει χρόνο με παιδιά που έχουν παρόμοιες ανάγκες. Στην ιδανική περίπτωση, η επαφή με μια οικογένεια που έχει υιοθετήσει ένα παιδί με παρόμοια θέματα μπορεί να δώσει πολύτιμες γνώσεις από την εμπειρία του.

Διαπολιτισμικά ζητήματα

Οι τεκνοθεσίες παιδιών από άλλη χώρα, γνωστές με την επωνυμία «διακρατικές υιοθεσίες», έχουν μακρόχρονη ιστορία διεθνώς. Ξεκίνησαν την περίοδο της αποικιοκρατίας με τοποθετήσεις παιδιών με προέλευση από τις αποικίες που στερούνταν βασικούς πόρους για την επιβίωση των παιδιών σε εύπορες οικογένειες στις μητροπόλεις.

Μεγάλη διάδοση γνώρισαν κατά τη διάρκεια και μετά τη λήξη των παγκόσμιων πολέμων, με την διακίνηση - τεκνοθεσία μεγάλων αριθμών ορφανών και πάμπτωχων παιδιών από τις ερειπωμένες χώρες σε ευημερούσες άλλες χώρες στο πλαίσιο παροχής διακρατικής ανθρωπιστικής βοήθειας. Τούτο συνέβη και στην Ελλάδα με πολυάριθμες τεκνοθεσίες κυρίως στις ΗΠΑ, ως μέρος της βοήθειας που παρείχαν οι ΗΠΑ μετά τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο για την ανασυγκρότηση της χώρας. Σημαντική ήταν η συμβολή του Ελληνικού Κλάδου της Διεθνούς Κοινωνικής Υπηρεσίας, που είχε ιδρυθεί το 1924 με αρχικό αντικείμενο τη διαχείριση των κοινωνικών προβλημάτων των προσφύγων από τη Μικρή Ασία, τόσο για τη τήρηση των νόμιμων διαδικασιών τεκνοθεσίας όσο και για την επανένωση ελληνικών οικογενειών που τη δεκαετία του '50, στην περίοδο του εμφυλίου πολέμου, είχαν στείλει τα παιδιά τους σε χώρες της Ευρώπης και της Σοβιετικής Ένωσης. Ιδιαίτερη άνθηση έχουν σημειώσει οι διακρατικές υιοθεσίες από χώρες της Βόρειας και κεντρικής Ευρώπης, παιδιών από Αφρικανικές, χώρες της πρώην ανατολικής Ευρώπης, αλλά και της Ασίας.

Στις σύγχρονες συνθήκες όπου οι περιστάσεις του πολέμου, της πολιτικής και οικονομικής κατάρρευσης χωρών, της κινητικότητας για μια καλύτερη ζωή και της εμπορικής εκμετάλλευσης ανθρώπων δημιουργούν παράγοντες κινδύνου για την επιβίωση, την ασφάλεια και την ανατροφή των παιδιών, οι ανάγκες για προστασία παιδιών εκπατρισμένων, μεταναστών, προσφύγων, ασυνόδευτων και χωρισμένων από οικογένειες έχουν κατακόρυφα αυξηθεί.

Στην Ελλάδα, η Διεθνής Κοινωνική Υπηρεσία - Ελληνικός Κλάδος παραμένει ο μόνος αναγνωρισμένος και πιστοποιημένος φορέας για το χειρισμό των διακρατικών υιοθεσιών (ΠΔ 226/1999) και την εφαρμογή της *Συνθήκης της Χάγης του 1993 σχετικά με την Προστασία των Παιδιών σε Διακρατικές Υιοθεσίες*

(Hague Convention on Protection of Children and Co-operation in respect of inter-country adoption) (<https://iss-greece.gr/>).

Οι διακρατικές υιοθεσίες πραγματοποιούν τη ρήση «αγαπάμε όλα τα παιδιά του κόσμου», αφού βασίζονται στην επιθυμία να μαθαίνουμε να τα κατανοούμε, να τα βοηθούμε να μεγαλώνουν, να τα διαπαιδαγωγούμε, όποια κι αν είναι η καταγωγή τους.

Ωστόσο, οι αντιλήψεις που επικρατούν στη χώρα και ο δημόσιος λόγος σχετικά με τις διαφορές στις πολιτισμικές πεποιθήσεις και τις γλωσσικές πρακτικές των παιδιών έχουν αποτελέσει ανασταλτικό παράγοντα στην απόφαση υποψήφίων θετών να προχωρήσουν σε διακρατική ή σε τεκνοθεσία παιδιού μεταναστών και προσφύγων.

Παρότι, καθαυτή η πληθυσμιακή διαμόρφωση και η σύγχρονη ιστορία της Ελλάδας καθορίστηκε από την εγκατάσταση των 1.200.000 προσφύγων από τη Μικρά Ασία το 1922, οι πολιτικές ή και η απουσία επεξεργασμένων πολιτικών υποδοχής και διαχείρισης των μεταναστευτικών ρευμάτων που διαχρονικά κατέκλυσαν τη χώρα, όπως και τα πρόσφατα ρεύματα προσφύγων (2015-) έχουν προκαλέσει σε πολλούς άκαμπτους τρόπους σκέψης και στάσεις φόβου, απόρριψης. Ένας υπέρμετρος συλλογικός φόβος απέναντι σε ό,τι φέρουν οι ξένοι, αντανakλάται και στη στάση πολλών κοινωνιών απέναντι στα ταλαιπωρημένα, βασανισμένα παιδιά αλλοδαπών γονέων.

Πρόκειται για μια προκατάληψη με την οποία έχουν να αναμετρηθούν οι υποψήφιοι θετοί γονείς που επιθυμούν να υιοθετήσουν παιδί με προέλευση από άλλη χώρα.

Ο πολιτισμός και η ταυτότητα

Ωστόσο, η αναγνώριση μιας προκατάληψης και η διαπραγμάτευση με το νόημα και τις επιπτώσεις της συνεπάγεται μια προσπάθεια αυτογνωσίας. Ο υποψήφιος θετός γονέας (και καθένας από εμάς) χρειάζεται να αναρωτηθεί και να εξετάσει ποιο το νόημα και τη σημασία που έχει η καταγωγή στη ζωή του και στην κοινωνία στην οποία ζει. Να στοχαστεί σχετικά λαμβάνοντας υπόψη πως ο πολιτισμός λειτουργεί σε όλους τους ανθρώπους, σε παγκόσμια κλίμακα, ως ένα αυθεντικό πλαίσιο και πως η γνώση υπερβαίνει για τον καθένα/την καθεμία. Πρόκειται για τη γνώση που είχαν οι πρόγονοι του, η οποία μεταδίδεται μέσω της εμπειρίας και του τρόπου με τον οποίο έχει μεγαλώσει και ζει (Moro, 2013).

Στη βάση αυτή, ο στοχασμός αποκαλύπτει ότι οι πεποιθήσεις που έχει το άτομο και οι τρόποι έκφρασης και συμπεριφοράς που χρησιμοποιεί, δεν αποτελούν παρά μια πολιτισμική παραλλαγή πολλών άλλων πεποιθήσεων και τρόπων έκφρασης και συμπεριφοράς, που θα είχε αν είχε ζήσει/ αν ζούσε σε άλλο κοινωνικό πολιτισμικό περιβάλλον.

Αυτή η αποκάλυψη κάνει πιο εύκολο στον υποψήφιο θετό γονέα να αντιληφθεί και να σεβαστεί την ετερότητα, σημάδια της ξενιτιάς όπως το χρώμα, στοιχεία ταυτότητας των γονιών όπως ο μεικτός γάμος

μεταξύ αλλοεθνών ή αλλόθρησκων συζύγων, ή με προέλευση από μειονότητα όπως οι Ρομά. Και να αντιληφθούν το *“άλλο παιδί, ξένου παιδί”* ως *παιδί σαν όλα τα άλλα παιδιά*.

Ως αποτέλεσμα, οι θετοί γονείς αντιλαμβάνονται ότι τα στοιχεία του πολιτισμού προέλευσης αποτελούν στοιχεία της ταυτότητας και της ιστορίας του, τα οποία δεν απειλούν τη νέα του ταυτότητα, αυτή του γόνου της δικής τους οικογένειας.

Ωστόσο, η ταυτότητα και η αίσθηση εαυτού είναι σύνθετες, πολύσημες έννοιες, που είναι δύσκολο να προσδιοριστούν με σαφήνεια, να αποτιμηθούν και να μετρηθούν. Η ταυτότητα είναι αποτέλεσμα πολλαπλών συναισθηματικών, κοινωνικών και πολιτισμικών επιδράσεων, οι οποίες σε συνδυασμό με τα φυσικά και προσωπικά γνωρίσματα και τους τρόπους αντιδράσεων κάθε ατόμου στις επιδράσεις αυτές, συνδιαμορφώνουν αυτό που το ίδιο θεωρεί ότι είναι. Όμως, η ταυτότητα δεν είναι κάτι στατικό, είναι μεταβαλλόμενη, καλειδοσκοπική και πολλαπλή (Moro, 2013: 15).

Η συνθήκη της τεκνοθεσίας συνεπάγεται τη συγκρότηση μιας νέας ταυτότητας η οποία έχει ξεχωριστή αξία, μοναδική για το παιδί (Καλλινικάκη, 2000).

Μια απτή ένδειξη σεβασμού στην ταυτότητα του παιδιού δίδουν οι θετοί γονείς που ασκούνται στην ακριβή προφορά του ονόματος του (εφόσον έχει βαπτιστεί, του έχει δοθεί όνομα στη μητρική γλώσσα του) και φεύγουν τη δημιουργία υποκοριστικού, ή τον εξελληνισμό και τη μετάφραση του. Το ίδιο συμβαίνει και με την καθιέρωση της γιορτής των γενεθλίων του, ως της κύριας γιορτής του, που υπογραμμίζει την αξία της γέννησης - ύπαρξης του. Τα δείγματα ειλικρινούς αποδοχής των ιδιαίτερων στοιχείων της ταυτότητας και της εμφάνισης των αλλοδαπών θετών παιδιών μεταδίδουν στα παιδιά αίσθηση θετικής αυτοεικόνας και άνεσης με αυτά την οποία εκπέμπουν και στα περιβάλλοντα εκτός οικογένειας. Η αφήγηση παραμυθιών από τη χώρα προέλευσης, τα φανταστικά ταξίδια σε χάρτη και οι πλοηγήσεις στο διαδίκτυο με προορισμό «εκεί» επηρεάζουν την αποδοχή της πραγματικότητας και την αίσθηση συνοχής και της συνέχισης της ζωής.

Οι παραπάνω συνιστούν διαδικασίες προετοιμασίας και τροφοδότησης της ενημέρωσης του θετού παιδιού και της διαπραγμάτευσης ζητημάτων της καταγωγής του, και των λόγων που οδήγησαν στην τοποθέτηση του, η οποία συνιστά μέρος του ιδιαίτερου έργου του θετού γονέα σε όλες τις περιπτώσεις υιοθεσίας (βλ. Θεματική Ενότητα Ε).

Επιπλέον, οι θετοί γονείς έχουν να φροντίσουν και αν χρειαστεί να διεκδικήσουν - να υπερασπιστούν την ένταξη και στήριξη της διαφορετικότητας του παιδιού τους σε ομάδες ομήλικων, το σχολείο και στην κοινότητα.

Ειδικότερα η αποδοχή και προσαρμογή στη διαφορετικότητα των παιδιών αυτών μετατρέπει τις προκαταλήψεις περί κοινωνικού, πολιτισμικού κίνδυνου από την παρουσία του ξένου σε διεργασίες κοινωνικού δεσμού και αποδοχής.

Τεκμήρια ζωής - Βιβλίο ζωής

Η αναγνώριση της σημασίας της ταυτότητας και των καταιγιστικών επιδράσεων που δέχεται από την απομάκρυνση από τη βιολογική οικογένεια και τη συνθήκη της υιοθεσίας έχει ωθήσει στην πρόβλεψη για τη δημιουργία Βιβλίων Ζωής και Κουτιών Αναμνήσεων. Οι κοινωνικοί λειτουργοί, που συνεργάζονται - υποστηρίζουν τα παιδιά, μεριμνούν και τα ενθαρρύνουν για τη δημιουργία τους.

Μεγαλύτερα παιδιά προτρέπονται να δημιουργήσουν το οικογενειακό δέντρο, το γενεόγραμμα, ή κοινωνιόγραμμα και τον οικο-χάρτη με συνοπτική, περιεκτική εικόνα της γειτονιάς του σπιτιού, του σχολείου τους ή άλλου σημαντικού σημείου (π.χ. μιας αλάνας). Αυτό τα βοηθά να κατασκευάσουν την ιστορία της ζωής τους με αναμνήσεις και γεγονότα, ιστορίες από σημαντικά πρόσωπα, φίλους ή συμμαθητές πριν την υιοθεσία, και να συμπληρώσουν κενά μνήμης που προκάλεσαν οι τραυματικές εμπειρίες και οι αλλαγές στη ζωή του. Έτσι στο μέλλον θα έχουν πληροφόρηση σχετικά με την καταγωγή τους και τις συνθήκες που τα έφεραν στην θετή τους οικογένεια.

Η ιστορία ζωής συμπληρώνεται με εκείνη που του αφηγούνται οι θετοί γονείς γύρω από την επιθυμία να γίνουν γονείς, την απόφαση να γίνουν θετοί γονείς, την πρώτη συνάντηση και τις προσδοκίες τους από το γονεϊκό ρόλο και το ίδιο το παιδί.

Το ίδιο συμβαίνει και με το κουτί των αναμνήσεων όπου φυλάσσει φωτογραφίες, κάρτες, βίντεο, CD με φωτογραφίες ή μουσική, ενθύμια αξίας όπως ένα κοχύλι από την ακρογιαλιά, μια πέτρα από την αυλή, ένα φτερό από το καναρίνι του, ζωγραφιές, προγράμματα γιορτών στον παιδικό σταθμό ή το σχολείο, σχολικούς ελέγχους κ.ά..

Πολλοί θετοί γονείς επιλέγουν να τηρούν Ημερολόγιο από την πρώτη ημέρα του παιδιού στην οικογένεια, στο οποίο μπορούν να ανατρέξουν κατά τη διάρκεια μελλοντικών συζητήσεων ή άλλων αφορμών αναδρομής με το παιδί στην ιστορία της δικής τους οικογένειας.

6. Μέθοδοι και εργαλεία εκπαίδευσης για την κατανόηση της ύλης

Δραστηριότητα 1

Προτεινόμενη δραστηριότητα:

Σε ζευγάρια (επιλέγουν ένα μέλος από την ομάδα): συζητούν τις σκέψεις και τα συναισθήματα αναφορικά με την υιοθεσία παιδιού με ειδικές ανάγκες. Εκφράζουν όσο πιο ελεύθερα μπορούν τις σκέψεις, τις επιφυλάξεις, τις αμφιβολίες τους.

Σε τετράδες: Μοιράζονται όσα συζήτησαν σε ζευγάρια και καταγράφουν τα συναισθήματα και τις σκέψεις τους.

Συζήτηση στην ομάδα: Ένα μέλος από κάθε τετράδα διαβάζει όσα έχουν καταγράψει Ακολουθεί συζήτηση στο μεγάλο κύκλο.

Δραστηριότητα 2

Υπόδυση ρόλων

Δημιουργούνται δυο ομάδες με ίσο αριθμό μελών. Δυο μέλη κάθε ομάδας αναλαμβάνουν τους ρόλους υποψήφιων θετών γονέων ενώ τα άλλα μέλη υποδύονται σημαντικά πρόσωπα της ευρύτερης οικογένειας. Ύστερα από σύντομη συνεννόηση των δυο ζευγαριών, το ένα προχωρά στην ενημέρωση των παρόντων για την απόφαση να υιοθετήσει παιδί με σοβαρή αναπηρία, ενώ το άλλο ζευγάρι κάνει το ίδιο αλλά για παιδί με διακριτά χαρακτηριστικά άλλης χώρας. Χρόνος συζήτησης 20' ώστε να ακουστούν απόψεις και να καμφθούν επιφυλάξεις.

Στην ολομέλεια συζητείται η εμπειρία από το ρόλο και τυχόν ομοιότητες ή διαφορές που εντόπισαν στα δυο σενάρια.

Δραστηριότητα 3

Συμμερίζεσαι την άποψη ότι πεποιθήσεις που έχουμε και οι τρόποι έκφρασης και συμπεριφοράς που χρησιμοποιούμε, αποτελούν μια πολιτισμική παραλλαγή πολλών άλλων πεποιθήσεων και τρόπων έκφρασης και συμπεριφοράς, που θα είχαμε υιοθετήσει αν είχαμε ζήσει/ ζούσαμε σε άλλο κοινωνικό πολιτισμικό περιβάλλον.

Παράδειγμα εμπειρίας, πως με επηρεάζει;;;

Αν ήμουν (εθνικότητα, θρησκεία, χρώμα)

Ακολουθεί παιχνίδι ατομικού ρόλου με ενδοσκόπηση της προσωπικής ταυτότητας και σκέψεις:

Πως θα ένιωθα με/ πως θα συμπεριφερόμουν με..... ωςαν ήμουν

Δραστηριότητα 4

Κατασκευάζω Βιβλίο ζωής και Κουτί Αναμνήσεων

Η δραστηριότητα απαιτεί προαναγγελία και προετοιμασία. Οι μετέχοντες στην επιμόρφωση φέρνουν ένα τετράδιο, ένα μπλοκ, ή αυτοσχέδιο σημειωματάριο, χάρακα, γεωμετρικά σχήματα,μπογιές, αυτοκόλλητα και ότι άλλο θεωρούν ότι χρειάζονται για την κατασκευή ενός Βιβλίου ζωής.

Επίσης, φέρνουν ένα κουτί μεγέθους επιλογής τους και τρία τουλάχιστον δείγματα τεκμηρίων ζωής συνοδευμένα από σημείωμα με το «μυστικό» τους. Στη διάρκεια της δραστηριότητας τα μέλη παρακινούνται να βάλουν στο κουτί, ένα ενθύμιο από την ομάδα κατάρτισης (ένα σημείωμα με μια «ατάκα» που θα θυμούνται, ή μια σημαντική για αυτούς φάση).

Μετά την ολοκλήρωση της δραστηριότητας συζητούν. Φεύγοντας καθένα μέλος παίρνει μαζί τις δυο κατασκευές του, ως ενθύμια της ομάδας τους.

Αυτοαξιολόγηση των συμμετεχόντων

Κατασκευάζω το χάρτη της γνώσης που αποκόμισα:

Τι αποκόμισα;

Τι θα μπορούσα να εφαρμόσω;

Τι μου έλειψε;

Πως μπορώ να συμπληρώσω τις γνώσεις μου;

Σύνοψη

Η δήλωση ότι όλα τα παιδιά είναι πάνω από όλα παιδιά, άξια της κατανόησης, της στοργής και της φροντίδας μας και πως «αγαπάμε όλα τα παιδιά του κόσμου» γίνεται πράξη μέσα από την επιθυμία να κατανοήσουμε, να διαπαιδαγωγήσουμε και να στηρίξουμε ένα παιδί στο μεγάλωμα του, όποια κι αν είναι η καταγωγή του, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της υγείας και των βιωμάτων του, ή ο βαθμός αρτιμέλειάς του.

Προέχει η δημιουργία σχέσης εμπιστοσύνης με το παιδί, με μορφή συνεργασίας, στην οποία αναγνωρίζονται, εκτιμούνται οι ικανότητες που έχει, επιβραβεύονται οι προσπάθειες του και τα επιτεύγματα του, και τού δίδονται ευκαιρίες και ενθάρρυνση να εξασκήσει δεξιότητες και σταδιακά να επιτύχει.

Προτεινόμενη βιβλιογραφία και παραπομπές στο διαδίκτυο για περαιτέρω εμβάθυνση

Αμπατζόγλου, Γ. (2009). *Βία στην οικογένεια : Τεκμηριωμένη πρακτική και τεκμήρια από την πρακτική* (Συλλογικό έργο, επιμ. Γ. Νικολαΐδης & Μ. Σταυριανάκη). Αθήνα: ΚΨΜ.

Εταιρεία Προστασίας Σπαστικών (2012). *Οι γονείς μου και εγώ* Επιδράσεις της αναπηρίας του παιδιού στη σχέση των γονέων. Αθήνα: Εταιρεία Προστασίας Σπαστικών.

Καλλινικάκη, Θ. (2000). Αναζήτηση ταυτότητας θετών εφήβων. Στο Τ. Κουσίδου (επιμ.) *Υιοθεσία Πολιτική και Πρακτική*, σελ. 139-149. Αθήνα: Γρηγόρης.

Κασσέρη, Ζ. (2015). Κοινωνική Εργασία και ενδυνάμωση οικογενειών παιδιών με αναπηρία στην εκπαίδευση. Στο Θ. Καλλινικάκη & Ζ. Κασσέρη *Κοινωνική εργασία στην εκπαίδευση Στα θρανία των ετεροτήτων*, σελ.189-222. Αθήνα: Τόπος.

Παπαδάτου, Δ. (1998). Το παιδί με τη χρόνια και σοβαρή αρρώστια και η οικογένεια του. Στο Δ. Παπαδάτου και Φ. Αναγνωστόπουλος, *Η Ψυχολογία στο χώρο της υγείας*, σελ. 215-241. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Harry, B. (2003). Trends and issues in serving culturally diverse families of children with disabilities. *Journal of Special Education*, 36, 131-138.

Heward, W.L. (2011). *Παιδιά με ειδικές ανάγκες*. Μτφρ. Χ. Λυμπεροπούλου. Αθήνα: Τόπος.

Moro, M. R. (2013). *Παιδιά του τόπου μας που έρχονται από τα ξένα. Διαπολιτισμική Κλινική*. Μτφρ. Ν. Ζηλίκης και Χ. Κουμεντάκη. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

World Health Organisation. (1999). Consultation on Child Prevention. Geneva.

World Health Organization. (1999). Report of the consultation on child abuse prevention. W.H.O.: Geneva.

World Health Organization. (2001). Prevention of Child abuse and neglect: Making the links between human rights and public health. Geneva: W.H.O.

World Health Organization (2002). Guide to United Nations Resources and Activities for the Prevention of Interpersonal Violence. Geneva: W.H.O.

Adoption.org. 10 things to know about special needs adoption. ([http:// www.adoption.org/ten-things-special-needs-adoption](http://www.adoption.org/ten-things-special-needs-adoption)).

Διεθνής Κοινωνική Υπηρεσία - Ελληνικός Κλάδος, <https://iss-greece.gr/>

Αξιολόγηση Εκπαιδευτικού Προγράμματος

Η αξιολόγηση αποτελεί αναπόσπαστο μέρος οποιουδήποτε εκπαιδευτικού προγράμματος εκπαίδευσης ενηλίκων. Συντελεί στην ανατροφοδότηση αναφορικά με τα προσδοκώμενα αποτελέσματα και τους στόχους του προγράμματος και εξάγει προτάσεις για βελτιωτικές ενέργειες. Η αξιολόγηση σκοπεύει στην διερεύνηση της αποτελεσματικότητας του προγράμματος εκπαίδευσης με απώτερο στόχο την βελτίωση του μέσα από τροποποιητικές ενέργειες ως προς τις κατευθύνσεις που θα αναδειχθούν από τους ίδιους τους συμμετέχοντες. Ιδανικά πρέπει να διενεργείται σε επίπεδο γνώσεων, δεξιοτήτων και στάσεων και να καλύπτει όλες τις πτυχές του προγράμματος.

Υπάρχουν δύο ειδών αξιολόγησης, η διαμορφωτική και η τελική αξιολόγηση. Η διαμορφωτική αξιολόγηση διενεργείται εν τω μέσω υλοποίησης και διερευνά την υλοποιηθείσα εκπαίδευση, την πρόοδο και τις τυχόν τροποποιητικές κινήσεις που πρέπει να γίνουν προκειμένου να επιτευχθεί ο αρχικός στόχος του προγράμματος. Η τελική αξιολόγηση διενεργείται με την ολοκλήρωση του προγράμματος και αποσκοπεί να επικυρώσει την επίτευξη των στόχων του προγράμματος ή τις τροποποιήσεις που δύναται να το βελτιώσουν στο μέλλον, ώστε να επιτευχθεί η ικανοποίηση των συμμετεχόντων.

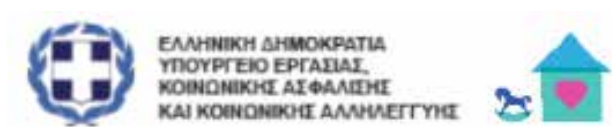
Ως προς το εν λόγω εκπαιδευτικό πρόγραμμα, θα διενεργηθεί μόνο η τελική αξιολόγηση κατά τη διάρκεια της τελευταίας εκπαιδευτικής συνάντησης, όπου θα διερευνηθεί η ικανοποίηση των συμμετεχόντων από την κάλυψη των στόχων και των αναγκών τους, η κατανόηση των θεματικών εννοιών, η επάρκεια των εκπαιδευτών, η χρήση εκπαιδευτικών τεχνικών, οργανωτικά ζητήματα αλλά και η γενικότερη ικανοποίηση των συμμετεχόντων μέσα από την καταγραφή των θετικών και αρνητικών στοιχείων του προγράμματος.

Οι συμμετέχοντες θα ερωτηθούν ακόμη για παρατηρήσεις και προτάσεις, που θα αποτελέσουν πεδίο έρευνας για την διερεύνηση τροποποιητικών κινήσεων ώστε να βελτιωθεί το εκπαιδευτικό πρόγραμμα και να επιτευχθεί μελλοντικά μεγαλύτερη ικανοποίηση από πλευράς συμμετεχόντων.

Η διερεύνηση της ικανοποίησης προσφέρει σε αυτούς που έχουν οργανώσει το πρόγραμμα απαραίτητες πληροφορίες ανατροφοδότησης για την επίτευξη του στόχου και τη βελτίωση του προγράμματος. Το παρόν εκπαιδευτικό πρόγραμμα αποσκοπεί στην προετοιμασία των υποψήφιων θετών γονέων ώστε να ανταποκριθούν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο στην ανάληψη του ρόλου τους, στην κάλυψη των αναγκών των παιδιών και στην αντιμετώπιση των ζητημάτων που θα προκύψουν ως απόρροια της υιοθέτησής.

Για την διενέργεια της αξιολόγησης θα αξιοποιηθεί το ερωτηματολόγιο αξιολόγησης, όπου ανώνυμα οι συμμετέχοντες θα συμπληρώσουν την κλίμακα ικανοποίησης, ώστε να συλλεχθούν δεδομένα για τους περισσότερους άξονες αξιολόγησης. Μέσω του ερωτηματολογίου ικανοποίησης θα αναδειχθεί η αποτελεσματικότητά του προγράμματος αλλά και οι βελτιωτικές ενέργειες που απαιτούνται ώστε να ανταποκρίνεται το πρόγραμμα ακόμα πιο αποτελεσματικά στις προσδοκίες και τις ανάγκες των συμμετεχόντων (π.χ. κάλυψη επιπρόσθετων θεμάτων ή θεματικών εννοιών). Ακόμη θα αναδειχθούν τα δυνατά και αδύνατα σημεία του.

Κλείνοντας, στο τέλος κάθε θεματικής ενότητας θα εφαρμόζεται η αυτοαξιολόγηση των συμμετεχόντων, ώστε τμηματικά να διερευνούν το επίπεδο κατανόησης της εκάστοτε θεματικής ενότητας, να προβληματίζονται σε επίπεδο γνώσεων, στάσεων και δεξιοτήτων, να μετασχηματίζουν παγιωμένες αντιλήψεις και συμπεριφορές προς όφελος του νέου ρόλου που καλούνται να αναλάβουν, και γενικότερα να αποσκοπούν στην προσωπική τους αυτοβελτίωση.

«ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΥΠΟΨΗΦΙΩΝ ΘΕΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ»

Φορέας Υλοποίησης Εκπαιδευτικού προγράμματος...

Ημερομηνία...

Πόλη...

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ

Το ερωτηματολόγιο συμβάλει στην αξιολόγηση του εκπαιδευτικού προγράμματος και στην ανάπτυξη του, σύμφωνα με τη γνώμη των συμμετεχόντων. Η γνώμη σας επομένως διευκολύνει στη βελτίωση του προγράμματος και στην αύξηση της αποτελεσματικότητας της εκπαίδευσης. Σας παρακαλούμε να διαβάσετε προσεκτικά και να απαντήσετε στις ερωτήσεις που ακολουθούν στις επόμενες σελίδες.

Προσωπικά Στοιχεία :

(Σημειώστε με ένα «✓»)

Φύλο

Άνδρας

☐

Γυναίκα

☐

Σημειώστε με ένα «✓» τον αριθμό που περιγράφει καλύτερα τη γνώμη σας σύμφωνα με την παρακάτω κωδικοποίηση:

1 = καθόλου, 2 = λίγο, 3 = μέτρια, 4 = πολύ και 5 = πάρα πολύ

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ		
1	Πόσο μέινετε ικανοποιημένος /η από την γενική οργάνωση της εκπαίδευσης;	1 2 3 4 5
2	Πόσο ικανοποιητική ήταν η συνολική διάρκεια;	1 2 3 4 5
3	Πόσο ικανοποιημένος/η μέινετε από τη συχνότητα των εκπαιδευτικών συναντήσεων;	1 2 3 4 5
4	Πόσο ικανοποιημένος/η μέινετε από το χώρο διεξαγωγής του προγράμματος;	1 2 3 4 5
ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ Α.		
5	Πόσο σας βοήθησε η εκπαίδευση να κατανοήσετε το χάρτη δικαιωμάτων των παιδιών;	1 2 3 4 5
6	Πόσο σας βοήθησε η εκπαίδευση να κατανοήσετε το θεσμικό πλαίσιο προστασίας των ανηλίκων στην Ελλάδα και στην ΕΕ;	1 2 3 4 5
7	Πόσο σας βοήθησε η εκπαίδευση να κατανοήσετε διαδικαστικά και νομικά θέματα;	1 2 3 4 5
ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ Β.		
8	Πόσο σας βοήθησε η εκπαίδευση να κατανοήσετε τις προσδοκίες των θετών γονέων;	1 2 3 4 5
9	Πόσο σας βοήθησε η εκπαίδευση να κατανοήσετε τα προσωπικά κίνητρα των θετών γονέων;	1 2 3 4 5
10	Πόσο σας βοήθησε η εκπαίδευση να κατανοήσετε στάσεις, αντιλήψεις σε σχέση με το θεσμό της υιοθεσίας και την ανατροφή των παιδιών;	1 2 3 4 5
ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ Γ.		
11	Πόσο σας βοήθησε η εκπαίδευση να κατανοήσετε τις ιδιαίτερες ανάγκες των παιδιών προς υιοθεσία;	1 2 3 4 5
12	Πόσο σας βοήθησε η εκπαίδευση να κατανοήσετε τις αντιξοότητες στη ζωή της φυσικής οικογένειας και τις επιπτώσεις τους για γονείς και παιδιά;	1 2 3 4 5
13	Πόσο σας βοήθησε η εκπαίδευση να κατανοήσετε τους μηχανισμούς προστασίας, ψυχικής ανθεκτικότητας και ανάκαμψης;	1 2 3 4 5

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ Δ.		
14	Πόσο σας βοήθησε η εκπαίδευση να κατανοήσετε τα στάδια σωματικής και ψυχικής ανάπτυξης των παιδιών;	1 2 3 4 5
15	Πόσο σας βοήθησε η εκπαίδευση να κατανοήσετε θέματα που αφορούν την προσαρμογή στη σχέση και την ανάπτυξη ψυχικού δεσμού με το παιδί;	1 2 3 4 5
16	Πόσο σας βοήθησε η εκπαίδευση να κατανοήσετε θέματα που αφορούν την αποδοχή της διαφορετικότητας;	1 2 3 4 5
ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ Ε.		
17	Πόσο σας βοήθησε η εκπαίδευση να κατανοήσετε το δικαίωμα του παιδιού στην ενημέρωση για την προέλευσή του και την υιοθεσία;	1 2 3 4 5
18	Πόσο σας βοήθησε η εκπαίδευση να κατανοήσετε ζητήματα ταυτότητας στην υιοθεσία;	1 2 3 4 5
19	Πόσο σας βοήθησε η εκπαίδευση να κατανοήσετε θέματα που αφορούν την πρόσβαση σε εξειδικευμένες υπηρεσίες μετά την υιοθεσία;	1 2 3 4 5
ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΣΤ.		
20	Πόσο σας βοήθησε η εκπαίδευση να κατανοήσετε θέματα που αφορούν την φροντίδα παιδιών με αυξημένες ανάγκες στην υγεία, αναπηρία, με εμπειρία κακοποίησης κ.λπ.;	1 2 3 4 5
21	Πόσο σας βοήθησε η εκπαίδευση να κατανοήσετε θέματα που αφορούν διαπολιτισμικά ζητήματα;	1 2 3 4 5
ΠΡΟΣΔΟΚΙΕΣ – ΣΤΑΣΕΙΣ – ΥΛΙΚΟ – ΚΛΙΜΑ		
22	Πόσο τα ζητήματα που απασχόλησαν την εκπαίδευση ανταποκρίθηκαν στις προσδοκίες και τις ανάγκες σας;	1 2 3 4 5
23	Πόσο εύκολο νομίζετε ότι είναι να χρησιμοποιήσετε όσα διδαχθήκατε στο ρόλο σας ως θετού γονέα;	1 2 3 4 5
24	Πόσο κατανοητά ήταν τα θέματα που διαχειριζόταν το εκπαιδευτικό πρόγραμμα;	1 2 3 4 5

25	Πόσο βοηθητική ήταν η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε για τη διεξαγωγή της εκπαίδευσης;	1	2	3	4	5
26	Πόσο βοηθητικό θεωρείτε το εκπαιδευτικό υλικό του προγράμματος;	1	2	3	4	5
27	Πόσο βοηθητικές ήταν οι παρουσιάσεις που χρησιμοποιήθηκαν;	1	2	3	4	5
28	Πόσο ικανοποιημένος/η μείνατε από το γενικό κλίμα και την ατμόσφαιρα που επικρατούσε στην εκπαίδευση;	1	2	3	4	5

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΕΣ

Πόσο ικανοποιημένος/η μείνατε από το εκπαιδευτικό έργο που παρείχαν οι εκπαιδευτές;

29	Εκπαιδευτής Θεματικής Ενότητας Α.	1	2	3	4	5
30	Εκπαιδευτής Θεματικής Ενότητας Β.	1	2	3	4	5
31	Εκπαιδευτής Θεματικής Ενότητας Γ.	1	2	3	4	5
32	Εκπαιδευτής Θεματικής Ενότητας Δ.	1	2	3	4	5
33	Εκπαιδευτής Θεματικής Ενότητας Ε.	1	2	3	4	5
34	Εκπαιδευτής Θεματικής Ενότητας ΣΤ.	1	2	3	4	5

35. Πόσο βοηθητικές ήταν οι παρακάτω **εκπαιδευτικές τεχνικές** για την κατανόηση των θεματικών εννοιών:

i.	Εισογήσεις	1	2	3	4	5
ii.	Συζήτηση	1	2	3	4	5
iii.	Ερωτήσεις – Απαντήσεις	1	2	3	4	5
iv.	Ομάδες εργασίας	1	2	3	4	5
v.	Κатаγισμός ιδεών	1	2	3	4	5
vi.	Ασκήσεις	1	2	3	4	5
vii.	Μελέτη περίπτωσης	1	2	3	4	5
viii.	Παιχνίδι ρόλων	1	2	3	4	5

36. Αυτό που με **ικανοποίησε περισσότερο** στην εκπαίδευση ήταν:

37. Αυτό που με **ικανοποίησε λιγότερο** στην εκπαίδευση ήταν:

38. Αυτό που με **δυσκόλεψε περισσότερο** στην εκπαίδευση ήταν:

39. Παρακαλούμε σημειώστε όποιες **άλλες παρατηρήσεις και προτάσεις** θεωρείτε σημαντικές σχετικά με το εκπαιδευτικό πρόγραμμα:

Ευχαριστούμε για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ,
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ
ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ

ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΡΑΚΗΣ

DEMOCRITUS
UNIVERSITY
OF THRACE

